

La codificació i l'estandardització del català avui

Elisenda Bernal
Joan Costa
David Paloma

PID_00178323

Índex

Introducció	5
1. Llengua oral (ortoèpia)	9
1.1. L'ortoèpia segons l'Institut d'Estudis Catalans	9
1.2. Estat de la codificació i estandardització ortoèpiques	11
2. Morfologia	33
2.1. La normativa morfològica segons l'Institut d'Estudis Catalans ..	33
2.2. Algunes novetats	36
2.3. Estat de la codificació i estandardització morfològiques	37
3. Lèxic	41
3.1. La normativa lèxica segons l'Institut d'Estudis Catalans. El TERMCAT	41
3.2. El TERMCAT	43
3.3. Estat de la codificació i estandardització lèxiques	45
3.4. Reptes de la normativa lèxica	56
4. Sintaxi	59
4.1. La normativa sintàctica segons l'Institut d'Estudis Catalans	59
4.2. Estat de la codificació i estandardització sintàctiques	60
Resum	63
Activitats	65
Exercicis d'autoavaluació	74
Solucionari	79
Glossari	86
Bibliografia	91

Introducció

La llengua catalana surt del franquisme en un estat de gran feblesa, tant pel seu estatus com pel seu corpus. Deixant de banda el cas d'Andorra, perquè és un estat diferenciat, en els grans territoris on la represa és més factible (Catalunya, País Valencià i Illes Balears) ens trobem amb unes mancances notòries. La presència de la llengua en els usos públics (mitjans de comunicació, administracions públiques i serveis associats, el sistema educatiu...) és escassa, davant l'omnipresència de la llengua castellana, fruit en bona part de la seva imposició al llarg del franquisme. Això fa que les necessitats de codificació i l'estandardització siguin percebudes gairebé de manera exclusiva en els entorns literaris. Potser és afortunada aquesta circumstància, atès que la capacitat d'actuació de l'organisme responsable d'aquestes tasques, l'Institut d'Estudis Catalans, era més que limitada. Havia quedat, el 1939, en una situació de pràctica clandestinitat. Fins al 1962 no recupera una seu: és acollit per Òmnium Cultural, una entitat cultural creada feia poc, al Palau Dalmases, al carrer Montcada de Barcelona. I al cap de més de cinquanta anys, l'Institut torna a estrenar la seva seu –que ho havia estat durant la II República– a la Casa de la Convalescència (1983).

El Palau Dalmases fou la seu de l'Institut d'Estudis Catalans entre 1962 i 1982.

La precarietat legal de l'Institut del temps del franquisme anava acompanyada per la precarietat de mitjans i de recursos. I per tant, el reconeixement de la seva existència i autoritat per part del Ministeri d'Educació en l'etapa predemocràtica de la transició suposa un primer pas, important, per a la recuperació de la seva visibilitat pública. El Reial decret 3118/76, de 26 de novembre, pel qual s'atorga reconeixement oficial a l'Institut d'Estudis Catalans, estableix el següent:

"Artículo 1: Se otorga reconocimiento oficial del Institut d'Estudis Catalans, corporación académica, científica y cultural, cuyo ámbito de actuación se extenderá a las tierras de lengua y cultura catalanas".

El decret reproduceix l'article 3 dels Estatuts:

"La Sección Filológica se ocupará del estudio de la lengua catalana en todos sus aspectos, así como del inventario de su léxico y la formulación de sus normas gramaticales".

La legitimitat torna. Però es pot dir el mateix de la seva autoritat?

Un primer pas es pren el 1988, quan l'Institut reforma els seus Estatuts i fa més ferma encara la seva missió pel que fa a la llengua.

El 1991, a Catalunya es fa un pas importantíssim. La Llei 8/1991, de 3 de maig, sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans és curta i contundent. Reconeix que l'Institut d'Estudis Catalans és la institució encarregada d'establir i actualitzar la normativa lingüística del català. En l'article 2

diu que tota l'Administració pública (la Generalitat, les corporacions locals, l'Administració de l'Estat a Catalunya i les entitats autònomes, les empreses i les altres entitats i institucions que depenen de les esmentades administracions) ha de respectar les normes establertes per l'Institut. En l'article 3 obliga els centres d'ensenyament públics i privats, i els mitjans de comunicació de titularitat pública a respectar la normativa establerta per l'IEC.

El 1997, l'aleshores president de l'Institut, Manuel Castellet, va fer una compareixença al Parlament de Catalunya, en què va repassar la història de l'Institut i els reptes vigents en aquell moment. Sobre l'autoritat de l'Institut en matèria lingüística, Castellet diu que el Decret "especifica, en certa manera, encara que no ho diu així d'una forma explícita, que l'Institut d'Estudis Catalans és l'acadèmia de la llengua que fixa el lèxic, fa l'inventari del lèxic, formula la normativa".

La Llei de normalització lingüística de 1983 no esmenta l'Institut i en canvi sí que ho fa la Llei 1/1998, de política lingüística a Catalunya, que estableix el següent:

Article 6. La unitat de la llengua catalana

1. La llengua catalana és un patrimoni que Catalunya comparteix amb altres territoris amb els quals constitueix una mateixa comunitat lingüística. La Generalitat ha de vetllar per la protecció de la unitat del català i ha de fomentar l'ús i la projecció exterior del català i la comunicació entre els diferents territoris de parla catalana.
2. D'acord amb la legislació vigent, correspon a l'Institut d'Estudis Catalans l'autoritat lingüística.

L'Institut té un segon problema d'autoritat, que no pot ser resolt per la Generalitat de Catalunya: el seu reconeixement pels altres territoris de llengua catalana.

Recordem que el Reial decret de 1976 deia que el seu "àmbit de actuación se extenderá a las tierras de lengua y cultura catalanas", però sense especificar quines eren (ni, per cert, que aquesta actuació es limités a temes de llengua). Amb la creació de l'estat de les autonomies, al cap de pocs anys, els diferents estatuts, lleis i polítiques qüestionen l'autoritat de l'IEC sobre el conjunt del territori. La il·lustració més clara d'aquest qüestionament arriba de la mà de les Corts Valencianes, en un intent d'acabar-hi la guerra lingüística: la Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. En l'article 3 diu:

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua és la institució que té per funció determinar i elaborar, en el seu cas, la normativa lingüística de l'idioma valencià.

No cal remarcar la responsabilitat d'aquells valencians que pertanyen a ambdues institucions, i que malden per evitar una dinàmica o tendència divergent entre totes dues.

Compareixença al Parlament de Catalunya

Aquesta sessió es pot consultar en el Diari de Sessions del Parlament de Catalunya núm. 17 de la Comissió de Política Cultural, de 27 de febrer de 1997, en l'adreça <http://www.parlament.cat/activitat/dspcc/05c143.pdf> a partir de la pàgina 16.

Web recomanat

El filòleg mallorquí Gabriel Bibiloni té un recull extens de legislació sobre aquestes qüestions, a <http://bibiloni.cat/legislacio/>.

Davant dels grans i importants esdeveniments que hem esmentat, i l'extensió de la presència i ús del català en els espais i àmbits públics en l'etapa democràtica actual, el volum de feina –i de responsabilitat– del màxim òrgan en matèria de la normativa de la llengua catalana ha hagut de treballar de valent per atendre totes les demandes, no sense polèmiques, de vegades. Recordem, a tall d'exemple, el debat encès entre els defensors i detractors dels models de "català *heavy*" i "català *light*", reproduint d'alguna manera els arguments que ja s'havien formulat a finals del segle XIX.

En aquest material tractarem de l'estat actual de la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans, en quatre branques diferenciades: l'ortoèpia, la morfologia, el lèxic i la sintaxi. Però no ens limitarem al rol de l'Institut d'Estudis Catalans, perquè cal tenir en compte altres iniciatives, com ara els diccionaris de diverses editorials (el monumental Alcover-Moll, el diccionari etimològic i complementari de Joan Coromines o el *Gran diccionari de l'Enciclopèdia Catalana*), la tasca del TERMCAT (amb participació, tanmateix, de l'IEC), o la feina dels responsables del model lingüístic en els diversos mitjans audiovisuals, que ha culminat en molts casos en la producció de manuals d'estil.

Hem de tenir ben clar que aquestes feines no s'acaben mai. La llengua evoluciona, com ho fa la societat. Que la normativa sigui capaç, en tot moment, de resoldre els dubtes dels parlants de la llengua –els seus veritables propietaris– és el repte constant que la societat demana a l'Institut d'Estudis Catalans. Després d'un llarg període de suplències forçoses primer, i de lentitud de resposta després, des dels inicis dels anys 1990 l'IEC treballa intensament per "establir i actualitzar la normativa" de la llengua catalana, perquè sigui una eina útil i versàtil per a la societat que la té com a pròpia.

1. Llengua oral (ortoèpia)

1.1. L'ortoèpia segons l'Institut d'Estudis Catalans

Després de l'obra de Pompeu Fabra, altres autors van contribuir a forjar la codificació de la llengua oral. Ens referim a Joan Coromines, Lluís López del Castillo, Francesc Vallverdú i Josep Lacreu. Sens dubte la proposta institucional de l'Institut d'Estudis Catalans, anomenada *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, va beure de les seves aportacions. Mentrestant els mitjans de comunicació orals han anat conformant diversos models referencials, amb més o menys atenció a les consideracions normatives.

Coromines (1971) escrivia que "cal descartar intransigentment tota mena de vulgarismes. No dir mai *un atre* o *un antre*; ni *prèmit*; ni *nosatros* o *nosatres* o *naltres*, etc."; que cal evitar totes les assimilacions vulgars. No dir mai *semana* per *setmana* (pron. *semmana*"); que la pronunciació ha de ser "intransigentment catalana", tot i que és necessària "una certa elasticitat i són lícites les diferències individuals." Hi afegia que és tradicional d'escriure *jo* i pronunciar *io*, d'escriure *ésser* i pronunciar *ser*, d'escriure *arbre* i pronunciar *abre*, de pronunciar *dons* tot escrivint *doncs*. No es tracta de barbarismes sinó de duplicats que coexisteixen en l'idioma, i que hi han existit des d'antic." Poc després, Lluís López del Castillo (1976) va ser el primer a definir les bases d'un model de llengua situat entre el registre col·loquial i el registre literari, tenint en compte les diferents varietats geogràfiques de la llengua catalana.

Més tard, Francesc Vallverdú (1986) va concretar el model, amb indicacions per a locutors de ràdio i televisió (pensant, només, en la varietat central), i Josep Lacreu va ampliar-ne les pautes d'ús des d'una òptica valenciana¹. Al capdavant, els treballs d'aquests autors van coincidir a assentar una llengua oral pulcra i adequada, però alhora flexible i natural, en una època en què l'impacte dels mitjans de comunicació audiovisuals va acabar portant l'Institut d'Estudis Catalans a publicar una normativa que ajudés a la "realització de la llengua estàndard oral". És l'esmentada *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, amb dos documents, el primer dels quals dedicat a la fonètica (1990) i el segon, a la morfologia (1992).

Els objectius de la *Proposta* són quatre, que reproduïm textualment de Joan Julià-Muné (2005):

1) Continuar la tasca codificadora de l'Institut d'Estudis Catalans, ara en l'aspecte ortoèpic.

Obres de referència

Les obres de referència són: *Sobre l'elocució catalana en el teatre i en la recitació*, de Joan Coromines (1971); *Llengua standard i nivells de llenguatge*, de Lluís López del Castillo (1976); *Elocució i ortologia catalanes (per a ús de locutors de ràdio i televisió)*, de Francesc Vallverdú (1986), i *Manual d'ús de l'estàndard oral*, de Josep Lacreu (1990).

⁽¹⁾Més enllà de les propostes de pronunciació per al central i el valencià, no n'hi va haver d'altres.

Documents de l'IEC

"L'Institut d'Estudis Catalans no podia restar indiferent davant el pes creixent de la dimensió oral en la vida de les llengües dins la societat actual." Pòrtic a la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I. Fonètica*. 1990.

Podeu consultar els dos documents, el de fonètica i el de morfologia, en el web de l'IEC: <http://www.iec.cat>.

- 2) **Convertir-se en un referent de l'estàndard oral**, directament relacionat amb els mitjans de comunicació (radiofònics i audiovisuals), amb l'ensenyament i amb qualsevol ús públic de la llengua.
- 3) **Ser respectuosa amb la normativa gramatical i ortogràfica vigent.**
- 4) **Recuperar i dignificar una sèrie d'usos adequats** interromputs durant dècades.

Aclarim, d'entrada, que el terme *proposta* no rebaixa la condició de l'obra, que és normativa en tant que és feta per la màxima autoritat acadèmica. La prudència del terme s'explica per la idea que expressa l'últim paràgraf dels seus principis generals: l'estàndard que s'implanti "ha d'ésser, en gran part, creació de la dinàmica que la mateixa pràctica generarà; en aquest sentit, els professionals dels mitjans de comunicació tenen un paper decisiu." És a dir, l'última paraula en la realització de la llengua estàndard, informadora per antonomàsia de la cultura nacional i "possibilista" en paraules de Josep Lacreu, la tenen els professionals dels mitjans. "No ens hem de desanimar si les primeres temptatives no obtenen els resultats que voldríem."

Hem de dir, també, que la *Proposta* parteix d'una **normativa composicional i polimòrfica**, és a dir, composta o formada per diferents dialectes (concretament cinc: nord-occidental, valencià, central, rossellonès i baleàric; més endavant s'hi va afegir l'alguerès) i amb més d'una pronunciació possible, si escau, en el si de cada dialecte. Per exemple: en els parlars occidentals és estàndard dir la <e> de les formes *embut* i *escoltar* amb *e* i amb *a*; i en els parlars baleàrics és estàndard dir o deixar de dir la de les formes *abstracte* i *obstacle*.

En el cas de la llengua catalana, **la concreció del model referencial de llengua oral no privilegia ni dissimula una procedència geogràfica concreta**: es promou una pronunciació pluriestandarditzada, sense jerarquització. Diversos accents són possibles (sis, incloent-hi l'alguerès): tots pertanyen a l'estàndard i tots poden conviure alhora, però no barrejant trets de diferents dialectes, com veurem més endavant. Una altra cosa és que, a la pràctica, una varietat concreta superi les altres varietats quant a preeminència temporal en diferents emissores repartides per tot el territori lingüístic.

La flexibilitat de la *Proposta*, que acabem de veure en el nombre d'accents estàndard, s'estén també en el **reconeixement de trets específics, d'àmbit restringit, però proveïts de prestigi i tradició**.

Reconeixement de trets específics

Exemple de flexibilitat pel que fa al reconeixement de trets específics, d'àmbit restringit. "És admissible en l'àmbit restringit (parlars baleàrics) la pronunciació com a *e* tancada (en lloc de vocal neutra) de determinades es gràfiques en posició àtona:

- 1) Les vocals radicals dels verbs que tenen una *e* tancada en les seves formes rizotòniques (*pecar, pregar, esperar*, etc.).

Reconeixement d'accents

Exemple de flexibilitat pel que fa al reconeixement d'accents. "Són pròpies de l'àmbit general tant la pronunciació amb *i* –predominant en els parlars occidentals– com sense *i* –predominant en els parlars orientals– de la sibilant palatal sorda després de vocal: *feix, caixa, dibuixar*."

- 2) Les dels derivats nominals que tenen una correspondència amb e tònica generalment tancada en els mots primitius corresponents (*herbeta, ventada, peuet*, etc.).
- 3) La vocal posttònica dels mots plans acabats en *-ec* (*màneg, càrrec*, etc.)."

Així mateix, **es distingeixen registres formals i registres informals**: aquells són propis dels informatius i representen la llengua planificada, mentre que aquests són propis de les entrevistes i de les taules rodones i representen la llengua espontània.

En canvi, **la flexibilitat de l'estàndard oral s'atura davant la barreja indiscriminada d'usos lingüístics**. No s'admet tal barreja. No és que no puguin conviure accents diversos en una mateixa emissió, que això és ben legítim, sinó que un bon locutor s'ha de mantenir en el marc d'una determinada varietat de la llengua estàndard. Reprenent exemples anteriors, el locutor dirà *feix, caixa i dibuixar* amb *i*, si és occidental, o sense *i*, si és oriental. El que no pot fer és dir unes paraules amb *i* i d'altres sense *i*, pensant-se que les dues pràctiques són correctes. Un locutor mallorquí tampoc no pot dir amb *e* tancada les formes *pecar, pregar, esperar, herbeta, ventada...* (que és un tret propi dels parlars baleàrics) al mateix temps que diu *feix, caixa i dibuixar* amb *i* (que és un tret propi dels parlars occidentals); si és mallorquí, haurà de dir *feix, caixa i dibuixar* sense *i*.

Seguint Ginebra & Solà (2007), direm que "les instruccions sobre cada tret són exposades amb un mètode més aviat complex (per exemple, se'ns diu que tal tret és admissible en àmbit restringit i només en registres informals), i el resultat és que aquests treballs, que tenien l'objectiu d'orientar els usuaris, no han estat prou aprofitats. (Deixem de banda possibles debats de naturalesa més teòrica, com ara si té sentit parlar d'un *estàndard per a registres informals*.)"

La pràctica a què al·ludeix la *Proposta* ha fet incloure en la llengua estàndard més pronunciacions d'àmbit restringit, provinents sobretot de ràdios i televisions locals. Fins i tot el nombre d'accents estàndard s'ha anat incrementant a la pràctica. Ho demostra l'enfocament, com a mínim, de dues obres publicades recentment. D'una banda, en *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*, de Joan Julià-Muné, Sílvia Romero i Imma Creus (2004), es donen orientacions per al lleidatà, el tortosí i també el pallarès-ribagorçà. D'altra banda, la *Guia fonètica per a les televisions locals* (2009), de David Paloma, M. Antònia Puigròs, Albert Rico i Anna M. Torrent, no té en compte ni cinc ni sis accents sinó dotze accents: nord-occidental, tortosí, valencià septentrional, valencià central, valencià meridional, comarques centrals, tarragoní, olotí, mallorquí, menorquí, eivissenc i alguerès.

1.2. Estat de la codificació i estandardització ortoèpiques

Un cop hem vist la proposta ortoèpica de l'IEC, passem a exposar alguns punts encara per resoldre.

Distinció de registres

Exemple de flexibilitat pel que fa a la distinció de registres. "És també admissible en l'àmbit general –només, però, en registres informals– la pronunciació com a *a* de la vocal inicial de mots començats per *en-*, *em-*, *es-*: *encetar* (pron. *ancetar*), *embut* (pron. *ambut*), *escoltar* (pron. *ascoltar*)."

1) Les es tòniques

Segons llegim a la *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*, d'Antoni M. Badia i Margarit, "si veiem escrita la paraula *tela*, no dubtarem que s'ha de pronunciar amb l'accent sobre la *e*". Però quina *e*? La *e* oberta de la paraula *mel* o la *e* tancada de la paraula *temps*? Badia i Margarit diu que "això només ens ho dirà l'ús: per haver-la sentida adés amb [e] (que és com es pronuncia a Barcelona), o amb [e] (als parlars occidentals, del Pirineu a Alacant), o amb la [ə] del balear". El gran lingüista ens esbossa el **triple camí de les es tòniques** (*e* oberta, *e* tancada, *e* neutra), que arrenca de les mateixes vocals llargues i breus del llatí, però també ens apunta la dificultat per assenyalar-ne pautes de pronunciació. Fixem-nos que la *Proposta per a un estàndard oral* es refereix a la diferent repartició de les es d'una manera general, al·ludint només a la paraula *cadena*. "És pròpia de l'àmbit general la diferent repartició de les vocals *e* i *ε* que respon als hàbits fonètics tradicionals dels dos grans grups de parlars catalans (occidentals i orientals): *cadena* (pronunciat amb *e* tancada en els parlars occidentals i amb *e* oberta en els orientals".

La casuística és, però, força més complexa. En primer lloc, acabem de veure que **les es d'algunes paraules són obertes, tancades o neutres, segons la varietat**. És el cas de *cadena*, però també de *cera*, *bellesa*, *mossèn*... Les es d'aquestes paraules són obertes en català central, tancades en nord-occidental i valencià, i neutres en balearic. Aquest tret afecta paraules amb terminació <ès> (*cortès*), <èn> (*aprèn*), <esa> (*noblesa*) i infinitius plans amb *e* tònica (*vèncer*), entre altres casos lligats sempre a l'etimologia. La forma llatina corresponent conté una *e* llarga o una *i* breu: CATĒNA, CĒRA, BELLĪTIA, MEUS SĒNIOR²...

⁽²⁾El mot *mossèn* és una abreviació de *mon sènyer* 'el meu senyor'.

Podeu escoltar al material web complementari els diferents timbres de la *e* en les frases següents:

Mossèn Alcover se'l coneixia amb l'expressió L'apòstol de la llengua.

És un paisatge d'una gran bellesa.

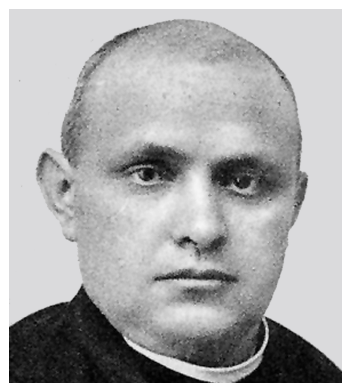
La consellera va dir que treballaria per merèixer el càrrec.

Sempre porta el gos lligat amb una cadena.

Alguns polítics tenen la seva pròpia figura de cera.

En segon lloc, **hi ha es obertes o tancades en totes les varietats**. Per exemple: *temps* i *vent* es diuen arreu amb *e* tancada, però *mel*, *terra*, *deu* '10' i *divendres* es diuen arreu amb *e* oberta. S'ha de recórrer a arguments de fonètica històrica per a explicar que, en aquest cas, no hi ha una triple repartició tímbrica. La forma llatina corresponent conté una *e* breu que es va tancar en català (*déu* 'ésser sobrehumà'), llevat que anés seguida de <l> (*gel*), <rr> (*ferro*), <u> provinent de [d], [k] o [tj] (*peu* <PEDEM), i <ndr> (*cendra*); llavors la *e* es va mantenir oberta. Podeu escoltar al material web complementari que les es tòniques de les frases següents són obertes o tancades en totes les varietats.

Mart era el déu de la guerra.

La *e* de la paraula *mossèn* es diu tancada en occidental, oberta en central i neutra en balearic. A la foto, mossèn Alcover.

*Es va donar un cop al peu i de seguida s'hi va posar gel.
En aquell estadi de l'anàlisi es passen els ossos a cendra.*

En tercer lloc, **hi ha es obertes en català occidental que són tancades en català oriental** (com els acabaments en <-ecte>: *efecte, defecte, perfecte...*) i **es tancades en occidental que s'han obert en oriental** (com els acabaments en <-ebre>: *concebre, decebre, percebre...*). Podeu escoltar al material web complementari un parell d'exemples.

*No li agrada que li esmentin els seus defectes.
El resultat de la prova el va decebre.*

La controvèrsia neix d'una possible barreja o aplicació indeguda en la distribució de les es. El parlant que diu *defecte* amb *e* oberta hauria de dir *mossèn* amb *e* tancada; i si diu *defecte* amb *e* tancada, haurà de dir *mossèn* amb *e* oberta, si és central, i amb vocal neutra tònica, si és mallorquí. I si algú diu *mel* amb *e* tancada, s'equivoca, vingui d'on vingui.

Afegim-hi ara **tres observacions sobre el timbre vocàlic** i veurem que, efectivament, les es tòniques són una mica controvertides. La primera és que **en el parlar rossellonès la e tònica no és ni oberta ni tancada: té un timbre medial**. També és medial la *e* de Sitges i de Vilanova i la Geltrú, la *e* de Felanitx i la *e* d'algunes localitats del Baix Aragó. Els parlants d'aquestes zones, doncs, no distingeixen dues es tòniques. Si el rossellonès és un accent estàndard, també ho són les es tòniques del sitgetà, del vilanoví, del felanitxer i de l'occidental de transició. Tanmateix, no és estàndard la parla de qui, fora de les zones esmentades, fa una *e* medial.

La segona observació és que "**tractant-se de cultismes, és pròpia de l'àmbit general la pronunciació oberta o tancada [de leses]**" (*Proposta per a un estàndard oral. Fonètica, I. <Vocals tòniques>*). Podem dir la paraula *problema*, per exemple, amb *e* tancada o amb *e* oberta, i de les dues maneres ho fem bé. Tanmateix, no sempre es pot aplicar aquesta recomanació. Diem amb *e* oberta cultismes com *filatèlia, cerebel, pelvis...* i amb *e* tancada no la diríem bé. Davant de <l>, doncs, el cultisme sol perdre la doble opció.

Les es en mallorquí i menorquí

En algunes localitats mallorquines, com Lloseta, Binissalem i Alaró, diuen una *e* oberta en lloc d'una vocal neutra tònica. En menorquí, es fa la neutra tònica a la zona occidental, i en eivissenc, a la zona oriental.

La tercera observació té a veure amb els manlleus. Escrivim amb accent obert les paraules *comitè*, *canapè*, *cafè*... però en occidental es diuen amb *e* tancada. Fins i tot podem sentir a dir, en català oriental, *tupè* amb *e* tancada. Així mateix escrivim amb accent tancat paraules com *ximpanzé* o *puré*, però en català oriental hi ha qui les pronuncia amb *e* oberta. Alguns correctors sostenen que cal adequar la pronunciació a la grafia, per bé que en aquests casos cal admetre les pronunciacions dialectals que se n'aparten. Un parlant occidental sempre diu *cafè* amb *e* tancada i un parlant oriental pot tenir tendència a obrir les es tòniques dels manlleus. És rellevant l'observació de Daniel Recasens a *Fonètica descriptiva del català*: "En altre temps, devia ser sistemàtica l'adaptació de castellanismes amb [e] en la parla popular". Es refereix a paraules com *acera*, *bueno*, *cafè*, *desde luego*... I continua: "Al llarg del segle actual, però, la tendència a l'adaptació amb [e] de castellanismes amb [e] ha estat substituïda, en bona part, per una tendència al manteniment o a la reintroducció de [e] originària. [...] La vitalitat de [e] o [e] en la parla dialectal d'una zona geogràfica determinada pot haver condicionat el timbre vocàlic d'un manlleu lèxic."

Un fet és inqüestionable: la distinció tradicional entre *e* tancada i *e* oberta, genuïna, no s'hauria de perdre. Diccionaris i manuals de pronunciació hi insisteixen amb recomanacions i exercicis diversos. Vegeu, per exemple, el *Curs de pronunciació: exercicis de correcció fonètica*, de Montserrat Bau i Montserrat Pujol (Publicacions de l'Abadia de Montserrat).

2) Les neutres que no són neutres

El català és una llengua que distingeix una sèrie de sons en posició tònica i que en redueix el nombre de distincions en posició àtona; és a dir, **el català és una llengua amb reducció vocàlica**. Un tipus de reducció és el que trobem en el pas de vocals no arrodonides (*e* tancada, *Alguer*; *e* oberta, *gel*; *a*, *amaga*) a vocal neutra (*alguerès*, *gelat*, *amagar*), i és justament aquest so un dels trets més característics de la varietat oriental de la llengua: sentim la vocal neutra en la varietat central, en rossellonès i en baleàric (però no en alguerès, que en lloc de vocal neutra fa una *a* en posició àtona).

La vocal neutra semblaria indiscutible per a qualsevol *a* o *e* en posició àtona en un sistema vocàlic oriental, i més quan la llengua estàndard promou la regularització de les excepcions lèxiques. Vist així, les neutres són neutres. Fixem-nos, però, que mentre la *Proposta per a un estàndard oral* indica que no és recomanable (és a dir, no és estàndard) "la pronunciació, en els parlars orientals, d'una *e* tancada en comptes d'una vocal neutra en la síl·laba final de mots cultes com *frase*, *examen*, *càncer*, *classe*, etc.", la *Gramàtica del català contemporani* assenyala que "el català oriental presenta també vocals que excepcionalment no sofreixen [la reducció a vocal neutra] en mots concrets [...], mots d'origen culte o de tipus tècnic i neologismes". De fet, **la vocal neutra és ben discutible en determinats casos perquè les excepcions hi són**, i la bona pronunciació sap que a vegades s'ha de recórrer a la *e* tancada.

Bibliografia

Podem completar la visió de la distribució de les vocals tòniques consultant l'apartat 2.7. de la *Gramàtica del català contemporani* ("La distribució de les vocals tòniques", Joan Mascaró). També us ajudarà la tesi doctoral de Josep Pi-Mallarach, titulada *L'obertura de les vocals mitjanes en una mostra de neologismes del català* (Universitat Autònoma de Barcelona, 1999).

Pere Codonyan, responsable de la delegació de Televisió de Catalunya a Perpinyà, és una de les veus rosselloneses més sentides en els mitjans de comunicació públics.

Vegeu també

En el punt 2.3.3. de *Fonètica i fonologia*, trobareu totes les excepcions a la reducció vocàlica.

Així, doncs, a vegades les neutres no són gens neutres.

A continuació establim **vuit grups de paraules controvertits pel que fa a la realització de la vocal neutra**. El primer és el dels **cultismes i tecnicismes** (*frase, examen...*) en què, com hem dit, espontàniament hi diem una *e* tancada en posició àtona, si bé la llengua estàndard hi promou una vocal neutra. Diccionaris i manuals també recomanen una vocal neutra en els grups següents: **noms de persona i de lloc** com *Balmes, Blanes, Vives, Torres, Pedralbes, Xile, Londres...*; **acrònims** com *Renfe, CESID...*; **escurçaments** com *cine, àlien...*; **estrangerismes** com *tòtem, tàndem, bàsquet...*, i **prefixos bisíl·labs** com *ante* (*antesala*), *vice* (*vicepresident*)... En canvi, recomanen una *e* tancada en **italianismes musicals** com *allegretto, andante...*, **mots d'origen grecollatí** com *alter ego, sine die...* i **prefixos monosíl·labs** com *ben* (*benestar*). Si sempre fos així, no hi hauria gaire controvèrsia: aquests últims casos caldria dir-los amb *e* tancada i la resta, amb vocal neutra (per bé que espontàniament hi diguem una *e* tancada, com en els cultismes). És a dir, hi hauria una **norma de solució constant**, segons els casos. En les frases següents, les es àtones sempre són tancades en català occidental. En canvi, en oriental sonaran totes neutres llevat de *sine die* (escolteu el material web complementari).

Se n'anirà de vacances al País de Gal·les.

Ha anat a veure el dentista perquè té càries.

És el vicepresident econòmic del club.

Avui aniran al cine perquè estrenen una pel·lícula d'anomenada.

Renfe es reuneix amb els representants dels usuaris de la línia Alacant-Portbou.

Els directius van ajornar la decisió sine die.

En realitat, però, la controvèrsia hi és perquè la norma de solució constant no és tan constant com sembla. No es diu pas una vocal neutra en escurçaments com *progre* 'progressista', *mates* 'matemàtiques', *secre* 'secretari', *col·le* 'col·legi', *tele* 'televisió' o 'televisor'..., ni en alguns noms de lloc com *Albacete*, *Tenerife* o *Los Angeles*. Alguns estrangerismes com *kamikaze* i *karate* costa de sentir-los a dir amb vocal neutra, i prefixos monosíl·labs com *pre-* (*prefaraònic*), *ex-* (*expressident*)... es poden reduir quan la paraula és habitual i no hi ha una pronunciació emfàtica. Fins i tot alguns mots d'origen grecollatí, com *ídem*, *rèquiem* o *al·leluia*, podrien incloure's en una **norma de doble solució**.

L'ús no enganya perquè hi ha formes, efectivament, sentides de manera general amb vocal neutra o amb *e* tancada, tot i que en un procés d'estandardització no sempre és l'ús qui té raó. Per exemple, si alguns estrangerismes (*leader, offset, water...*) es catalanitzen des del punt de vista gràfic (*líder, òfset, vàter...*), semblaria lògic que la pronunciació acompanyés la grafia.

Hauríem de saber quines normes prevalen per descobrir quines excepcions s'han de tenir en compte.

La *e* de *Londres* sona tancada en occidental i ha de sonar neutra en oriental.

"És a dir"

En el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (<http://esadir.cat>), podeu trobar-hi més de cinquanta paraules, amb *e* àtona, referides a "cultismes, tecnicismes, paraules escurçades, estrangerismes". Veureu que *pòster* i *depre* 'depressió' pertanyen a la norma de solució constant (cal dir-les amb vocal neutra i *e* tancada respectivament, en català oriental), mentre que *cúter* i *vàter* pertanyen a la norma de doble solució (es poden dir amb vocal neutra o amb *e* tancada, sempre en català oriental).

3) Les us hostils

Un altre tipus de reducció vocàlica el trobem en el pas de vocals arrodonides (*o* tancada, *pols*; *o* oberta, *pont*) a *u* (*polsegós*, *pontet*), característic del bloc oriental de la llengua: central, rossellonès, alguerès, eivissenc i menorquí, però no el mallorquí (que fa una *o* tancada). Així, en un sistema vocàlic oriental la *u* semblaria general per a qualsevol *o* en posició àtona... si no fos que la *u* no és sempre la vocal que se sent. La *Proposta per a un estàndard oral*, d'altra banda, no indica res dels casos que veurem tot seguit.

Establím deu grups de paraules controvertits pel que fa a la realització de la vocal *u*: cultismes i tecnicismes com *plàncton*, *claudàtor*...; noms de lloc occidentals i mallorquins com *Canillo*, *Campos*...; marques comercials com *Caprabo*, *Panrico*...; acrònims com *OPEP*, *ESO*...; escurçaments com *porno*, *re-tro*...; estrangerismes com *eslàlom*, *waterpolo*...; prefixos monosíl·labs com *co* (*coautor*), *sots* (*sotsdirector*)...; prefixos bisíl·labs com *auto* (*autoretrat*), *homo* (*homosexual*)...; italianismes musicals com *bravo*, *allegro*..., i mots d'origen grecollatí com *ego*, *Eros*... La realització en *o* tancada predomina en la majoria de casos: només a *autoretrat* hi sentirem sempre una *u* (en català oriental, és clar). Vist així, la controvèrsia seria poca: hi hauria una norma de solució constant que assenyalaria que la realització convenient no seria *u* sinó excepcionalment *o* tancada, llevat d'un únic prefix bisíl·lab. Dir-hi una *u* de manera sistemàtica s'apartaria de l'ús habitual; sonaria molt estrany. En les frases següents (escolteu el material web) hi podem sentir os i no us.

Va interpretar el vals amb un allegro constant.

Eros és el déu de l'amor en la mitologia grega.

El lingüista Joan Veny va néixer a Campos, Mallorca, l'any 1932.

Li agrada el pa de motlle tant si és de Bimbo com de Panrico.

Tanmateix, apareix també una norma de doble solució quan augmentem el nombre de casos o quan fem correspondències amb la vocal neutra de l'apartat anterior. Els mitjans de comunicació prefereixen aquesta norma, menys compromesa, en molts casos. De totes maneres, no és estranya la norma de solució constant, però a favor de la pronunciació amb *u* i no amb *o*, llevat de les marques comercials, els italianismes musicals i alguns mots d'origen grecollatí. Així, diccionaris i manuals solen promoure la *u* en cultismes com *còlon*, *clàxon*...; estrangerismes com *rècord*, *eslàlom*...; escurçaments com *narco*, *porno*...; prefixos bisíl·labs com *homo-* (*homosexual*), *eco-* (*ecosistema*)...; prefixos monosíl·labs com *co-* (*coautor*), *post-* (*postfranquisme*), *pro-* (*proamericà*)..., i fins en alguns acrònims (*OTAN*). Fixem-nos en el comentari del portal lingüístic de les emissores de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (<http://esadir.cat>): "Les vocals àtones de les sigles que es llegeixen com si fossin una paraula es poden neutralitzar o no. Passa el mateix amb els acrònims. Caldrà valorar en cada cas el grau d'arrelament a la parla comuna".

En català oriental, la *o* de la paraula *piano* sona *u* si ens referim a l'instrument i sona *o* si ens referim a la notació musical que equival a 'suau, flux': *toca piano*.

Lloc d'articulació	bilabial	labiodental	dental
oclusiu	p b		t d
africat			
fricatiu			
nasal		m	
vibrant			

NASAL
m S'articula mitjançant un del pas de l'aire produït tre llavi superior i llavi inferior del paladar separat de la paret fa que l'aire surti pel nas) i amb vibracions.

Podreu veure l'articulació de vocals i consonants, amb vídeo i informació acústica, en el web <http://www.ub.edu/sonscatala>

Llegim ara el contingut de l'entrada *co-*, extreta del *Diccionari de pronunciació en català*, de David Paloma i Albert Rico, per adonar-nos d'alguns factors que expliquen la norma de doble solució en formes prefixades: la condició monosil·làbica del prefix i el grau de familiaritat del mot. "Quan el prefix és *co-* (que vol dir 'amb'), aquest sona habitualment [u] en català central. És a dir: el prefix es fa àton i la paraula té un únic accent. Això es deu a la condició monosil·làbica del prefix, encara que també hi influeix el grau de familiaritat que es té amb el mot. És clar que es pot dir *coautor* i *coproductor* amb *o* oberta si no s'està familiaritzat amb aquestes paraules o bé en una elocució emfàtica, volent indicar de manera expressa que es tracta, per exemple, dels autors conjunts d'una obra o dels qui produeixen juntament amb uns altres."

En aquest punt continuen sent vàlids els principis generals que llegim a la introducció de la PEO quant al fet que "la pràctica pot aconsellar alguns canvis" i que "l'estàndard que s'implanti ha d'ésser en definitiva, en gran part, creació de la dinàmica que la mateixa pràctica generarà; en aquest sentit, els professionals dels mitjans de comunicació tenen un paper decisiu".

4) Hiats i diftongs, dins la paraula

La pronunciació dels hiats, dins el mot, és controvertida per la distància que hi ha entre la separació sil·làbica "estricta" i, pròpiament, la pronunciació. L'una i l'altra no sempre coincideixen. En una locució no emfàtica, per exemple, no solem marcar el hiat en paraules com *qui-e-tud*, *rè-qui-em*, *con-dici-ó*, *ci-èn-ci-a*, *ar-ti-fi-ci-al*... És a dir, fem habitualment dues síl·labes a *quie-tud* i *rè-quiem*, quan, si comptem síl·labes, n'hi ha tres. Així mateix, fem tres síl·labes a *con-dici-ó*, quan, ben comptades, n'hi ha quatre; i fem quatre síl·labes a *ar-ti-fi-ci-al*, quan ben comptades, n'hi ha cinc. I n'arribem a fer dues a *cièn-cia*, quan, de fet, n'hi ha quatre.

Per bé que l'Institut d'Estudis Catalans consideri que fer diftong en aquests casos és propi de registres informals, l'anàlisi d'alguns aplecs vocàlics (<ia>, <ie>, <io>, <ua>) en locucions informatives, tant de televisió com de ràdio, ens demostra que fer-hi hiat és una mica forçat. Fixem-nos en les pronunciacions següents (escolteu el material web), amb diftong, que s'haurien d'admetre en registres formals; fer-hi hiat seria propi de registres molt formals.

És un llac artificial que ha passat a la història.

Vaig veure el petroler embarrancat a la costa de Tarragona.

A Agramunt, comerciants, i a Tàrraga, comediantes.

També a vegades ens pot confondre la dièresi amb què marquem els hiats: això sol passar quan trobem la dièresi damunt d'una vocal en posició àtona. Aleshores escrivim dièresi però no fem hiat sinó diftong (com si no hi hagués dièresi). Fixem-nos en les paraules *aïllar*, *amoïnar*, *ensaïmada*, *suïcidi* i *traïdoria* de les frases següents (podeu escoltar el material web):

L'anàlisi d'alguns aplecs vocàlics en locucions informatives ens demostra que fer-hi hiat és una mica forçat.

Pronunciació

"És admissible en l'àmbit general, només, però, en el registre informal, la pronunciació unisil·làbica de *i* seguida d'una altra vocal en casos com *condició*, *ciència*, etc."

Proposta per a un estàndard oral. Fonètica, I. <Diftongs>.

Per resoldre l'equació hauràs d'aïllar la incògnita.

Des que el van operar, no para d'amoïnar-se per qualsevol molèstia.

Es diu ensaïmada perquè l'ingredient bàsic d'aquesta pasta és el saïm (nom mallorquí del greix de porc).

La policia sospita que no es tracta d'un homicidi sinó d'un suïcidi.

Alguns van considerar les paraules del president com una traïdoria a les bases del partit.

En alguns casos la dièresi serveix per desfer ambigüitats, si bé la pronunciació habitual pot no reflectir-ho de manera convenient. Fixem-nos-hi (podeu escoltar el material web):

Al circuit de Xest se celebra anualment el Gran Premi de motociclisme del País Valencià.

Les muralles antigues havien circuit la fortalesa.

S'expressa amb un llenguatge fluid.

Li ha fluït la xerrera amb gràcia encomanadissa.

Tanmateix, no cal que hi hagi dièresi escrita per adonar-nos que **tenim tendència a fer diftong en lloc de hiat en les terminacions llatines <us> i <um>** (*aquàrium, Màrius...*) i **després de prefix** (*coincidir, reinstaurar...*). (Podeu escoltar el material web.)

Vol muntar un petit aquàrium a casa seva.

Màrius Torres és un dels poetes catalans més importants del segle XX.

Tots dos van coincidir a la universitat.

El Partit Verd proposa reinstaurar la pena de mort a Mèxic.

En canvi, en altres casos cal seguir la dièresi i no dir quatre síl·labes, sinó tres, en la forma verbal *adeqüi*, del verb *adequar*: *a-de-qüi*. Així mateix, hem de dir *a-de-qua* (tres síl·labes) i no **a-de-qu-a*. No s'escriu pas amb <c>, sinó amb <qu>, de *quatre* i *quòrum*. (Podeu escoltar el material web.)

La nova ordenança de circulació s'adequa als canvis de la ciutat.

Es necessita un equip de so que s'adeqüi a les característiques del recinte.

El Govern ha refermat la voluntat que els apartaments turístics s'adeqüin a la nova llei.

5) Hiats, diftongs i elisions, entre paraules

La realització de la vocal final d'una paraula i la vocal inicial de la paraula següent la podem sentir amb hiat, amb diftong o fins i tot amb elisió d'una de les dues vocals en contacte. Hi ha dos factors importants que hi influeixen. El primer és la velocitat de parla: **un ritme ràpid afavoreix en alguns casos l'elisió i un ritme lent sol afavorir el diftong i, molt més, el hiat**. El segon factor és la freqüència d'ús de les paraules: **l'elisió és més freqüent si la freqüència d'ús de la paraula o de les paraules és alta** (i no pot haver-hi am-

bigüitat) però, en canvi, el diftong o el hiat se senten si la freqüència d'ús de les paraules és baixa (i es vol assegurar-ne el significat). Així, podem dir *algú-l va veure*, amb elisió; *algúel va veure*, amb diftong, i també *algú-el va veure*, amb hiat. Per contra, les vocals en contacte de *canesú insòlit* no permeten l'elisió: no diríem mai *canesúnsòlit*. En aquest cas només són vàlids el diftong o el hiat.

Fixem-nos que **la combinació de totes les vocals en contacte** ($a + a$, $a + e$, $a + i$... $e + a$, $e + e$...) amb la posició tònica o àtona d'aquestes vocals (la primera vocal, tònica, i la segona, àtona; la primera vocal, àtona, i la segona, tònica; ...) dóna 100 casos possibles. En el quadre següent veiem els 25 primers casos de la combinació vocal tònica + vocal àtona:

A + A	E + A	I + A	O + A	U + A
A + E	E + E	I + E	O + E	U + E
A + I	E + I	I + I	O + I	U + I
A + O	E + O	I + O	O + O	U + O
A + U	E + U	I + U	O + U	U + U

El mateix quadre per a la combinació vocal tònica + vocal tònica ens dóna 25 casos més. Així mateix, 25 per a la combinació àtona + àtona i 25 més per a la combinació àtona + tònica. Val a dir que la PEO esmenta tan sols 12 casos dels 100 possibles. Són els següents:

1. Tònica + àtona. U + A (*algú avisa*), diftong (la PEO s'hi refereix com a *sina-lefa*).
2. Tònica + àtona. I + E (*ací el portem*), elisió.
3. Tònica + àtona. U + E (*algú em visita*), elisió.
4. Tònica + àtona. I + I (*un vi immillorable*), elisió.
5. Àtona + àtona. A + A (*cara amable*), elisió.
6. Àtona + àtona. A + E (*una esperança, agafa el teu*), elisió.
7. Àtona + àtona. E + E (*que es diu*), elisió.
8. Àtona + àtona. E + O (*que ho sap*), diftong.
9. Àtona + àtona. O + O (*un ferro oxidat*), elisió.
10. Àtona + àtona. A + U (*espera uns amics*), diftong.
11. Àtona + àtona. I + A (*qui avisa*), diftong.
12. Àtona + tònica. A + O (*mitja hora*), elisió.

En realitat, però, hi ha més de 12 casos ja que la PEO indica, també, que "si les vocals en contacte són iguals tendeixen a reduir-se a una de sola": això podria incloure la combinació U + U (*ritu universal*), a més de les altres combinacions de vocals iguals però en diferents posicions tònica/àtona (*taxi immillorable, tutú usat*...). Val a dir que no en tots els casos, però, la vocal es reduiria a una de sola (*conté herbes, nu únic*...).

Pronunciació

"És propi de l'àmbit general pronunciar en una sola síl·laba la vocal final de mot amb la vocal inicial del mot següent, tot fent-hi o bé sinalefa, en casos com *que ho sap* [...], o bé elisió d'una de les vocals en contacte, en casos com *mitj(a) hora* [...]. Com a norma, la vocal elidida és una *a* o una *e* àtones."

Proposta per a un estàndard oral. Fonètica, I. <Fonètica sin-tàctica>.

Si bé els dos factors esmentats a l'inici poden fer variar la realització de les vocals en contacte, és cert que es poden assenyalar **algunes tendències per intentar cobrir els 100 casos en una locució no emfàtica i a una velocitat moderada.**

En la **combinació tònica + àtona, el diftong hi és la solució predominant**, per bé que, si la segona paraula és un pronom, una preposició o una conjunció, l'elisió és habitual (podeu escoltar el material web):

*Amb el formigó **armat** que conté la T-1, es podrien aixecar tres illes de l'Eixample.
Pel que **fa a** la superfície, cal dir que equival a 82 camps de futbol.
És més gran en comparació **amb** altres terminals d'aeroports europeus.*

En la **combinació tònica + tònica, el hiat hi és predominant**. Es pot fer diftong, si la segona paraula és un article. (Escolteu el material web.)

*'Volar és fàcil', diu el titular del diari.
La raó és que la T-1 pretén ser senzilla.
Té una superfície de 544.000 metres quadrats.*

En la **combinació àtona + àtona, també el diftong hi predomina**, sobretot quan les vocals en contacte no són iguals. Si ho són, es fa elisió. (Escolteu el material web.)

*La instal·lació compta **a** més amb un sistema que gradua la intensitat de la llum.
A la planta zero es troba el vestíbul intermodal ferroviari.
La torre de control ha quedat integrada entre els aparcaments i l'edifici principal.*

En la **combinació àtona + tònica, cal fer elisió en seqüències com ara cada any, entre altres aspectes, mitja hora, quinze anys...**, si bé **el diftong i el hiat dominen en altres casos**. (Escolteu el material web.)

*El resultat és una il·luminació natural **i un** estalvi d'energia.
En el nivell inferior **hi ha** les andanes ferroviàries.
L'edifici consta de dos blocs principals sota **un** únic sostre.*

6) La raó de l'accentuació

Sabem que les paraules són agudes, planes o esdrúixoles, amb independència de si s'accentuen gràficament. Així, la forma *fabricar* és aguda perquè la síl·laba tònica és l'última; la forma *fabrica* és plana perquè la síl·laba tònica és la penúltima, i la forma *fàbrica* és esdrúixola perquè la síl·laba tònica és l'antepenúltima. Veiem aquests casos clars, i tants d'altres, si bé massa vegades dubtem de la posició de la síl·laba tònica d'algunes paraules.

La *Proposta per a un estàndard oral* ens indica que no podem dislocar l'accent en cultismes: no hem de dir **telègrama* sinó *telegrama*, no **reptil* sinó *rèptil*, no **atmòsfera* sinó *atmosfera*, ni **textil* sinó *tèxtil*. Són només quatre exemples entre força casos sobre els quals sol recaure una accentuació indeguda, que tot sovint reflecteix la que es fa en castellà. És per això que hem de vigilar a fer aguts, plans o esdrúixols, tal com toca fer-los, alguns cultismes i tecnicismes (*èczema* és una paraula esdrúixola, no plana), però també topònims i antropònims estrangers amb forma catalana (per exemple, hem de fer plana la forma *Marràqueix*³ i esdrúixol el nom *Àtila*).

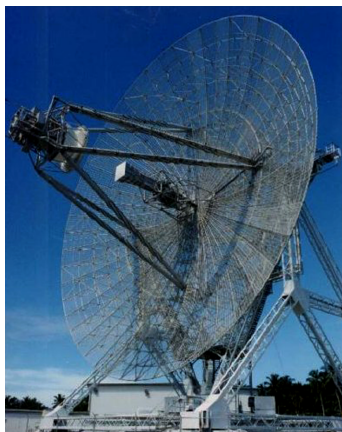
⁽³⁾*Marràqueix* també rep el nom de Medina Al-Ham'ra, que significa 'la ciutat vermella', en àrab.

El criteri de codificació en català ha fet prevaler, sovint, el respecte per la tonicitat de la forma original. A més, en català es mantenen al màxim les solucions internacionals, que a vegades no són les que ha adoptat el castellà. És per això, a grans trets, que caldria recordar els casos següents:

1) Són agudes les formes *cautxú*, *elit*, *fluor*, *handbol*, *hoquei*, *iber*, *interval*, *mil·ligram*, *misanthrop*, *Mississipí*, *poliglòt*, *radar*, *sandvitx*, *tiquet*, *xandall*, *xassís*, *zenit*...

2) Són planes les formes *acne*, *aeròlit*, *aeròstat*, *afrodisíac*, *alvèol*, *amoníac*, *anemone*, *Arquimedes*, *conclave*, *consola*, *dinamo*, *electròlit*, *Eufrates*, *karate*, *Kíev*, *intèrfon*, *leucòcit*, *libido*, *míssil*, *medul·la*, *omòplat*, *osmosi*, *paraplegia*, *quadriga*, *rèptil*, *rupia*, *tèrmit*, *termòstat*, *tèxtil*, *uníson*...

3) Són esdrúixoles les formes *Àtila*, *aurèola*, *Bàrcino*, *Dàmocles*, *diòptria*, *èczema*, *elèctrode*, *Hèlsinki*, *Himàlaia*, *Kosovo*, *màrqueting*, *olimpíada*, *període*, *plusvàlua*, *rubèola*, *Sàhara*, *Tàrraco*...

En català, *radar* és una paraula aguda, no plana.

Topònims adaptats i no adaptats

Hi ha topònims estrangers adaptats, que tenen forma catalana, i topònims no adaptats, que no tenen forma catalana. En els adaptats, els accents gràfics ens guien pel que fa a la pronunciació: *Hèlsinki* i *Himàlaia* són, per exemple, formes esdrúixoles. En canvi, en els topònims no adaptats hem de recórrer per força a l'accentuació de la llengua original: *Canberra* i *Heidelberg* són, per exemple, formes esdrúixoles. Com ho és també la forma *Kosovo*, en què no escrivim cap accent gràfic.

Malgrat tot, el criteri no sempre s'aplica. D'una banda, hem de dir *handbol* i *sandvitx* (agudes totes dues, quan en anglès no ho són) i, encara avui en dia, els mitjans de comunicació recomanen tant *Munic* i *Zuric* com *Múnic* i *Zúric* (són les formes planes les que responen a la tonicitat de la llengua original, l'alemany). D'altra banda, durant un temps es va preferir la forma ucraïnesa *Kíiv* i no la forma russa *Kíev*, però l'ús preferent d'aquesta forma s'ha acabat imposant al criteri de la forma original, que seria la ucraïnesa.

El topònim "Ègara"

Hi ha descobertes sorprenents, com la del topònim *Ègara*. A Terrassa hi ha força entitats, clubs, associacions, comerços... que inclouen el topònim tradicional *Egara* (forma plana), si bé *Ègara* (forma esdrúixola) es va implantant arreu després que un historiador local, Pere Puig i Ustrell, demostrés, a partir de l'evolució de la grafia, que la paraula tenia l'accent tònic damunt la primera vocal. En podeu trobar la informació completa a l'article

Ègara. Grafia que correspon a la pronúncia correcta del nom de l'antic municipi flavi, dins la revista *Terme*, núm. 3, 1988.

La controvèrsia, ben mirat, no arrenca de les formes coincidents entre la normativa i l'estàndard, que són moltes, sinó de la **tendència de la llengua estàndard a afavorir la forma més habitual** en unes poques paraules. Aquesta tendència es concreta de dues maneres:

a) La primera és que els mitjans prefereixen sempre una forma en cas que siguin possibles dues formes, i aquesta és la que consideren més habitual (*xòfer* i no *xofer*, *pèrit* i no *perit*, *saxofon* i no *saxòfon*, *xilofon* i no *xilòfon*, *imbècil* i no *imbecil*... i l'accent damunt la *e* en els acabaments en *-edre*: per exemple, *octaedre* davant d'*octàedre*).

b) La segona és que els mitjans accepten formes o accentuacions que no recullen la normativa (*sòviet*, paraula esdrúixola; *críquet*, paraula plana; *vikíng*, paraula aguda, i el femení *vikínga*, paraula plana). Sentirem les frases següents d'acord amb el criteri propi dels mitjans de comunicació (escolteu el material web).

És el xòfer de l'alcalde.

Va venir el pèrit de l'asseguradora per calcular el cost dels desperfectes.

S'ha matriculat a l'escola de música per tocar el saxòfon.

El llibre introdueix els cinc sòlids platònics: el tetraedre, l'hexaedre, l'octaedre, l'icosaedre i el dodecaedre.

Els vikíngs van fer grans viatges entre els segles VIII i XI.

En rus, sòviet vol dir 'consell'.

7) Les esses decisives

No és el mateix dir *casar* que *caçar*, ni *cinc* que *zinc*, ni *els ous* que *els sous*. En realitat, no és el mateix una essa sonora (com la que representa la essa intervocàlica de *casar*, la zeta de *zinc* o la essa final en l'enllaç vocàlic *els ous*) que una essa sorda (la ce trencada de *caçar*, la ce inicial de *cinc* o la essa inicial de *sous*), encara que aquesta diferència pugui no comportar un canvi de significat: s'ha de dir *presó*, amb essa sonora, i no **pressó*, amb essa sorda. Aquesta no és una qüestió controvertida sinó un aspecte de pronunciació que cal vigilar. Si escrivim una essa intervocàlica, caldrà fer-la sonora en paraules com *anestèsia*, *casos*, *cesària*, *desfasat*, *dosi*, *eclesiàstic*, *dièresi*, *èmfasi*, *entusiasme*, *gasa*, *gènesi*, *idiosincràsia*, *medusa*, *nasal*, *obesitat*, *persuasió*, *presumpte*, *pròtesi*, *resolució*, *Susanna*, etc. També caldrà fer sonora la ics de *examen* (eg-za-men), *exèrcit* (eg-zèrcit), *exili* (eg-zi-li), *inexistent* (in-eg-zis-tent)... En canvi, si escrivim dues esses, caldrà fer una essa sorda en paraules com *agressió*, *Brussel·les*, *discussió*, *dissoldre*, *emissora*, *escissió*, *impressió*, *Messies*, *metgessa*, *percussió*, *premissa*, *velocitat*, etc. També caldrà fer sorda la ics de *lèxic* (lèk-sic), *sintaxi* (sin-tac-si), *Alexandre* (a-lec-san-dre)... Sentim-ne alguns exemples (escolteu el material web) que no sempre es diuen bé.

Han detingut el presumpte atracador del parc.

Demà farà l'últim examen de la carrera.

Parlar amb persuasió és un dels objectius del curs.

Forma part de l'equip especialitzat en la mediació i resolució de conflictes.

La discussió entre germans el va impressionar.

En aquest punt de la xarxa viària hi ha velocitat controlada per radar.

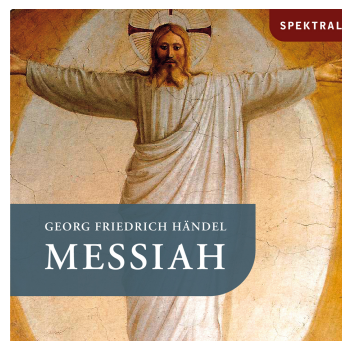
Què li diu una impressora a una altra: "Aquests fulls són teus... o són impressions meves?"

Una qüestió que ens pot fer ballar el cap és si **és sonora o sorda la essa intervocàlica en determinats mots compostos**. Ningú no dubta que és sorda a *contrasenya* (*contra* + *senya*), *entresòl* (*entre* + *sòl*), *fotosíntesi* (*foto* + *síntesi*)..., així com a *sacrosant* (*sacro* 'sagrat' + *sant*), *Meteosat* (*meteo* 'meteorologia' + *sat* 'satèl·lit') i *uníson* (*uni* 'un, únic' + *son* 'so'). Tampoc no hauríem de dubtar en paraules com *dinosaure* (*dino* 'terrible' + *saure* 'llangardaix') i *cromosoma* (*cromo* 'color' + *soma* 'cos'), per bé que alguns mitjans de comunicació consideren admissible una doble possibilitat de pronunciació: amb essa sorda i amb essa sonora. Sentim (escolteu el material web) els casos sempre amb essa sorda.

Es va referir a la imatge sacrosanta.

Volen cantar a l'uníson.

A principis del segle XIX es van reconèixer els primers fòssils de dinosaures.

Les dues esses amb què escrivim *messies* indiquen que és sord el so intervocàlic.

Humor gràfic

L'humor gràfic es val també de les confusions semàntiques que provoquen algunes pronunciacions. Una vinyeta d'un diari ensenyava dos treballadors de la construcció asseguts al voltant d'una taula de bar, a tocar d'unes obres. Cadascú tenia un escuradents a la mà i, davant seu, quatre plats de tapes. Ja no hi quedava res. Desvagats, l'un parlava per telèfon i deia: "Sí, *jefe*, ja hem acabat *les sobres*, com vostè va demanar..."

El cromosoma y només es troba en els mascles.

Una altra qüestió confusa o controvertida és la de **la essa intervocàlica en acrònims**. Llegim en el *Diccionari d'abreviacions* que "considerem preferible la pronunciació amb essa sonora" i, en canvi, el *Manual de pronunciació* assenyalava que "és preferible pronunciar sorda la s entre vocals". Alguns mitjans de comunicació accepten les dues possibilitats. Escolteu al material web NASA i *Endesa* amb essa sonora i *ESADE*, amb essa sorda.

El web de la NASA conté un portal educatiu per a estudiants.

El president d'Endesa vol que continuï l'activitat a la central nuclear de Garoña.

ESADE és el nom d'una escola de negocis que es va fundar el 1958 a Barcelona.

Afegim-hi que els mots que contenen l'infix <itz> (*analitzar, organitzar, realitzar...*) es pronuncien amb un so fricatiu en valencià i africad en la resta de parlars. Totes dues pronunciacions (escolteu el material web), en coherència amb la varietat de cada parlant, són estàndard. Aquesta no hauria de ser una qüestió controvertida, ja que Institut d'Estudis Catalans i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua coincideixen en l'observació.

En el treball van analitzar tots els resultats.

Els seus amics li han organitzat una festa d'aniversari.

8) Les eles (l)liberals

Quan parlem de sons laterals, parlem de la **ela**, de la **ela geminada** i de la **dobla ela** (no hem de dir **ella*). Pel que fa al punt d'articulació, la ela, simple o geminada, és alveolar i la doble ela, en canvi, és palatal. El tret distintiu de la ela catalana, que l'equipara a algunes eles angleses i l'allunya de les eles castellanes, és el fet de tenir ressonància velar. Això vol dir que aquest so té una articulació secundària en el vel del paladar, que es nota més en determinats contextos: per exemple, a final de mot (*futbol*), darrere consonant (*pla*), davant consonant velar (*alga*), davant consonant labial (*alba*) i darrere <a>, <o>, <u> (*pala, bola, Raiül*).

Més enllà d'aquesta característica articulatòria, la bona pronunciació de la ela demana seguir l'ortografia: si sabem com s'escriu una paraula, sabrem com es pronuncia. Direm *alba*, no **auga*; *alfals*, no **aufals*; *albercoc*, no **aubercoc*; *albergínia*, no **aubergínia*. També direm *llombrícol*, no **llombrigo*; *plànol*, no **plano*. L'elisió de la ela és estàndard, tanmateix, en paraules com *nosaltres* (*nosatres*), *vosaltres* (*vosatres*), *altre* (*atre*). La pauta de l'ortografia la seguim així mateix en paraules com *juliol*, no **juriol*; *faldilla*, no **fandilla*; *altre*, no **antre*;

Una essa o dues esses

Escrivim amb una essa les formes *asimètric, asèpsia...*, amb el prefix *a-* que vol dir 'no', 'sense', però escrivim amb dues esses les formes *assedegar, assignar...*, on la *a-* inicial no té aquest significat. Hem d'intentar no equivocar-nos dient *azimètric, azèpsia...*

Pronunciació

"Este mateix grup [la grafia tz] s'utilitza també, amb el valor fònic de [z], en la representació gràfica dels verbs formats amb el sufix *-itzar* (i derivats), com *caracteritzar, realització*, etc."

Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià, Introducció, pàg. XXIX.

Passos del diagrama articulatori de la ela. Els puntets indiquen que l'aire passa pels costats de la llengua. Fixeu-vos en l'articulació secundària del vel del paladar.

qualsevol, no **quansevol*. I tampoc **llògic* sinó *lògic*, no **lliteratura* sinó *literatura*, no **llingüística* sinó *lingüística*. En canvi, podem dir *legítima* com a adjectiu (*una reclamació legítima*) i *llegítima*, amb doble *el*, per referir-nos a una porció de l'herència (*el testador no pot disposar lliurement de la llegítima*). Així mateix, podem dir *liberal* i *lliberal*: *professions liberals* o *lliberals*.

Fixem-nos d'una manera especial, però, en els tres casos següents, més o menys controvertits: el primer és **la *ela* geminada**, que apareix en paraules cultes, preses directament del llatí o del grec. Si bé la *Proposta per a un estàndard oral* prescriu que la *ela* s'ha de dir efectivament geminada (els exemples són *col·legi*, *novel·la*, *il·lustre*), molts mitjans de comunicació orals, sobretot al Principat, advoquen per dir-la simple sempre. (Escolteu el material web complementari.)

La NASA llança dues sondes espacials per buscar dades científiques en l'únic satèl·lit natural de la Terra.

El Gran Col·lisionador d'Hadrons és a prop de Ginebra, en un túnel a cent metres de profunditat.

"A la persona intel·ligent se la pot convèncer; a la ximple, només persuadir." [Germaine de Staël]

El segon cas és el **ieisme**, terme que es refereix a un defecte de pronunciació que consisteix a dir *i* de manera sistemàtica, en lloc del so palatal de la doble *el*: *paia*, *Sabadei*, *iavi*... Qui sempre diu *i* és que no sap fer la palatal de *palla*, *Sabadell*, *llavi*, etc. No podem confondre el ieisme amb la **iodització** (també anomenat *ieisme històric*), que és un tret estàndard però informal, viu a les Balears i en recessió a les comarques nord-orientals i centrals de Catalunya, i que descobrim en boca de qui pronuncia *paia*, *fuaia*, *oreia*... amb *i*, però *Sabadell*, *llavi*, *lluna*... amb doble *el*. La iodització fa dir amb *i* només algunes paraules. Fins i tot, a les Balears, aquesta *i* arriba a caure: *fua*, *orea*...! La iodització consisteix a pronunciar *i* el resultat de l'evolució del grup C'L (com ara *oculu*, que va donar *ull*), G'L (*regula* > *rellà*) i LY (*folia* > *fulla*) del llatí vulgar. La controvèrsia neix de les relacions entre el ieisme i el ieisme històric: només l'històric és correcte. Malauradament el ieisme com a defecte se sent força en la llengua dels mitjans.

En les frases següents sentirem casos de iodització, només en la varietat mallorquina (escolteu el material web).

Qui té la cua de palla aviat se l'encén.

La senyora que treballa/ no gasta diner ni malla./ La que no vol treballar/ no pot fer sinó gastar.

Fa un treball per classificar les fulles dels arbres.

Li va dir un secret a cau d'orella.

A Terrassa, mala raça, i a Sabadell, mala pell.

Pronunciació

"És admissible en l'àmbit general, però només en el registre informal, l'emudiment de la *l* en els mots *altre* (*altra*, *altres*), *nosaltres* i *vosaltres*.

Proposta per a un estàndard oral. Fonètica, l. <Consonants laterals>.

Pronunciació

"La *ela* geminada (l·l) la pronunciarem en general com si fos una *ela* simple, tal com es fa espontàniament". <http://esadir.cat>.

Vegeu també

En el punt 1.5.5. de *Fonètica i fonologia*, trobareu més detalls del ieisme i la iodització.

La Cua de Palla és el nom d'una col·lecció de novel·la criminal. Dir *paia* i no *palla* és una mostra de ieisme, que pot ser històric si també afecta paraules com *ull* o *fulla*.

El tercer cas el formen els grups <tl> i <tll> en mots hereditaris: es diuen dues eles a les Balears, al País Valencià i a Tortosa, com si fos una ela geminada (*bal·le, vel·lar, espal·la...*) i dues dobles eles, també geminades, a la resta del domini (*ball·lle, vell·llar, espall·lla...*). A gairebé tot Catalunya es diu, doncs, el grup <tll>, però cal recordar que totes dues pronunciacions són estàndard. Per això en les frases següents escrivim *motlle* i *motle*, *titllar* i *titlar*, *desvetllar* i *desvetlar*. La pronunciació de les varietats valenciana i baleàrica s'ajusta a <tl> (l·l) i la resta, a <tll> (ll·ll) (escolteu el material web).

Li van regalar un motlle especial per fer pastissos. Li van regalar un motle especial per fer pastissos.

El van titllar d'oportunista. El van titlar d'oportunista.

A mitja nit es va desvetllar. A mitja nit es va desvetlar.

9) Les erres rares

Els llibres de fonètica no diuen mai que les erres són rares. Articulatòriament les defineixen com a bategants o vibrants, prou fàcils de distingir: són bategants les erres que es produeixen amb un sol batec (*pare*) i són vibrants les que es produeixen amb una successió de batecs (*parra*). De totes maneres, les relacions entre les erres que escrivim i les erres que diem o que hem de dir porta a destacar **cinc casos d'erres especials**.

El primer cas és el dels **mots compostos**. Els escrivim amb una erra intervocàlica i, en canvi, la erra que diem sempre és o ha de ser vibrant: *autoretrat*, *arítmia*, *ornitorinc*, *otorinolaringòleg*, *eradicar*...

Una erra o dues erres

De manera semblant al que hem vist en l'apartat de les esses, cal dir que escrivim amb una erra les formes *arítmia*, *preromànic*..., compostes pels prefixos *a-*, *pre-*..., però escrivim amb dues erres les formes *arribar*, *prerogativa*..., on *a-* i *pre-* no són prefixos. En qualsevol cas totes aquestes erres són vibrants, com a *carro*. Hem d'intentar no equivocar-nos dient *eradicar* amb la erra de *cara*: en aquell verb, la *e-* és prefix (variant de *ex-*) i vol dir 'treure', 'llevar radicalment'. La erra hi és vibrant.

El segon cas és el de les **formes que tant podem dir amb una erra vibrant com amb una erra bategant**. De fet, les paraules que vénen a continuació es poden escriure amb una erra o amb dues. La paraula *xarampió*, tanmateix, s'escriu amb una erra que sona bategant. (Escolteu el material web complementari).

Viu en un llogarret del Berguedà. Viu en un llogaret del Berguedà.

Ha menjat alguna cosa en mal estat i ara té cagarrines. Ha menjat alguna cosa en mal estat i ara té cagarines.

El seu fill li ha agafat el xarampió.

Autoretrat de Manolo Hugué. La paraula *autoretrat* s'escriu amb una sola erra, que sona vibrant com a la paraula *carro*.

També hi ha **erres que s'escriuen i que no sonen**. El cas més conegut és el de la paraula *arbre*: no s'ha de dir la primera erra. En alguns dialectes tampoc no sona la primera erra del verb *prendre* i derivats. La *Proposta per a un estàndard oral* es refereix a alguns d'aquests casos, sense aclarir, tanmateix, en quins dialectes (no) sona la erra.

Així mateix, en bona part del domini lingüístic de la llengua catalana no diem la erra dels antropònims *Melcior* i *Baltasar*, però sí la d'*Artur*. Parem bé l'orella en les frases següents per descobrir si sona o no sona en els diferents accents del català. (Escolteu el material web complementari.)

Els arbres del passeig fan una bona ombra.

Què vols prendre? Prendré un te.

Aprendràs més coses si escoltes.

Llavors què farem el cap de setmana?

Anirem al Pallars.

L'escriptor mallorquí Baltasar Porcel va morir l'1 de juliol de 2009.

El quart cas és el de les **formes que, segons el dialecte, tant podem dir amb erra bategant com sense erra**. La forma sense erra sol ser la més antiga i correspon a la varietat baleàrica. Fixem-nos que, a més de (no) dir-la, la podem (no) escriure.

És una capsa de cartró. És una capsa de cartó.

Li va donar l'ordre de retirar-se. Li va donar l'orde de retirar-se.

La murtra és un arbust. La murta és un arbust.

No confonguem aquests casos amb les paraules que en català s'escriuen i es diuen amb erra (*orquestra*, *Frederic*, *prostrar*), a diferència del castellà: deixar de dir la erra mostra una pronunciació interferida i, per tant, incorrecta. En canvi, no és incorrecte sinó estàndard deixar-la de dir en els infinitius plans, com ara *vèncer*, seguits de pronom, com ara *lo* o *los*; és a dir, *vence'l* en lloc de *vèncer-lo*. Aquest tret és propi d'un registre informal. També és informal la pronunciació del verb *perdre* sense la primera erra (que tanmateix sempre s'ha d'escriure), pròpia dels dialectes valencians. Finalment, no hauríem d'afegir-hi cap erra, quan no hi va: hem de dir *tartana* i no *tartrana*. (Escolteu el material web complementari.)

Va venir per convence'ls. Va venir per convèncer-los.

Se'n va anar sol i es va perdre.

Aquest cotxe és una tartana.

Pronunciació

"També és propi de l'àmbit general pronunciar amb *r* o sense *r* la primera síl·laba de les formes d'infinitiu, futur i condicional (és a dir, les que tenen *r* en la desinència) del verb *prendre* i dels seus derivats i compostos, com *aprendre*, *comprendre*, *corprendre*."

Proposta per a un estàndard oral. Fonètica, I. <Consonants vibrants>.

Només en valencià ha de sonar la erra de la paraula *Pallars*. En textos antics s'esmenta el comte de Pallàs.

La paraula orde

La paraula *orde* és la forma usada pels clàssics des dels inicis del català escrit. A partir d'*orde* s'han format els derivats *ordenar*, *ordenació*, *ordenança*... Malgrat això, aquesta paraula, que és masculina, ha quedat relegada avui dia als significats de 'cos de persones unides per una regla comuna o per una distinció honorària' així com 'cadascun dels graus del ministeri sacerdotal'. Tal com hem dit, la varietat baleàrica manté la pronúncia sense erra de la resta d'*ordres*: *l'ordre alfabètic*, *l'ordre del dia*... (paraules masculines) i *obeir una orde* (paraula femenina).

No hem d'afegir erres on no toca. La paraula *tartana* només té una erra.

L'últim cas és el de les erres finals dels **cultismes**, que tenen un tractament especial que no recull la PEO. Si la terminació és <-ar>, <-er>, <-ir> i <-ur>, cal que la erra soni en molts casos: *bipolar, acer, faquir, cianur...* Si la terminació és <-or>, la erra pot sonar o pot no sonar en llengua estàndard: *anterió* o *anterior*, *exterió* o *exterior*, *ascensó* o *ascensor*, *actó* o *actor*, *superió* o *superior...*

Fixem-nos que la **erra final de substantius, adjectius, infinitius...** sona sempre en valencià, tant si són cultismes com si no ho són:

Regular les despeses és un hàbit força regular.

Hi ha qui aspira a poder arribar al poder.

En canvi, en les altres varietats no sona la erra en formes acabades en <-ar> (*campanar*), <-er> (*lloer*) i <-or> (*servidor, dolor*), tot i les nombroses excepcions: en general sonen les erres de *mar, cor, llar, enyor, pur, sospir, amor, tresor...* Només en baleàric hi ha una certa variació que caldria considerar estàndard.

10) L'handicap de la hac

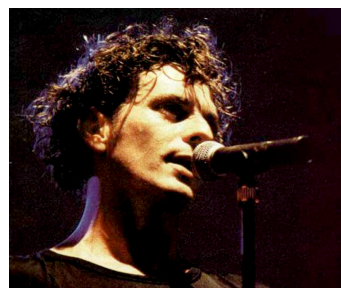
La llengua catalana va heretar, com sabem molt bé, una hac del llatí que no sona: *HOMO* > *home*, *HABERE* > *haver*, *HEREDITARE* > *heretar*, *SUB HASTA* > *subhasta...* Tampoc no sonaven les hacs no etimològiques que s'escriuen en català temps enrere: *rahó, dihent, càrrech, arch...* De totes maneres, a vegades escrivim una hac que sí que sona. Per exemple, en la representació del riure: *ha ha ha, he he he...* (que hem d'escriure amb hac i no amb jota!). Però, sobretot, la hac que sona és la que trobem en paraules que ens arriben de l'alemany (*horst*), de l'anglès (*happening*) i de l'àrab (*haima*), entre altres llengües. En català les reproduïm sobretot a partir del segle XX, amb l'entrada de paraules foranes. Fixem-nos en topònims com *Heidelberg* o *Houston* i antropònims com *Harry Potter*. Ara bé: com sona, aquesta hac? Tot sovint la diem com si fos una jota del castellà, és a dir, fricativa pel que fa al mode d'articulació, sorda pel que fa a la sonicitat i uvular/velar pel que fa al punt d'articulació, quan en realitat hauria de sonar fricativa, sorda i glotal. Com una jota del castellà, però més suau. La glotis és el punt d'articulació original.

La controvèrsia en aquest punt no ve del fet, tan sols, que no solem dir correctament la hac que sona; sobretot ve del fet que **hi ha paraules estrangeres catalanitzades que escrivim amb una hac que no ha de sonar** quan ja sabem que en la llengua original sí que sona. No sona, doncs, la hac de *hoquei, handbol, haixix, hàmsster, handicap, Hèlsinki, maharaja, maharani, Sàhara, subsaharià...*

La *Proposta per a un estàndard oral* no en diu res, d'aquests casos, i la pràctica dels mitjans vacil·la en alguns casos. D'una banda *hoquei* i *handbol*, pronunciades sense hac, són formes molt difoses, que molts mitjans avalen amb la forma catalana, per bé que no és estrany sentir a dir-les amb hac, a l'anglesa. D'altra banda, la resta de formes esmentades tant es poden sentir amb hac com

Poder: verb i substantiu

El substantiu *poder*, dit amb erra final en tots els dialectes, es diferencia de l'infinitiu *poder*, dit amb erra final només en valencià.

Una de les cançons més famoses de Sau es titulava *No he nascut per militar*. Carles Sabater, de parla central, es referia a la persona que professa la milícia: per això deia la erra. Si hagués volgut referir-se a 'servir en la guerra' (*militar en les files d'un bàndol*, per exemple), no hauria dit la erra final de *militar*.

⁽⁴⁾ Recordeu que l'asterisc, sense hac, a part d'indicar agramaticitat, també indica pronúncia no normativa.

sense hac. Mentre alguns diccionaris, com el *Diccionari ortogràfic i de pronúncia* i el *Diccionari de pronunciació en català*, les avalen en general sense hac, llibres d'estil com el de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals prefereixen recomanar, en general, les dues possibilitats. Avui en dia la tendència a adaptar estrangerismes comporta també l'adopció de la hac. D'aquí ve que no diguem *⁴ *l'hòlding*, sinó *el hòlding*, amb hac. Les hacs que sentireu a continuació són correctes (*husky*, *Heidelberg*) i també són correctes les hacs que no sentireu (*hoquei*, *Sàhara*). (Escolteu el material web complementari.)

Té un gos d'origen àrtic: és un husky.

Comença el mundial d'hoquei sobre patins en línia.

Van fer un intercanvi amb la Universitat de Heidelberg.

Un aviador es perd al desert del Sàhara.

11) Les emes i les enes (in)negociables

Són dos els sons nasals a priori innegociables: o sentim el so bilabial de la ema (*meu*) o sentim el so alveolar de la ena (*neu*). Encara són més innegociables els casos que en català s'escriuen amb ema... a diferència del castellà, que els escriu amb ena. Caldrà dir **una ema ben clara** a *impremta*, *pamflet*, *premsa*, *samfaina*, *simfonia*... i totes les paraules escrites amb *im-* davant de ema: *immaculat*, *immadur*, *immanejable*, etc. La ema es manté també clara en el grup <mpt>, on deixem de dir la <p>: *assumpció*, *exempció*, *atemptat*... Segur que alguna vegada ens han dit que no és el mateix *un conte (literari)* que *un comte (d'un castell)*... o que *un compte (corrent)*.

Una altra cosa són les **paraules que escrivim amb ena, però que, davant de be, de ema o de efa, aquesta ena s'assimila i ha de sonar ema**: *confegir*, *confort*, *enfarfegar*, *enfilat*, *enmig de*, *Istanbul*, *tanmateix*... (Escolteu el material web complementari.)

Enmig de tanta gent, era difícil que ens veiéssim.

Per celebrar l'aniversari, farà un viatge a Istanbul.

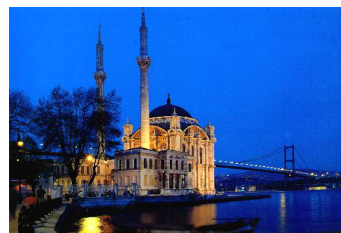
Altres sons nasals innegociables els trobem en els grups *cons-* (*constitució*), *ins-* (*institut*) i *trans-* (*transcendir*). Segons la PEO, en llengua estàndard hi hem de dir la ena, no hauríem d'elidir-la. És clar que si s'escriu *trans-*, amb ena, direm la ena (*transbord*, *transferir*, *transcendir*, *transcendent*, *transvasament*), i que s'escriu *tras-*, sense ena, no direm la ena (*trasbalsar*, *trasmudar*, *trasplantar*, *trastorn*). L'únic cas que alguns mitjans permeten que sigui dit sense ena escrivint-se amb ena és l'adjectiu *transcendent* i derivats. (Escolteu el material web complementari.)

Aquell nen que es mou tant pateix un trastorn de conducta.

El base menorquí força la recuperació per disputar el transcendental partit a Vitòria.

La paraula *hockey*, catalanitzada, s'ha de dir sense l'aspiració de la hac. A més és aguda.

Bizanci i Constantinoble són els noms antics d'Istanbul, topònim que en català escrivim amb *n* i que diem amb *m* per assimilació consonàntica.

La qüestió més controvertida és la d'algunes **enes geminades**: escrivim amb dues enes *Anna, Susanna, annal, annex, annexió, bienni, trienni...* però col·loquialment en solem dir només una (en diem dues a *innovar, conatural...*). La controvèrsia rau en la distància, doncs, entre prescripció i ús. (Escolteu el material web complementari.)

Vegeu l'annex per a la llista d'inscrits.

L'empresa li ha tingut en compte tots els triennis.

Quin és el summum d'un oculista? Tenir una dona que sigui malaguenya.

12) El sac hipnòtic de les oclusives

Són oclusius sords els sons que representen les grafies *p* (*pas*) i *b* final (*tub*), *t* (*tren*) i *d* final (*fred*), també *c* davant *a, o, u* (*casa, cosa, cus*) i *c* final (*sac*), *k* (*kurd*), *qu* (*qui*) i *g* final (*càstig*), i són oclusius sonors els sons que representen les grafies *b* (*bomba*) i *p* en posició final de síl·laba en interior de mot (*hipnosi*), *v* (*vi*) en la zona dialectal on no distingeixen *v-b*, *d* (*dia*) i *g* (*gana*), *gu* (*guix*) i *c* final de síl·laba en interior de mot (*dracma*). Tant els sons sords com els sonors s'han de pronunciar amb claredat, amb tensió: *subscriber, subtil, accentuar, tsar, basc, port...* Si no, caiem en la interferència (**sutil, *acentuar...*) o en la descurança (no és el mateix *vas* que *basc*). També la *d* dels mots compostos amb els punts cardinals s'han de pronunciar amb claredat, fent-hi sonar una *t*: *nord-americanà, sud-africà...* Fins i tot, formalment, convé dir les oclusives dels grups consonàntics *lc* i *lt* (provinents sobretot d'infiniutius acabats en *-oldre*): *resolc, resolt, absolt...* **La consigna de la claredat** s'aplica a vegades incorrectament, fent sentir l'oclusiva en casos en què, llevat dels parlars valencians i baleàrics, no ha de sonar. Així, no sona la consonant medial en el grup de tres consonants (*esports*) en les varietats central, nord-occidental i rossellonès. Fixem-nos en la diferència entre varietats (escolteu el material web complementari):

A vegades agafa l'AVE per anar a Madrid i altres vegades, el pont aeri.

Quant a les desigualtats racials, caldrà recórrer als diferents percentatges per analitzar-les.

Passem ara als esports.

El vent va bufar molt fort, ahir, a l'Alt Empordà.

És més controvertida l'oclusiva del grup **ps**. La *Proposta per a un estàndard oral* recomana de pronunciar la *p* en llengua estàndard, però la llengua estàndard dels mitjans de comunicació no la sol dir (tal com es fa en la parla corrent). Josep Lacreu (1996) apunta que la pronunciació de la *p* cal restringir-la a àmbits molt formals. En qualsevol nivell expressiu, però, no es diu la *p* dels grups *pt* i *pn*. (Podeu escoltar el material web complementari.)

S'ha de revisar la pressió dels pneumàtics abans de començar un viatge.

Els pterosaures es van extingir fa molts i molts anys.

El tractament es basa en la psicoteràpia.

En el web del PSOE hi ha fins i tot la PSOE TV.

La qüestió més controvertida és potser la de les **assimilacions**, que topa amb la "claredat" que hem esmentat fins ara. Si aquesta és senyal d'una pronunciació ortografista, subjecta a la grafia de les paraules (si hi ha escrita una *t*, direm una *t*; si hi ha escrita una *p*, direm una *p*; etc.), les pronunciacions assimilades són no ortografistes (hi ha escrita una *t* però direm una *m*, com a *setmana* > *semmana*). El fet que en alguns casos s'acceptin les assimilacions i en d'altres es rebutgin, com a *contacte* > **contatte*, alimenta la controvèrsia. D'una banda el baleàric és ple d'assimilacions i, d'altra banda, la PEO no explicita tots els casos d'assimilacions admissibles i inadmissibles. Vegem-ne alguns, per als quals recomanem tant la pronunciació ortografista com la pronunciació assimilada, que no ens hauria d'estranyar: 1) <dm> (*administrar*), marcant-hi clarament la *d* o fent-hi una *m*: *administrar* o *amministrar*; 2) <bm> (*submarí*), amb *b* o amb *m*: *submarí* o *summarí*; 3) *pm* (*capmàs*), amb *p* o amb *m*: *capmàs* o *cammàs*; 4) *pn* (*hipnotisme*), amb *p* o amb *m*: *hipnotisme* o *himnotisme*; 5) *bn* (*abnegat*), amb *b* o amb *m*: *abnegat* o *amnegat*; 6) *dv* (*advocat*), amb *d* o amb *b*: *advocat* o *abvocat*; 7) *tb* (*futbol*), amb *t* o amb *b*: *futbol* o *fubbol*.

Un últim aspecte és la **pronunciació de la *t* de la paraula *sant* davant de vocal**. Hi ha qui, emparant-se en alguns exemples de Fabra, i en un *etc.* que va escriure el Mestre, creu que a tots els sants el nom dels quals comença en vocal cal dir-los la *t* de *sant*. Convindria un bon treball de camp per saber si, llevat del valencià, que sempre la diu, la *t* sona o no sona en casos com *sant Abdó*, *sant Abili*, *sant Abundanci*, *sant Abundi*, *sant Adrià*, *sant Agustí*, *sant Albert*, *sant Alexandre*, *sant Alfons*, *sant Àlvar*, *sant Amadeu*, *sant Amanci*, *sant Ambròs*... i tants altres sants. De moment, tenim clar que sona la *t* de *Sant Andreu* i de *sant Hilari*.

Pronunciació

"En qualsevol cas, cal rebutjar sempre el reforçament de la **p** amb una **e** epentètica, és a dir, pronunciar **psicòleg** com si fos **epsicòleg**". <http://esadir.cat>.

Sant Ot

Un dels sants més coneguts a la Seu d'Urgell és *sant Ot*, que era un bisbe del segle XII que va arribar a sant. Els urgellencs s'hi refereixen com a *san-ot*, sense la *t*, no pas *santot*, amb la *t*, que en bona part del domini lingüístic sonaria despectiu.

"alguns dels nostres lectors ens recorden altres faltes freqüentment comeses en enllaçar certs mots amb un mot següent començat en vocal. [...] Una d'elles consisteix a pronunciar *sanilari* (Sant Hilari), *sanandreu* (Sant Andreu), etc., en lloc de *santilari*, *santandreu*, etc."

Pompeu Fabra, *Converses filològiques*, núm. 333, 2 de març de 1923.

Així mateix, en tot el domini lingüístic ha de sonar la *t* de *cent* i *vint* davant de les paraules *homes*, *anys* i *hores*: *cent anys*, *cent hores*, *cent homes*, *vint anys*, *vint homes*, *vint hores*. Probablement la *t* d'aquests numerals sona en general davant de vocal tònica. Per això també diem *vint euros* i *cent euros*.

La toponímia major de Catalunya comprèn unes quantes formes amb la paraula *sant*: *Sant Hilari Sacalm*, *Sant Antoni de Vilamajor*, *Sant Adrià de Besòs*, *Sant Aniol de Finestres*, *Sant Iscle de Vallalta*, *Sant Agustí de Lluçanès*... No es pot dir que en aquests casos soni de manera sistemàtica la *t* de *sant*. Els mateixos habitants d'aquestes poblacions s'hi refereixen, a vegades, amb *t* i sense *t* davant de vocal.

2. Morfologia

2.1. La normativa morfològica segons l'Institut d'Estudis Catalans

Tot i que encara no ha estat sancionada, la *Gramàtica de la llengua catalana* (GLC) que prepara l'Institut suposa un avenç considerable respecte de la de Fabra, per tal com es beneficia dels progressos que ha experimentat la lingüística en general i l'abundància d'obres que han analitzat aspectes diversos de la gramàtica catalana detalladament i que s'han pogut tenir en compte en la redacció: les explicacions són més explícites que a la gramàtica de Fabra, alhora que també són, lògicament, més modernes i tenen en compte les interrelacions que s'estableixen entre els components de la gramàtica. Un cop d'ull als dos índexs de la gramàtica ho confirma:

GLC	Fabra (1933)
1) Introducció a la morfologia 2) Les variants formals: fonològiques i al·lomòrfiques 3) Els processos morfològics 4) Les categories lèxiques i gramaticals 5) La dixi i les categories lèxiques i gramaticals 6) La morfologia flexiva 7) Els morfemes i els afixos flexius 8) Les oposicions del marcatge 9) Introducció a la flexió nominal 10) La flexió dels noms i els adjectius (I): el gènere 11) La flexió dels noms i els adjectius (II): el nombre 12) La morfologia dels pronoms personals 13) La morfologia dels determinants 14) La morfologia dels quantificadors 15) Introducció a la flexió verbal 16) Les categories verbals 17) Els morfemes i els afixos verbals 18) Els verbs regulars 19) Les formes construïdes amb un verb auxiliar 20) Els verbs irregulars 21) Els models de conjugació	1) Article definit 2) Substantiu 3) Adjectiu qualificatiu 4) Pronom i adjectiu determinatiu 5) Verb

A més, el capítol de morfologia de la GLC es clou amb els paradigmes dels verbs model (com a Fabra, 1933) i la llista dels verbs catalans inclosos al DIEC1, acompanyats del model de conjugació a què pertanyen.

En documents normatius anteriors a la versió provisional de la gramàtica, però, ja s'havien començat a atendre algunes qüestions que afectaven la morfologia. Així, per exemple, el 1962 es van admetre les formes possessives *meua*, *teua*, *seua*, etc., al costat del *meva*, *teva*, *seva*, així com també es van recollir les formes amb *-a-*, pròpies dels parlars balears, dels verbs de la primera conju-

"Esborrany provisional"

El gener de 2010 es podia consultar a Internet un "esborrany provisional" de la Gramàtica a <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/filologica/gramatica>.

Reunions clandestines

Tot i els temps adversos, els membres de l'IEC van reprendre les reunions regulars en la clandestinitat des de 1942.

gació: *cantam, cantau; cantàs, cantassis, etc.*, van ser admeses al costat de les "formes més normals" (adjectiu que s'ha d'entendre amb el sentit de més generalitzats) *cantem, canteu; cantés, cantessis, etc.*

Les esmenes més grans, però, van arribar l'any 1992, en què va aparèixer el segon fascicle de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* (PEO), dedicat a la morfologia, que ha tingut tres edicions posteriors en què se n'ha revisat el contingut (l'última de les quals és de 1998). Si bé els objectius i les intencions del volum dedicat a la fonètica havien estat clars i evidents, els de la segona part no ho eren tant, perquè ja no es tractava d'omplir un buit en la codificació lingüística, ja que la morfologia havia estat tractada àmpliament, amb més o menys incoherències i asistematicitats, en l'obra de Pompeu Fabra, a diferència de l'ortoèpia.

Encara que la Secció Filològica afirma que la PEO no s'ha d'interpretar com una modificació de la normativa gramatical i ortogràfica en vigor, la seva proposta morfològica reformava de manera encoberta, en certa manera, el codi morfològic establert per Pompeu Fabra. Recordem que l'oferta gramatical de Fabra, tot i ser plural pel que fa a les desinències dels verbs regulars, atorgava en altres casos l'exclusivitat a les formes d'un únic dialecte (el català central), en detriment de les altres, per la qual cosa els gramàtics valencians i balears de la postguerra es van veure obligats a fer-ne adequacions a les peculiaritats dels seus geolectes de caràcter reintegracionista o convergent, de manera que la consideració de formes no centrals com a estàndards modificava la visió que es donava a la gramàtica de Fabra.

És evident que, si l'Institut s'havia encarat en la primera *Proposta* amb la necessitat de donar pautes per a construir un estàndard fonètic que abastés i cohesionés les diverses varietats del català, en el qual es poguessin reconèixer tots els parlants de la llengua i amb el qual, en definitiva, se sentissin identificats, també s'havia de plantejar augmentar el caràcter plural de la morfologia estàndard per tal d'evitar la disgregació de la comunitat lingüística. Per tant, amb la segona *Proposta* l'Institut refermava l'actuació en benefici de la unitat de la llengua que havia iniciat amb la codificació fonètica.

Amb aquest disseny de l'estàndard català, l'Institut d'Estudis Catalans atenia les demandes que havien fet les universitats del territori catalanoparlant per tal que es fes el possible per reconstruir una comunitat lingüística no amputada, i alhora feia conèixer de manera indirecta la seva oposició als criteris lingüístics de les emissores públiques de ràdio i televisió, que, en opinió de les universitats, feien sense voler una política de disgregació lingüística:

a) Les emissores de Catalunya atorgaven al català central l'exclusivitat de les seves produccions, amb la qual cosa li conferien un estatus de prestigi que augmentava les connotacions negatives i els prejudicis tradicionals associats a la resta de varietats del territori català.

b) Les emissores de València preferien les solucions del valencià central i, per tant, més apartades de les que s'usen al nord de la Sénia, amb la qual cosa s'aspirava a consolidar una llengua valenciana diferenciada de la catalana.

Per tant, allò que dóna valor a les propostes sobre l'estàndard de la Secció Filològica és el model de llengua plural i l'objectiu que es vol aconseguir amb aquesta visió de llengua. Cal tenir present, per exemple, que per primera vegada el català nord-occidental rep una consideració que no tenia, ja que, com a conseqüència de la norma de Fabra (i també de la situació politicocultural del seu espai geogràfic), aquesta varietat havia estat percebuda fins ara com un reducte folklòric, pagès i acolorit.

No obstant això, dels cinc geolectes que es tenen en consideració (central, nord-occidental, balear, valencià i rossellonès), el nord-occidental i el rossellonès queden més mal parats en el repartiment dels àmbits d'ús. Algunes de les solucions del nord-occidental, que són diasistemàtiques en relació amb els parlars d'aquesta varietat (o, si més no, prou rellevants), han estat relegades a l'àmbit restringit i a les comunicacions informals, o bé han estat excloses com a no recomanables (Segarra i Farreny 1996).

1) Com a exemple de forma imprescindible (o prou rellevant) marginada a l'àmbit restringit, examinem la variant de primera persona del present d'indicatiu dels verbs incoatius.

D'acord amb la *Proposta per a un estàndard oral, II: Morfologia*, els locutors de ràdio o televisió de les terres de Ponent poden dir *servixo* a les emissores locals, però no pas si es tracta d'un mitjà d'abast més ampli, perquè és una forma d'àmbit restringit, per bé que dos dels grans parlars del nord-occidental (el lleidatà i el tortosí) la tenen com a pròpia i exclusiva. Ara bé, aquests mateixos locutors podran dir, fora de les comarques de Ponent, *servixes*, *servix*, *servixen*, perquè, gràcies al fet que també són formes valencianes, passen a ser considerades d'àmbit general. Com que *servixo* no és d'àmbit general, els locutors ponentins hauran d'utilitzar per a les emissores de gran cobertura la forma *serveixo*, pròpia del català central, de la mateixa manera que valencians i balears han de renunciar a l'ús de *servisc* i *servesc*, respectivament. En aquest darrer cas, la proposta de l'Institut entra en contradicció amb el que ja era un fet en l'estàndard escrit, on *servesc* i *servesca* són formes paral·leles a *serveixo* i *serveixi* per obra de la normativa fabriana.

2) Com a exemple de forma imprescindible (si més no en tortosí i en alguerès) que l'Institut considera d'ús informal tenim l'article masculí *lo* i totes les formes de l'article salat balear.

3) Entre les formes no recomanables trobem *hai*, *vai* i *fai*. També les desinències en *-o* del present de subjuntiu (*no cantos tan fort*) i en *-iga* (*càntiga*, *pèrdiga*). Aquestes formes molt esteses (sobretot les desinències verbals en *-iga*) no han

estat destinades a l'àmbit restringit, a diferència de *nostro* (balear) o de la forma *quea*, imperfet de *caure* (valencià); ni tan sols no han merescut la consideració d'informalitat concedida a formes com *atre* o *atra*.

De vegades, la complexitat de l'aparell terminològic i conceptual que s'ha utilitzat en aquestes propostes ha superat els mateixos autors. Altrament, no s'entén com és que solucions pròpies de dos geolectes hagin estat considerades d'àmbit restringit (i, a més a més, de caràcter informal). És el cas de les formes de l'imperfet d'indicatiu i de l'imperatiu del verb *dir* (*dia, dies, dia; dis*), pròpies del valencià i del nord-occidental.

2.2. Algunes novetats

En l'àmbit de la morfologia, cal destacar que l'Institut d'Estudis Catalans, a part del que hem apuntat fins ara, ha incorporat modificacions a la normativa establerta fins ara que pretén simplificar i adequar-se millor a la norma objectiva de la realitat de la llengua.

Així, d'una banda, un dels canvis que afavoreix la simplificació denominativa, aprovat per la Secció Filològica el 17 de maig de 2002 i recollit als *Documents de la Secció Filològica IV* (2003), és el que afecta els noms dels temps verbals, en favor de l'adequació conceptual de les denominacions de cada temps, el manteniment del paral·lelisme de les denominacions d'indicatiu i subjuntiu, i l'economia. Aquests canvis s'han aplicat ja en la redacció dels documents normatius de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua:

Indicatiu	Subjuntiu
present <i>canta</i>	present <i>canti</i>
futur <i>cantarà</i>	
perfet <i>ha cantat</i>	perfet <i>hagi cantat</i>
futur perfet <i>haurà cantat</i>	
passat (simple o perifràstic) <i>cantà o va cantar</i>	passat (perifràstic) <i>vagi cantar</i>
imperfet <i>cantava</i>	imperfet <i>cantés</i>
condicional <i>cantaria</i>	
plusquamperfet <i>havia cantat</i>	plusquamperfet <i>hagués cantat</i>
condicional perfet <i>hauria cantat</i>	

Indicatiu	Subjuntiu
passat anterior <i>hagué cantat o va haver cantat</i>	passat anterior (perifràstic) <i>vagi haver cantat</i>

D'altra banda, la *Gramàtica de la llengua catalana* incorpora una modificació pel que fa a la flexió de gènere del quantitatiu *bastant*, que s'inclou dins el quadre de flexió completa dels quantitius (quadre II.49):

Singular		Plural	
masculí	femení	masculí	femení
bastant	bastanta	bastants	bastantes
molt	molta	molts	moltes
poc	poca	pocs	poques
quant	quanta	quants	quantes
qui-sap-lo	qui-sap-la	qui-sap-los	qui-sap-les
tant	tanta	tants	tantes
gaire		gaires	

En aquest sentit, doncs, la nova gramàtica recull l'ús generalitzat de les formes femenines i arracona el funcionament que tenia *bastant* en la llengua antiga. Hem de recordar en tot moment, però, que es tracta de la versió provisional i que, per tant, pot ser que en la versió final hi hagi canvis en aquesta qüestió (i en d'altres), especialment tenint en compte que aquesta modificació no ha estat inclosa en el DIEC2.

2.3. Estat de la codificació i estandardització morfològiques

En els paràgrafs següents ens proposem presentar l'estat actual de la codificació i l'estandardització morfològiques i analitzar-ne els punts més controvertits. D'una banda volem presentar la confusió que pot donar-se davant de la confluència de normes d'autoritats diferents. De l'altra, volem descriure els problemes que sorgeixen amb les omissions d'alguns aspectes relacionats amb la morfologia dels textos normatius.

1) La confluència de normes

Un de les qüestions bàsiques que ha de garantir l'èxit de la codificació i l'estandardització del català és que el discurs normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans sigui clar i inequívoc i que les condicions d'ús de determinades formes quedin totalment fora de l'ambigüitat, i això no és així sempre. En l'àmbit de la morfologia, aquesta qüestió és especialment rellevant per tal com podem trobar divergències en l'aplicació de la norma.

Institut
d'Estudis
Catalans

Com ja hem dit, l'Institut d'Estudis Catalans és l'autoritat lingüística oficial, reconeguda com a tal en el Reial decret 3118/1976, de 26 de novembre, ratificada per la Llei 8/1991, de 3 de maig, del Parlament de Catalunya. A part de l'Institut, però, la Generalitat Valenciana va crear l'Acadèmia Valenciana de la Llengua mitjançant la Llei 7/1998, de 16 de setembre. Tot i que en cap moment es diu que el valencià sigui una llengua diferent del català, l'AVL té una autoritat legal reconeguda, per la qual cosa, si l'una i l'altra fan propostes diferents en algun aspecte, estarem davant d'un conflicte de competències: quines indicacions ha de seguir un parlant de la Comunitat Valenciana quan s'ofereixen solucions diferents?

Costa (2008) presenta una reflexió sobre aquest problema, exemplificat en l'enunciat següent (en subratllem els aspectes morfològics i ometem la divergència de l'accent, que es tracta en un altre apartat): *L'apartat cinqué establix estes dos regles tal com sempre s'han establert*. L'IEC accepta les formes d'aquesta frase, però si llegim comunicats, documents normatius diversos, declaracions institucionals, etc., de seguida veurem com no les hi trobem mai escrites, per la qual cosa es podria fer una lectura sobre la prevalència de les formes *estableix, aquestes, dues, establert*. Vegem-ho:

- *establix*

IEC: La *Proposta per a un estàndard oral* (PEO) en constata la vigència i afegeix que, al País Valencià, la forma *estableix* és pròpia només de registres molt formals.

AVL: La *Gramàtica normativa valenciana* (GNV) la dóna en primer lloc i la presenta en equilibri juntament amb *estableix* en la llengua escrita.

- *est -e*

IEC: La *Gramàtica de la llengua catalana* (GLC) de l'IEC apunta que "Des d'un punt de vista formal, d'altra banda, els determinants demostratius tenen *formes reforçades* (formes amb el constituent *aqu-*) i *formes no reforçades* (sense aquest constituent) per als dos primers graus: *este, eixe* (*est, eix*, en alguns parlars). Totes dues formes són acceptables, però **en registres formals són preferibles les reforçades**." És l'únic document normatiu, però, en què aquesta preferència és explícita.

AVL: La GNV no discrimina cap dels dos models de demostratius i afirma que "tant les formes simples com les reforçades són pròpies del valencià, i resulten igualment vàlides" i afegeix l'observació següent: "En l'actualitat, les formes simples són generals en la llengua oral, i són majoritàries també en la ràdio, en la televisió i en els texts d'algunes institucions públiques valencianes. Les formes reforçades s'usen de manera preferent en registres escrits d'àmbits com ara el literari o l'universitari."

- *dos* (invariable)

IEC: La PEO considera la forma *dos* d'àmbit general, mentre que la GLC la reserva per als registres informals.

AVL: La GNV adverteix que "el cardinal *dos* també admet variació del gènere en els registres formals".

- *establit*

IEC: És una forma reconeguda en els documents normatius de l'IEC, tot i que sempre hi apareix en segon lloc.

GNV: Recull l'alternança dels verbs que segueixen el model de *complir*, que "en alguns parlars també presenten participis en *-ert*", tot i que "en valencià, com en els parlars baleàrics, estos [sic] verbs adopten formes febles regulars".

Així mateix, es genera el mateix dubte amb els adverbis dítctics: l'IEC no recull *ahí*, excepte en una nota de la PEO en què es recull que és "admissible, només [...] en registres informals". L'AVL, però, inclou aquesta forma sense cap restricció com l'adverbi de segon grau, i afegeix l'observació que *ahí*, generalitzat des del segle XVIII en valencià, és difícilment substituïble per la forma *aquí*, ja que en els parlars valencians en què *aquí* és viu adopta el valor de primer grau i no de segon.

En definitiva, aquestes dues propostes conviuen i, ben probablement, en algun moment generen dubte entre els qui les consulten.

2) Alguns problemes formals

La PEO recull com a admissibles en els registres menys formals l'omissió de la *-r* final en els infinitius de la segona conjugació acabats en *-er* àton seguits d'un pronom feble. Així, *conèixer-te* es pronuncia *conèixe't*, *convèncer-vos* es pronuncia *convènçe-us*, etc. El primer dubte està relacionat amb la grafia: és lícit, doncs, escriure aquestes formes en textos escrits informals? Les formes verbals que apareixen davant del pronom són anòmales, ja que no existeixen com a forma conjugada de cap temps i a més mantenen un accent gràfic que no els hauria de pertocar com a paraules planes. D'altra banda, no es parla d'altres formes que no tenen aquesta *-r* final però que queden afectades pel mateix fenomen, com *digues-me* (o *mantingues-me*, etc.), que genera molts dubtes quant a la grafia, i és fàcil trobar tant *digue'm* com *diga'm*, fins i tot en textos formals. Així mateix, no s'esmenten casos com els de les apòcopes de *dóna* o *mira* quan van seguides de pronom (*dó'm*, *mi-te-la*).

3) El buit explicatiu

Si bé la part de morfologia flexiva és molt detallada en la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut, no inclou en l'apartat de la formació del plural un espai propi per als compostos N+N del tipus *cotxe escombria*, sinó que la trobem en l'apartat corresponent a la formació de paraules (§ 4.4.1. Els compostos sintagmàtics nominals).

Aquesta mena de compostos, que són relativament recents en català i responen, ben probablement, a la influència de l'anglès, comencen a ser força freqüents en la llengua. Des del punt de vista de la formació de paraules són anòmals perquè el segon substantiu modifica el primer, com si fos un adjectiu: parlem de casos com ara *vagó restaurant* o *home anunci*. La relació de dependència del substantiu de la dreta respecte del primer és clara, ja que en matisa el significat: un *vagó restaurant* és un vagó de tren condicionat per al servei de restaurant i un *home anunci* és un home que passeja amb plafons publicitaris (compareu amb *vagó de mercaderies*, *vagó de primera classe*; *home de mar*, *home de Cromanyó*). En tots dos casos, la formació del plural es fa només sobre el primer element: *vagons restaurant*, *homes anunci*, tot i que la tendència general en català dels compostos és pluralitzar sempre els segons elements: *malnoms* o *mareperles* (tendència que sembla reforçada pel fet que s'escriuen sense espai). Tanmateix, la grafia dels compostos patrimonials o propis tampoc no queda exempta de dubtes, tal com es pot comprovar amb els plurals de *capgròs*, *figaflor* o *pellroja*, que, tot i que l'únic plural normatiu és *capgrossos*, *figaflors* i *pellroges*, respectivament, molts parlants en pluralitzen els dos elements perquè perden la consciència de la composició i fan el plural com si fossin sintagmes lliures (*capsgrossos*, *figuesflors*, *pellsgroges*).

Així, és fàcil trobar, entre aquestes construccions noves, moltes vacil·lacions: quin és el plural, per exemple, de *cèl·lula mare* o de *paraula clau*? *Cèl·lules mare* o *cèl·lules mares*?, *paraules clau* o *paraules claus*? Una cerca no exhaustiva a Internet l'agost de 2009 ens mostra com és possible trobar les dues possibilitats, tot i que s'obtenen més resultats amb el plural només del primer element:

	Nre.	Pàgines en què apareixen
<i>cèl·lules mare</i>	65.200	Institut de Recerca Biomèdica de Barcelona, Observatori de Drets Sexuals i Reproductius, Hospital Clínic, etc.
<i>cèl·lules mares</i>	5.010	<i>Diccionari enciclopèdic de medicina</i> (Enciclopèdia Catalana), Europa Press, Fundació Dexeus, etc.
<i>paraules clau</i>	1.050.000	Edu365, Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya, Lletra (Universitat Oberta de Catalunya), etc.
<i>paraules claus</i>	39.400	Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació (Universitat de Barcelona), <i>Diccionari de paraules claus</i> (Generalitat de Catalunya), revista <i>Treballs de la Societat Catalana de Geografia</i> (Institut d'Estudis Catalans), etc.

Tot i que els resultats amb el plural en els dos elements del compost és més reduït, és una mostra de com aquests casos generen dubtes, fins i tot en pàgines de centres i institucions de prestigi. De fet, trobem les dues formes en documents procedents de la mateixa pàgina (els dos plurals de *cèl·lula mare*, per exemple, apareixen en l'entrada corresponent de la Wikipèdia). Cal afegir que, en el cas de *clau*, l'ús adjectiu invariable de la qual queda recollit al DIEC2, el fet que s'apliqui a molts altres substantius, afavoreix el fet que els parlants el pluralitzin com qualsevol altre adjectiu.

Dubtes en els compostos sintagmàtics

Els dubtes que generen els compostos sintagmàtics afecten també els d'estructura adjectiu + nom, com *pura sang*, i podem trobar en diversos mitjans construccions anòmales com "els pura sang anglesos".
El Periódico, 1/10/2009

3. Lèxic

3.1. La normativa lèxica segons l'Institut d'Estudis Catalans. El TERMCAT

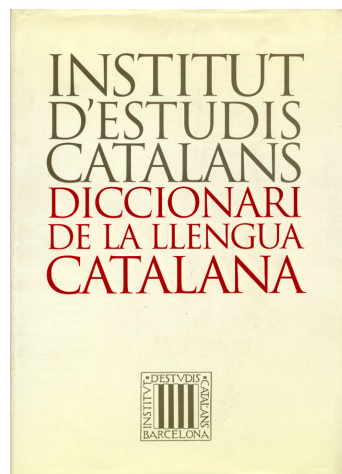
En l'àmbit del lèxic és on potser la tasca de l'Institut és més coneguda. La publicació de la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2), apareguda el 29 de març de 2007, 12 anys després de la primera edició, va constituir una nova fita en l'establiment de la normativa lèxica. El DIEC2 continua amb la línia iniciada amb la primera edició: fer del diccionari un recull en què es reconeixin tots els parlants, sense diferència de sexes, de races, de religions i d'ideologies, ni discriminacions de caràcter geogràfic ni social. En aquest sentit, el diccionari vol reforçar la unitat de la llengua, una llengua plural, en què totes les varietats geogràfiques són tingudes en compte i reben el tractament igualitari que els correspon.

El DIEC2 millora la presentació de la informació que conté respecte del DIEC1, ja que numera les accepcions, de manera que queda més clara l'organització semàntica de cada paraula. Així mateix, revisa algunes de les observacions que alguns usuaris d'àmbits diversos havien fet al DIEC1 i amplia la nomenclatura, les subentrades, les accepcions i els exemples, tal com es pot veure en la taula següent, extreta de Ginebra (2007: 36):

	DGLC	DIEC	DIEC2	DIEC2/DIEC
Nombre total d'articles	51.791	67.566	69.988	+ 2.422
Nombre total de subentrades	8.643	17.000	17.343	+ 343
Nombre total d'accepcions	75.522	120.000	132.460	+ 12.460
Nombre total d'exemples	37.903	44.000	50.234	+ 6.234

A més de l'increment de la quantitat d'articles, subentrades, accepcions i exemples, al DIEC2 s'han dut a terme les actuacions següents (per veure'n exemples concrets, vegeu Ginebra 2007):

- a) modificació de les definicions, amb l'objectiu d'oferir enunciats més neutres ideològicament;
- b) eliminació d'entrades i accepcions errònies o obsoletes;
- c) sistematització de la distribució de les unitats fraseològiques (tot i la contenció general que té el diccionari a l'hora d'incloure'n);
- d) reducció de les marques valoratives;
- e) revisió del lèxic comú familiar o popular;

- f) eliminació de l'expressió "En certes contrades", com a aplicació lògica última de la supressió del DIEC1 de la marca de dialectalisme;
- g) millora parcial de la categorització gramatical verbal.

Aquestes millores s'han concretat en la incorporació de variants geolectals, sense la marca de dialectalisme, col·loquialismes i argot, que pretenen cobrir i satisfer les necessitats de comunicació i d'expressió dels usuaris de la llengua, de manera que la unitat de la llengua en surt reforçada, per tal com totes les varietats geogràfiques són tingudes en compte i reben el tractament igualitari que els correspon.

La inclusió de variants geosinònimes, que ja es van afegir al DIEC1, fa que es multipliquin entrades que remetent les unes a les altres (vegeu, per exemple, *nus, nuc i nu; motlle, motle, motllo i motlo*). Aquesta multiplicitat se suma a la llista de dobles que ja incloïa el DGLC (*cargol i caragol, arrel i rel, tisores i estiso-res, cuir i cuiro, motlle i motllo*), a més d'altres casos que s'han inclòs com a conseqüència de rectificacions gràfiques (*llargarut i llarguerut, cagarada i caguerada*) i de l'admissió de formes usuals en la llengua parlada i que tant afecten l'accent (*xofer i xòfer, saxòfon i saxofon*), les variants derivatives (*autenticar i autenticar, agilitar i agilitzar, emfasitzar i emfatitzar, boxar i boxejar, blocar i bloquejar, buidatge i buidat, rentatge i rentat*), com els canvis de lexema (*rodet i carret*).

Pel que fa als castellanismes (o pretesos castellanismes), el DIEC1 ja va incorporar-ne molts: alguns ja eren habituals perquè se sentien en els mitjans de comunicació de masses i els vèiem de tant en tant en alguns textos (*arreglar, entregar, descampat, gamberro, gravar i gravació* –per *enregistrar i enregistrament*–, *gira, guapo, llaga, curar* –per *guarir*–, o *ressaca* –amb el significat de *caparra*–), els equivalents propis dels quals no s'havien popularitzat, però també sorprenentment s'hi van incloure alguns que ja tenien una forma catalana pròpia estandarditzada, com ara *caldo, carrera, carret, ceguera, coça* o *destí* (en el sentit de *destinació*).

Com que a l'època de Fabra un sentit del pudor i del "bon gust" impedia usar vulgarismes en la parla de les persones ben educades, i encara més fer-los servir en la llengua escrita, és lògic que no es recollissin al DGLC gaires termes de l'àmbit sexual, i que aquests fossin cultes. Aquest buit el cobreixen, només molt parcialment, les dues edicions del DIEC, que encara són molt prudentes a l'hora d'introduir aquest tipus de paraules: al DIEC2 només hi ha 42 entrades que tinguin la marca de vulgarisme, que no cobreixen pas totes les necessitats expressives dels parlants, com comentarem més detalladament en un altre mòdul.

3.2. EI TERMCAT

El TERMCAT és el centre de terminologia catalana que va ser creat el 1985 per un acord entre la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans. La participació de l'Institut representa el suport acadèmic que legitima les propostes de normalització de la terminologia científicotècnica en català.

El TERMCAT té encomanada la normalització dels neologismes del lèxic de les àrees d'especialitat, fet que es concreta en dos aspectes:

- l'aprovació de les formes catalanes dels nous termes que sorgeixen en els àmbits tècnics, científics o humanístics, ja sigui perquè encara no hi ha cap proposta denominativa, ja sigui perquè es difonen formes poc adequades des del punt de vista lingüístic o terminològic, i
- la fixació de criteris lingüístics i terminològics que facilitin el treball terminològic i el desenvolupament dels llenguatges d'especialitat en català.

L'òrgan encarregat de dur a terme aquesta tasca és el Consell Supervisor del TERMCAT, del qual formen part tant membres de l'IEC i del TERMCAT com assessors d'àmbits especialitzats i assessors geolingüístics. El Consell Supervisor és l'òrgan permanent i col·legiat, que es reuneix quinzenalment per estudiar els dossiers de normalització corresponents als casos terminològics que s'han de normalitzar, o per aprovar els documents de criteris lingüístics aplicables al treball terminològic. En aquest sentit, doncs, la tasca del TERMCAT complementa i agilitza la de l'Institut d'Estudis Catalans, el qual, lògicament, no pot editar noves edicions del diccionari normatiu anualment, i proporciona respostes ràpides a les necessitats denominatives que sorgeixen dia a dia. Això no obstant, cal tenir en compte que un procés de planificació terminològica complet té una sèrie de fases, que enumerem a continuació (Cabré 1992):

- anàlisi de les necessitats terminològiques d'una situació;
- elaboració d'un pla de treball terminològic;
- elaboració de la terminologia;
- normalització de la terminologia;
- elecció del suport de la forma de presentació de la terminologia;
- implantació de la terminologia mitjançant accions de dinamització adequades;
- seguiment de l'ús de la terminologia;
- actualització permanent de la terminologia.

Com tots els organismes de normalització terminològica, el TERMCAT proposa denominacions formades, majoritàriament, amb els recursos propis del català, però cal tenir en compte que l'èxit d'una planificació terminològica s'assoleix quan les propostes s'implanten realment entre els usuaris, que les fan pròpies i les usen, i, tanmateix, algunes de les decisions del TERMCAT no arri-

ben a la societat amb prou rapidesa, o bé generen rebuig entre els usuaris, que sovint "pensen que és molt difícil (ben bé impossible) de trobar termes equivalents en la llengua pròpia que reflecteixin de forma exacta i precisa el significat que el terme anglès originari permet de designar" (Mas 2003). Això fa que els usuaris, si no tenen una sensibilitat i una consciència lingüístiques notables, continuïn utilitzant denominacions foranes, majoritàriament de l'anglès i del castellà. És per aquest motiu que calen polítiques de seguiment dels termes que es difonen, alhora que els organismes, el TERMCAT en aquest cas, han de saber tirar enrere i modificar les propostes, quan cal. Això va ocórrer, per exemple, amb el verb anglès *to click*: el 1993 es va difondre la proposta *fer (un) clic*, perquè es va considerar que *clicar* era un calc innecessari, però després d'adonar-se que els parlants havien creat espontàniament el verb *clicar*, ben format des del punt de vista de les paraules del català i més sintètic que no pas la perífrasi *fer (un) clic*, el TERMCAT va rectificar i el 2002 va acceptar la forma *clicar*, que ja s'ha incorporat al DIEC2 (juntament amb *fer clic*), que s'havien omès, probablement perquè se n'estava estudiant la implantació, al DIEC1. Recentment, el grup de recerca IULATERM de la Universitat Pompeu Fabra en col·laboració amb el TERMCAT ha creat una eina de seguiment de la terminologia normalitzada (ESTEN, accessible des de <http://esten.iula.upf.edu>) que de ben segur facilitarà aquesta tasca.

Així mateix, per facilitar l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits de la vida econòmica, social i cultural, el TERMCAT ha començat a col·laborar estretament amb els mitjans de comunicació, que són sovint els primers a detectar les noves necessitats lèxiques i els que contribueixen de manera efectiva a implantar les unitats lèxiques a la llengua. Amb aquesta finalitat, el TERMCAT ha creat l'Antena de Terminologia, iniciativa que pretén facilitar la màxima informació possible als mitjans de comunicació en català perquè no els manquin recursos per a resoldre els dubtes terminològics i perquè puguin conèixer les decisions que prenen la resta de mitjans respecte dels casos dubtosos. El benefici és mutu, perquè l'Antena permet al TERMCAT tenir informació de primera mà sobre les necessitats terminològiques i sobre les possibilitats reals d'implantació de les propostes que aprova.

El TERMCAT té dues eines bàsiques de consulta en línia d'accés obert que serveixen per difondre la seva tasca:

- El Cercaterm: servei automatitzat de consultes terminològiques que permet resoldre dubtes terminològics que pugui sorgir en la redacció o la traducció de textos especialitzats en català.
- La Neoloteca: recull de tots els termes normalitzats pel Consell Supervisor.

Totes dues eines permeten la consulta puntual i per àrea temàtica, així com també per llengües, a qualsevol usuari.

3.3. Estat de la codificació i estandardització lèxiques

Vista la codificació lèxica de l'IEC, ens proposem presentar l'estat actual de la codificació i l'estandardització lèxiques i descriure'n els punts més controvertits.

Concretament, volem:

- 1) Entendre els diccionaris com a obres finites, incompletes.
- 2) Veure els límits del DIEC2, especialment pel que fa al lèxic col·loquial i vulgar i a alguns termes científics i tecnològics.
- 3) Conèixer els recursos de formació de paraules del català per tal de poder donar compte de la bona formació dels neologismes.
- 4) Conèixer el paper que juguen en la codificació i l'estandardització lèxiques els diccionaris no acadèmics.
- 5) Comprendre els reptes de la codificació i l'estandardització lèxiques en l'actualitat.

La fixació del lèxic

Així com l'ortografia, la morfologia i la sintaxi d'una llengua són aspectes que varien relativament poc, el lèxic és molt viu i es modifica constantment. Certament, la llengua actual és ben diferent de com era a inicis del segle XX, per exemple. Les últimes dècades han suposat un canvi accelerat quant als progressos tecnològics i científics, i la divulgació d'aquests progressos, han modificat també la vida quotidiana, cosa que ha afectat la manera com parlem: paraules com *al·lèrgologia* (medicina), *mòdem* (enginyeria electrònica), *internauta* (informàtica), *biodiversitat* (ecologia), etc., són paraules especialitzades que formen part del lèxic habitual dels parlants mitjanament cultes, fet que fa evident que la frontera entre el lèxic comú i el lèxic especialitzat és més aviat difusa, especialment en algunes àrees.

Com diu Martí (2007) a la "Introducció" del DIEC2, "l'inventari lèxic d'un idioma és implícitament inestable, perquè reflecteix més directament que cap altre nivell de la llengua la concepció global de la realitat en totes les manifestacions". Aquest fet s'ha traduït en el diccionari en un increment de 2.422 entrades més respecte de la primera edició (69.988, enfront de 67.566). Amb això, però, no es tanca el lèxic normatiu, ja que, com reconeix Martí (2007), "[...] la fixació del corpus del lèxic normatiu és sempre millorable i, per descomptat, provisional, contingent". I segueix: "[La idea de canemàs] evidencia la necessitat d'estar amatents a les modificacions que calguin".

a) Mancances del DIEC2

Tot i les millores evidents i la voluntat d'incloure més paraules, al DIEC2 no hi trobem paraules tan usuals com *aerolínia*, *CD*, *DVD*, *externalitzar*, *bloc* (amb el significat de 'pàgina web, generalment de caràcter personal, que s'actualitza regularment i que presenta informacions, opinions, fotografies, etc.', sobre temes diversos', *router* (o *rúter*), *nòria*, *punk*, etc. Així mateix, l'absència de paraules col·loquials com *tio tia*, *ostres!*, *maria* (tant amb el significat de 'marihuana' com amb el d'assignatura fàcil i poc valorada'), etc., constitueix un buit considerable.

No sabem exactament els criteris que fan que en aquesta segona edició s'hagin incorporat al diccionari paraules com *aerogenerador* i *aeromodelisme*, *fotometeor* i *fotoreproductor*, però no *aerolínia* o *fotoperiodisme*, però que no hi apareguin paraules com *CD* o *DVD* és més problemàtic, perquè són paraules d'ús molt corrent i que s'utilitzen de manera molt diversa (en majúscula, en minúscula, desenvolupats) i que provoquen desconcert en els usuaris. D'altra banda, s'esdevé un altre problema: el fet que paraules especialitzades com *router* no aparegui al diccionari normatiu (o una possible adaptació *rúter*, tot i que ha estat normalitzat pel TERMCAT com a *encaminador*, que tampoc no hi apareix) fa que, tot i que en algun moment l'Institut arribi a sancionar alguna forma, segurament serà massa tard per eradicar l'anglicisme entre els usuaris, especialment en àmbits com els relacionats amb la societat de la informació, informàtica, Internet, etc.

Pel que fa a les paraules col·loquials, tot i que n'hi ha hagut un increment evident, especialment respecte del DGLC (actualment, el DIEC2 conté 299 accepcions amb la marca *popular* –tot i que algunes de les quals semblen més aviat d'una altra època, com *andola* 'pesseta', *cassussa* 'gana' o *magriscolis* 'prima', per exemple–) i 42 amb la marca *vulgar* –totes referides a l'àmbit sexual–, el buit és encara molt gran en alguns àmbits. En aquest sentit, el DIEC2 sembla que continua amb la línia general encetada pel DGLC, amb el qual Fabra volia fixar el registre culte i formal i l'estàndard, per tal com assumia que el que calia era un diccionari preceptiu. Tanmateix, el DIEC2 ha obert tímidament la porta a algunes paraules de nivells més baixos, tot i que resulten insuficients per a les necessitats de la societat actual, tal com comentarem més endavant.

b) Les paraules noves

Les acadèmies són, per definició, lentes i conservadores, ponderades i prudents. No poden acceptar qualsevol paraula, per "habitual" o "moderna" que sigui. Les llengües de cultura i prestigi no poden modificar la norma, ni exclusivament ni prioritàriament, a partir de criteris com la popularitat o l'extensió relativament àmplia en l'ús, sinó que han d'atendre'n d'altres (necessitat de cobrir buits denominatius, genuïnitat, bona formació, etc.). En aquest sentit, cal tenir en compte que les entrades noves de ben segur no cobreixen moltes

paraules que els parlants consideren comunes o que interpreten correctament (de fet, sovint, la sorpresa arriba en comprovar que una paraula determinada no és al diccionari). Fixem-nos en els exemples següents:

- (1) [...] foll traüt sense paraula viva! (Carles Riba, *Estances* 1919)
- (2) Alguns homes s'havien aturat i atacaven els tancs amb botelles explosives. (Manuel de Pedrolo, *Cendra per Martina*, 1959)
- (3) El *Diccionari* era un cossol, que, com qualsevol altre, reclamava l'engatjament de vetllar perquè, tanmateix, es renovellés constantment. ("Introducció" al DIEC2, 2007)
- (4) L'explosió ha deixat almenys 33 morts, segons la cadena estatunidenca CNN. (Europa Press, 13 de juny de 2009)
- (5) Portaventuritzza't! (Campanya publicitària de Port Aventura de l'any 2009)
- (6) Miquel Iceta recolza un himne de l'orgull gai. (*El Periódico*, 21 de juny de 2009)
- (7) Xarxa de Ciutats i Pobles cap a la Sostenibilitat (xarxa d'associació de municipis per un desenvolupament sostenible de la Diputació de Barcelona, creada el 1997)
- (8) El preu de la vivenda de lloguer baixa un 8% a Barcelona. (*El Periódico*, 21 de juliol de 2009)

Probablement, criden l'atenció *traüt*, *botella*, *cossol*, *estatunidenca* i *portaventuritzza't*, però si consultem el diccionari veurem com les quatre primeres apareixen al DIEC2 (el gentilici *estatunidenc -a*, de fet, és una entrada que es recull per primera vegada al diccionari acadèmic), i no sorprèn que el verb *portaventuritzar* no hi sigui, ja que és clarament un verb neològic inventat amb intencions publicitàries. En canvi, els exemples (6), (7) i (8) poden passar totalment desapercebuts, tot i que *recolzar* no té el significat documentat de 'donar suport' ni *sostenibilitat* és una entrada al DIEC2 (encara que sí s'hi recull l'adjectiu *sostenible* amb el significat de 'que es pot mantenir indefinidament, especialment sense afectar l'equilibri ecològic'), tot i que sí el trobem en el *Gran diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana (GDLC, 1998). Per la seva part, *vivenda* tampoc no apareix al diccionari normatiu perquè es considera un castellanisme innecessari i evitable ja que existeix *habitatge*.

Com hem dit, els parlants renovem el lèxic constantment, fins i tot sense adonar-nos-en, com hem vist amb els exemples anteriors. Per aquest motiu, en parlar de la noció de **neologisme**, Alain Rey (1976) establí tres criteris que permeten considerar què és una paraula nova i què no ho és:

- segons el *criteri temporal*, un neologisme és una paraula que apareix en un període recent;
- segons el *criteri psicolingüístic*, un neologisme és una paraula que els parlants perceben com a nova;

- segons el *criteri lexicogràfic*, un neologisme és una paraula que no apareix documentada en un corpus lexicogràfic d'exclusió.

Amb l'aplicació d'aquests criteris, doncs, cadascú podria obtenir una llista de neologismes diferents, excepte en el cas del criteri lexicogràfic, que és, potser, el més objectiu (tot i que no queda exempt de problemes, perquè no hi ha cap diccionari prou ampli ni complet ni actualitzat permanentment que pugui servir de corpus d'exclusió). Així mateix, els neologismes es poden classificar des de les motivacions i les funcions que tenen les paraules noves: d'una banda, hi ha neologismes que són necessaris, perquè omplen buits denominatius i, sovint, a més, són planificats (com ara *telecomanda*, paraula d'àmbit comercial que designa una comanda realitzada per mitjans telemàtics, o *publicar*, que pertany a l'àmbit jurídic i designa l'acció d'assumir, els poders públics, la titularitat d'una activitat o d'un servei quan passen a considerar-lo d'interès general); de l'altra, hi ha neologismes expressius o estilístics, espontanis i, sovint, efímers (com *megapubilla* o *emprenyamenta*, per exemple). Vegem-ho en forma de taula:

classificació dels neologismes	
segons la pertinença al sistema de la llengua	neologismes de la llengua general
	neologismes especialitzats o neònims
segons la seva funció	neologismes referencials o denominatius
	neologismes expressius o estilístics
segons la vigència d'ús	neologismes efímers
	neologismes estables
segons la planificació	neologismes espontanis
	neologismes planificats

Tots els exemples que hem donat més amunt recorren als processos de formació de paraules propis de la llengua, que es poden classificar segons si es tracta de processos formals, funcionals o sintàctics, tal com presentem esquemàticament a continuació (vegeu Cabré 1994 i els capítols de formació de paraules de la *Gramàtica del català contemporani* (2002) de Cabré, Lorente, Gràcia, i Cabré Monné, per a més detall):

recursos formals		
derivació Recurs que consisteix a unir un afix a una paraula ja existent.	amb prefix	<i>reconèixer, contrasentit</i>
	amb sufix	<i>funcional, passador</i>
composició Unió de dues paraules autònomes per crear-ne una de nova; en el cas de la composició culta, pertanyen a una llengua clàssica, llatí o grec.	patrimonial	<i>trencanous, paraigua</i>
	culta	<i>dactilografia, fitocida</i>
	híbrida	<i>ecoturisme, comunicòleg</i>

sintagmació Recurs de formació de mots que combina paraules existents en estructures sintàctiques, per designar significats específics.	<i>turisme rural, cabell d'àngel</i>	
truncació Procés que consisteix a modificar una paraula eliminant-ne una part.	siglació	<i>pime, ADN</i>
	acronímia	<i>boirum, motel</i>
	abreujament	<i>cine, súper</i>
recursos funcionals		
conversió sintàctica Procés que consisteix a crear una paraula d'una categoria gramatical diferent afegint o traient la flexió pròpia de la paraula de la qual prové.	<i>fumar</i> (verb format a partir del substantiu <i>fum</i>), <i>rebuig</i> (substantiu format a partir del verb <i>rebutjar</i>)	
lexicalització Fixació d'una forma flexiva d'una paraula com una nova paraula.	<i>deures</i> (d'infinitiu a substantiu), <i>caient</i> (de gerundi a substantiu)	
recursos semàntics		
Procés basat en la modificació (ampliació, restricció o canvi) de significat d'una paraula	<i>virus</i> (informàtic), <i>parquet</i> (pista de bàsquet)	

A més d'aquests recursos, també es creen paraules noves manllevant-les d'una altra llengua (i adaptant-les gràficament –*pírcing, clúster*– o no –*croissant, carpaccio*–) o calcant-les (*espònsor, línia calenta*). Cal tenir en compte, pel que fa al manlleu, la consideració que, tot i que és un recurs legítim de creació neològica, és un recurs innecessari des del punt de vista lingüístic, especialment pel que fa a la **vitalitat interna d'una llengua** (vegeu Cabré 2000 per a més detall). Finalment, una altra possibilitat de formar paraules noves és la creació *ex nihilo* o ad hoc, és a dir: inventant-se totalment una paraula, tot respectant les pautes fonològiques, sil·làbiques i prosòdiques de la llengua (com *antavianna*, la paraula màgica d'un conte de Pere Calders). Aquest últim recurs té molt poca rendibilitat en la llengua, excepte en publicitat, productes comercials i audiovisuals, etc.

Els parlants, però, de vegades se senten desorientats: per exemple, si no saben que un manlleu ha estat adaptat, segurament no el trobaran al diccionari perquè el buscaran amb la grafia original (que pot estar molt allunyada en l'ordenació alfabètica, com per exemple, *esquetx* o *espot*, formes adaptades catalanes de l'anglès *sketch* i *spot*, respectivament) i sorgirà ràpidament la pregunta de si es pot o no utilitzar aquella paraula. Tot i que la confusió més gran apareix quan una paraula determinada no hi és.

Què signifiquen les absències al diccionari normatiu? Bàsicament, una absència al diccionari pot voler dir o bé que aquella paraula no es considera normativa (*recolzar* amb el sentit de 'donar suport', per exemple, es deu considerar un calc del castellà evitable amb la paràfrasi) o bé que encara no ho és: *sostenibilitat* té totes les característiques necessàries per entrar a formar part de la ter-

cera edició del diccionari, sense que això vulgui dir que s'hagi d'esperar que hi aparegui per poder-la utilitzar amb la tranquil·litat de saber que és correcta, tal com s'enuncia en les "Instruccions per al maneig del diccionari" (DIEC2: LXV):

[...] cal tenir en compte que alguns mots no tenen entrada explícita en el diccionari, tot i que hi són presents de manera indirecta. Així, per exemple, hi ha mots que no tenen entrada pròpia perquè són fàcilment predictibles, com ara molts derivats (*gèlidament, abonyegat, rebonic, traginable*). D'altra banda, el diccionari conté un nombre important d'afixos (prefixos, formes prefixades i formes sufixades) que faciliten la interpretació i la creació de molts d'aquests mots predictibles (*pluri-, micro-, -forme*).

Però hi ha un problema: aquest "nombre important d'afixos (prefixos, formes prefixades i formes sufixades)" oblida els sufixos, que és un recurs de la llengua molt habitual (de fet, és molt més habitual que no pas la formació de paraules amb formes prefixades i sufixades) i, en canvi, no hi tenen entrada. Tot i que la representació lexicogràfica dels sufixos pugui ser més complexa que la dels prefixos, perquè una entrada òptima hauria d'especificar, a més del significat, les variants morfològiques, si en tingués, i les condicions d'aparició de cadascuna d'elles, així com el tipus gramatical i semàntic de base al qual s'adjunten i els diversos matisos semàntics que el sufix en qüestió tingués, el fet de no incloure'ls ni tan sols en una entrada simplificada (com, per exemple, fa el GDLC) és un buit que resta coherència al DIEC2, per tal com registra només un tipus d'afixos i no uns altres.

En qualsevol cas, les causes per les quals una paraula no apareix al diccionari normatiu, sigui pel motiu que sigui, són desconegudes per a l'usuari, per la qual cosa pot ser útil recórrer a altres diccionaris per tal de validar, o no, una paraula o una forma determinades.

Encara un apunt més sobre els formants de paraules. El DIEC2 incorpora una novetat important: la inclusió de *prefixoides*, que es defineixen com el primer element d'una paraula composta, que prové del truncament d'una altra paraula de la llengua, de la qual conserva bàsicament el significat. Així, es canvia la visió que s'oferia al DIEC1 d'entrades com *aero-* o *tele-* de la manera següent:

DIEC1	DIEC2
aero- [o aer-] Forma prefixada del mot gr. <i>aér</i> , 'aire'. Ex.: <i>aerobiosi, aeroterapèutica, aeròfob</i> . Forma prefixada que significa 'aviació', 'navegació aèria'. Ex.: <i>aeroclub, aeromodelisme</i> .	aero ⁻¹ Prefixoide del mot <i>aeronau</i> . Ex.: <i>aeroclub, aeromodelisme</i> . aero ⁻² [o aeri- , o aer-] Forma prefixada del mot gr. <i>aér</i> , 'aire'. Ex.: <i>aerobiosi, aerícola, aerèmia</i> .
tele- [o tel-] Forma prefixada del mot gr. <i>têle</i> , 'lluny'. Ex.: <i>telefotografia, telemanòmetre, telespectroscopi</i> . Forma prefixada que indica relació o connexió amb la televisió. Ex.: <i>telenotícies, teleprograma, telenovel·la</i> .	tele ⁻¹ Prefixoide del mot <i>televisió</i> . Ex.: <i>telenotícies, teleprograma, telenovel·la</i> . tele ⁻² [o tel-] Forma prefixada del mot gr. <i>têle</i> , 'lluny'. Ex.: <i>telefotografia, telemanòmetre, telespectroscopi</i> .

Com es pot veure, els anomenats prefixoides no apareixen en la mateixa entrada del formant culte del qual provenen, sinó que tenen una entrada independent. El problema d'incloure prefixoides és que no es coneixen els criteris

que han dut l'Institut a triar-ne uns en detriment d'altres: si comparem els que ofereix el DIEC2 amb els que apareixen en el *Diccionari de la formació de mots* de Bruguera (2006), podem veure que les coincidències són escasses (apareixen subratllades):

DIEC2	Bruguera (2006)
<i>aero</i> ⁻¹ , <i>antra</i> -, <i>auto</i> ⁻² , <i>biblio</i> ⁻² , <i>ciclo</i> ⁻² , <i>cine</i> -, <i>dextro</i> ⁻² , <i>eco</i> ⁻² , <i>euro</i> -, <i>gluco</i> ⁻² [o <i>gluc</i> -], <i>histero</i> ⁻² , <i>iso</i> ⁻¹ , <i>moto</i> ⁻² , <i>petro</i> ⁻² , <i>radio</i> ⁻² , <i>radio</i> ⁻³ , <i>tele</i> ⁻¹ , <i>video</i> ⁻²	<i>auto</i> -, <i>ciber</i> -, <i>cine</i> -/ <i>cinema</i> -, <i>demo</i> -, <i>eco</i> -, <i>euro</i> -, <i>heli</i> -, <i>homo</i> -, <i>info</i> -, <i>narco</i> -, <i>petro</i> -, <i>piro</i> -, <i>publi</i> -, <i>repro</i> -, <i>tele</i> -

No és clar, doncs, discernir per què uns mereixen aquesta categoria i d'altres, en canvi, no, o quins significats s'inclouen. D'un costat, no se sap el motiu pel qual no s'hi han inclòs formants com *bio*- o *foto*-, molt més estables en la llengua estàndard que no pas *histero*- o *antra*-, tal com podem observar fàcilment amb neologismes com *biocombustible* i *biofiltre*, o *fotoperiodista* i *fotocomposició*. Igualment, d'*aero*- només es recull el sentit relacionat amb 'aeronau', però també hi ha l'*aerobús* i l'*aerobotiga*, que tenen relació amb el significat d'aeroport, o, per un altre costat, *tele*- a *teleoperadora*, *televenda* o *telemarqueting* no té res a veure amb la televisió sinó amb el telèfon. La inclusió d'aquesta categoria, per tant, tot i que és una innovació important, ja que incideix en la manera de veure la morfologia i el lèxic, és problemàtica, perquè la nòmina d'aquests formants no sembla estable ni tancada i els investigadors no es posen d'acord ni tan sols en la denominació (vegeu Bernal 2009), al marge que sembla estrany que no hi hagi, paral·lelament, sufixoides. Potser hauria estat millor aprofundir més en la descripció d'aquestes peces abans d'incloure-les en el diccionari, i més si tenim en compte que al capítol de formació de mots de la gramàtica normativa no s'esmenten.

c) El paper dels altres diccionaris

Al mercat hi ha una quantitat gens menyspreable de diccionaris que mostren el camí de normalitat que la llengua catalana ha emprès: totes les llengües de cultura tenen més d'un diccionari que cobreix necessitats diverses i que atenen grups d'usuaris diversos, raó per la qual aquesta profusió d'obres no ha de servir per desorientar el públic, sinó per complementar i resoldre qüestions que potser no es recullen en les obres acadèmiques. Sense voluntat de ser exhaustius, comentem succintament a continuació algunes d'aquestes obres.

- Els diccionaris generals

[DCVB]. Alcover, A. M.; Moll, F. de B. (1926-1962). *Diccionari català-valencià-balear* (10 volums). Palma de Mallorca: Editorial Moll.

Obra magna de la lexicografia catalana. És un diccionari que pretén recollir la llengua que es parla "al Principat de Catalunya, al Regne de València, a les illes Balears, al departament francès dels Pirineus Orientals, a les Valls d'Andorra, al marge oriental d'Aragó i a la ciutat d'Alguer de Sardenya" i inclou tant la "llengua viva" com la llengua escrita, procedent tant d'obres literàries, com de documents d'arxiu i diccionaris anteriors. El cabal lèxic que inclou, doncs, és ingent: recull més de 160.000 articles, a més de 1.500 il·lustracions. El 2003 es va presentar la versió digitalitzada del diccionari, accessible a <http://dcvb.iec.cat>.

[DECLC]. Coromines, J. (1980-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (9 volums). Barcelona: Curial.

Joan Coromines, filòleg de producció prolífica sobre diversos aspectes de les llengües romàniques i, especialment, de les llengües de la península Ibèrica i el català, és l'autor del DECLC, diccionari crític, etimològic, històric i comparatiu. Tot i que no és pròpiament un diccionari general, sinó que apareix volgutament amb el caràcter *complementari* que apareix en el títol, el DECLC complementa, efectivament, els diccionaris generals, aportant significats nous i altres dades sobre la vida de les paraules que inclou, amb l'objectiu final de donar-ne sempre l'ètim primer.

[DV]. Lacreu, J. (dir.) (1995). *Diccionari valencià*. València: Generalitat Valenciana / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Edicions Bromera.

El DV és un diccionari semblant al DIEC1, fins i tot quant a extensió, i semblava, quan va aparèixer, que podia ser la versió oficial de la normativa lèxica per a ús del País Valencià, tot i que els conflictes polítics i la creació posterior de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua van dificultar aquesta consideració.

[GDLC]. *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.

L'aparició del GDLC, quinze anys després del *Diccionari de la llengua catalana*, editat per la mateixa editorial, va representar el complement lògic del DIEC1, per tal com recull tot el contingut del DIEC1, amb l'afegit de 16.000 entrades suplementàries, especialment de lèxic científicotècnic, i una millora en la presentació tipogràfica, així com en la quantitat d'informació que s'ofereix per a cada entrada.

[GD62]. López del Castillo, L. (dir.) (2000). *Gran diccionari 62 de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.

Mn Alcover i les fitxes

Mn. Alcover recollia fitxes per a cada paraula que trobava (en els textos o en les converses que mantenia durant els viatges per tot el territori catalano-parlant) en una calaixera, que ara és a la seu de l'IEC.

Web recomanada

Des de www.enciclopedia.cat es pot accedir lliurement tant al GDLC com al text de la *Gran enciclopèdia catalana*.

Aquest diccionari es beneficia del material lexicogràfic del *Gran Larousse català* (1990-1993) i incorpora més entrades d'ús comú i anglicismes no adaptats respecte del DIEC1 i el GDLC (com ara l'adjectiu *guai*, *DVD* o *mèdia* 'mitjans de comunicació') amb definicions simples que cobreixen accepcions més àmplies.

• Els diccionaris especialitzats

Durant els anys del franquisme, la *Gran enciclopèdia catalana* va representar un esforç notable de proveir la llengua de solucions catalanes per als llenguatges d'especialitat. Aquest esforç s'ha vist reblat amb la creació del TERMCAT, que crea contínuament diversos diccionaris, vocabularis, lèxics, etc., organitzats temàticament que cobreixen les necessitats de sectors específics. A tall d'exemple, en llistem uns quants a continuació, disponibles en línia, cosa que en permet tant la difusió immediata com l'actualització constant:

- *Terminologia notarial* (2008; darrera actualització: 9 de juliol de 2009)
- *Lèxic de fàrmacs* (2009)
- *Diccionari de procediments culinaris* (2006; darrera actualització: 30 d'octubre de 2008)
- *Vocabulari de la planificació estratègica* (2005; darrera actualització: 20 de novembre de 2006)
- *Gastronomia japonesa* (2006)

Aquestes obres contenen paraules especialitzades (o *termes*) que diversos especialistes, tant de l'àrea de coneixement implicada com lingüistes, han acordat que és la manera de designar-les correctament en català, juntament amb equivalents en diverses llengües. Que alguns d'aquests termes no apareguin al DIEC2 no ha de ser entès com una mancança del diccionari, sinó que pot ser que es tractin de paraules massa especialitzades per a aparèixer en el diccionari general.

• Els diccionaris bilingües

La situació actual de la lexicografia bilingüe és potser la més canviant: podem trobar al mercat diccionaris bilingües de llengües molt diverses, fins i tot tipològicament. En aquest àmbit destaca sense cap mena de dubte la tasca realitzada per l'editorial Enciclopèdia Catalana, que ha editat diversos diccionaris de 16 llengües diferents: castellà, anglès, francès, portuguès, alemany, japonès, rus, hongarès, italià, neerlandès, llatí, suec, danès, xinès, sànscrit i àrab, alguns dels quals, a més, en formats diversos (manuals, de butxaca, etc.). A més d'Enciclopèdia Catalana, hi ha altres editorials que publiquen diccionaris amb el català com a parella d'una altra llengua, especialment castellà i anglès, com ara Edicions 62, Pòrtic, Eumo, Albertí Editor, Vox, etc. Cal destacar també, però, l'interès d'editorials estrangeres, com Oxford University Press, Routledge, Macmillan o Langenscheidt per incloure el català en els seus catàlegs.

Web recomanada

La pàgina web del TERMCAT és accessible des de <http://www.termcat.cat>.

A continuació, en comentem breument un, el DCC d'Enciclopèdia Catalana.

[DCC]. *Diccionari castellà-català i Diccionari català-castellà*, 3a edició. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2001.

Aquest diccionari és una mostra de diccionari bilingüe que va més enllà del que usualment trobem en un diccionari. A més de cobrir la funció semasiològica del desxiframent del significat d'una paraula per a una persona catalanoparlant, també cobreix la funció onomasiològica, xifradora de conceptes, per a una de castellanoparlant. Inclou una diversitat àmplia de paraules, des de locucions fins a antropònims i topònims, i també expressions no normatives però d'ús corrent.

- **Els altres diccionaris**

A banda d'aquests diccionaris, més estàndards, el català disposa d'altres reculls lèxics que tracten de temes puntuals i que els complementen. A continuació, en destaquem uns quants:

- **Diccionaris de sinònims i frases fetes**
Espinal, M. T. (2004). *Diccionari de sinònims i frases fetes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
Pey, S. (1970). *Diccionari de sinònims i antònims*. Barcelona: Teide.
- **Diccionaris de dubtes i barbarismes**
Bruguera, J. (2005). *Diccionari de dubtes i dificultats del català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
Paloma, D.; Rico, A. (1997). *Diccionari de barbarismes*. Barcelona: Edicions 62.
Paloma, D.; Rico, A. (1998). *Diccionari de dubtes del català*. Barcelona: Edicions 62.
- **Diccionaris morfològics**
Bruguera, J. (2006). *Diccionari de la formació de mots en català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
López del Castillo, L. (2002). *Diccionari de la formació de paraules*. Barcelona: Edicions 62.
- **Diccionaris de pronúncia**
Bruguera, J. (1990). *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
Paloma, D.; Rico, A. (2000). *Diccionari de pronunciació en català*. Barcelona: Edicions 62.
- **Diccionaris d'argot i de català col·loquial**
Grup Flaix (2009). *Diccionari del català col·loquial: dubtes davant del micròfon*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Pomares, J. (1997). *Diccionari del català col·loquial i d'argot*. Barcelona: Edicions 62.

Dos diccionaris mereixen una menció especial, tot i que no pertanyen exclusivament a l'àmbit del lèxic, sinó al de la sintaxi. Un dels problemes principals de la representació dels verbs als diccionaris és que en la tradició romànica els verbs se solen categoritzar en transitius, intransitius i pronominals, però aquesta informació no és suficient perquè, per exemple, intransitiu s'usa per als verbs que no requereixen un complement directe, però en poden tenir un altre d'obligatori que es perd amb l'etiqueta. Al mateix temps, aquests complements poden tenir unes especificitats semàntiques particulars pel que fa al subjecte. En aquest sentit, hi ha dos diccionaris que pretenen cobrir aquest buit que en altres tradicions lexicogràfiques, com l'anglogermànica, tenen ja un camí llarg recorregut: el *Diccionari d'ús dels verbs catalans* (DUVC) de Jordi Ginebra i Anna Montserrat (1999), publicat per Edicions 62, i el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (DDLC) de l'Institut d'Estudis Catalans. El primer és més restringit, ja que només tracta de la representació verbal, mentre que el segon inclou tota mena d'entrades. La manera com representen la informació és diferent, també: el DUVC opta per una representació més simplificada que no pas el DDLC, més complexa per l'abundància de codis que conté. Compareu les entrades del verb *aviciar* amb la del DIEC2:

Web recomanada

El DDLC és un projecte en curs de l'IEC. Es pot consultar donant-se d'alta com a usuari des de <http://dcc.iec.cat/ddlc>.

DUVC

aviciar 1. **aviciar** [algú] Tractar amb excessiva condescendència. *Com que la tieta no ha tingut fills, avicia el dels altres.* 2. **aviciar-se** [a una cosa] o bé [a + oració d'infinitiu] o bé [que + oració] <algú> Contreure un vici o un hàbit. *Ens hem aviciat a les drogues de disseny. No us avicieu a jugar a la botifarra. S'avicien que els duguin bombons d'Andorra cada setmana.*

DDLC

aviciar

1. [N₁V N₂] (N₁[humà]; N₂[animat]) Tractar [algú, un animal]₂ amb excessiva tendresa i condescendència. *Sempre procurava posar-hi una certa mesura, com si obsequiar-nos massa li semblés una cosa mal feta, que ens pogués aviciar.* [Serrahima (1970): N, p. 44].
→ adj. *Carolina! –era una veu suplicant, pidolaire, de noi aviciat que exigeix una carícia.* [Capmany (1967): N, p. 130].
2. •[N₁V N₂] ↔ [N₂Vpron] (N₁[humà, fet, ideologia, error]; N₂[cosa]) Viciar ↔ Viciar-se. *Qualsevol cosa que estimis per ella mateixa, fora de Déu sol, encega la teva intel·ligència, et fa perdre el judici dels valors morals i avicia la teva elecció [...].* [Planes (1959) [T]: 24, p. 136].
→ adj. *El senyor Rafael tenia les celles juntes, ja aviciades, de tant enfadar-se.* [Simó (1983): N, p. 14].
- 3a. •[N₁V N₂] ↔ [N₂Vpron] (N₁[costum, hàbit, cosa]; N₂[humà]) Viciar ↔ Viciar-se. *[...] és una gent acostumada a sobreposar-se, l'exercici de l'autoritat els avicia i se senten obligats en tot moment a introduir les puntuacions de les converses.* [Calders (1984): N, p. 81].
Y com sentís qu'en aquells càstichs corporals hi trobava com un respir, com un balsam que li endolcía'ls sofriments y l'ajudava a bé morir, s'envicià... [Albert Paradís (1907): N, p. 51].
- 3b. •[N₁V N₂a Vinf₃] ↔ [N₂Vpron a N₃] (N₁[circumstància]; N₂[humà]; N₃[cosa]) Viciar ↔ Viciar-se. *Des de fora la societat opressiva ens [...] ens avicia a augmentar la freqüència de la satisfacció del desig, carregant cap a dins i descarregant cap a fora sense treva.* [Xirinacs (1975): A, p. 79]. *Que de pressa ens aviciem al benestar, al confort, a les parets ben blanques, a la llar de foc, a les flors, als mobles polits i de formes gracioses!* [Sales (1956): N, p. 191].
4. •[N₁V N₂] ↔ [N₂Vpron] (N₂[aire]) Viciar ↔ Viciar-se.

DIEC2

aviciar

- 1 v tr. [LC] Tractar (algú, especialment un infant) amb tanta feblesa, amb tanta condescendència, etc., que hom encoratja les seves exigències. *Sempre li han dit que sí, i així l'han ben aviciat, el noi.*
- 2 1 intr. pron. [LC] Contreure un vici, un hàbit, una afecció excessiva a una cosa. *No t'aviciïs a fumar. No me'n puc estar: hi estic aviciat.*
- 2 2 intr. pron. [LC] per ext. *Aquesta post s'ha aviciat.*

És clar que la informació que donen el DUVC i el DDLC és molt més completa, perquè proporcionen els patrons sintàctics i semàntics, per mitjà de codis més o menys sofisticats, en què apareixen els diversos significats del verb *aviciar*. El punt en què aquests dos diccionaris conflueixen, però, és que tots dos descriuen els usos que es documenten, més enllà de la prescripció, per la qual cosa no tenen valor normatiu. Per exemple, el DUVC recull un ús transitiu del verb *tractar* que no és al DIEC2:

DUVC

tractar [...] 10. **tractar** [(d')una cosa]. Tenir com a tema. *Durant la conversa van tractar de política aranzelària. A classe hem tractat el règim verbal. El llibre tracta dels abocats il·legals.* (La preposició és obligatòria si el complement no porta determinant: no és possible *Aquest llibre tracta matemàtiques*. Però si el complement indeterminat va en plural i és una paraula com *qüestió, tema, matèria o aspecte*, pot anar sense la preposició: *Aquest llibre tracta qüestions, temes, matèries, problemes, aspectes importants.*) [...]

DIEC2

tractar

[...] 7 *intr.* [LC] Prendre alguna cosa com a objecte d'estudi, de discussió, etc. *L'autor, en aquest capítol, tracta de l'evolució dels sons llatins en català.* [...]

De diccionari normatiu i oficial només n'hi ha un, però no per això s'han d'obviar els altres, que tenen objectius, formats, informacions, públics, etc., diferents, tot i que cal, des d'una perspectiva prescriptiva, saber què implica que una paraula aparegui recollida en un diccionari determinat. En qualsevol cas, la diversitat de reculls lèxics de què disposa el català és una mostra inequívoca de bona salut i normalitat que la posa al mateix nivell d'altres llengües de cultura.

3.4. Reptes de la normativa lèxica

Ja hem dit que la tasca que desenvolupa l'Institut quant al lèxic és ben coneguda i les notícies que afecten la publicació dels diccionaris normatius generen expectació social i no és difícil trobar veus crítiques relacionades amb les inclusions i les absències del diccionari. També hem dit que els mitjans de comunicació són claus a l'hora de difondre i fixar el model de llengua estàndard (vegeu Mollà 1992), ja que, com diu Castellanos (1997: 14), "posen en contacte d'una manera general i massiva el conjunt de la població amb la varietat d'estàndard oral de la llengua catalana [...] i amb una sèrie de varietats i registres lingüístics pràcticament desconeguts fins aleshores per la majoria de la població". Tanmateix, no tot està resolt. Ens fixarem en dos temes, principalment: l'estàndard oral lèxic; l'oralitat fingida i el català col·loquial.

1) L'estàndard oral lèxic

Tot i que ja en l'aparició del primer fascicle de la *Proposta per a un estàndard oral* dedicat a la fonètica s'anunciava que seria seguit de les "orientacions relatives als altres plans de la llengua (morfologia, sintaxi, lèxic)" (Institut d'Estudis Catalans 1993: 15), després de l'aparició del fascicle dedicat a la morfologia,

ja no han aparegut els altres dos. I no és casual, ja que les recomanacions que es poden fer respecte de la sintaxi i el lèxic són molt més delicades i poden provocar molta controvèrsia entre els parlants. Centrant-nos específicament en el lèxic, sembla difícil establir que unes paraules siguin més estàndards que unes altres si ens situem en l'eix geogràfic, ja que entraria en contradicció amb els criteris que s'han utilitzat en les actualitzacions del diccionari normatiu, en què s'han anat eliminant les marques d'adscripció dialectal de les entrades per tal de garantir un tractament igualitari entre els diversos dialectes i no subordinar-los al central, base del canemàs fabrià.

No obstant això, potser sí que seria viable, en la nostra opinió, establir criteris pel que fa a l'eix diafàsic, tal com ja s'ha fet per a la fonètica i la morfologia, i diferenciar lèxic específic dels registres més cultes i formals dels més informals i vulgars.

2) L'oralitat fingida i el català col·loquial

Relacionat amb el punt anterior, tot i que es pot considerar que l'estàndard actual ha assolit un grau de funcionalitat i flexibilitat notables, en parlar de l'oralitat fingida, és a dir, aquella oralitat creada per un escriptor, guionista, artista, etc., que pretén evocar en un text escrit recursos que es consideren típicament orals, sorgeixen algunes qüestions. Aquesta oralitat fingida permet, en teoria, introduir trets diatòpics, diafàsics i diastràtics, però si pensem en productes de ficció en català molts parlants perceben la llengua que s'hi representa com a artificiosa i allunyada de la llengua quotidiana que utilitzen. Això és especialment notori en el sector de parlants més jove, que no se senten identificats amb la manera com s'expressen en la ficció televisiva els personatges de la mateixa franja d'edat, ja que pràcticament no hi ha diferències lingüístiques entre els parlants de grups d'edats diferents. Tot i que la llengua de TV3 ha experimentat un canvi notable des dels seus inicis, en què la llengua era més deutora del text escrit i de regust literari (no hem d'oblidar que, especialment durant els primers temps, es va recórrer a novel·listes i dramaturgs per cobrir el buit de guionistes professionals), cal encara una tasca ingent a l'hora d'intentar reflectir aquestes diferències, que existeixen en la llengua real, i aconseguir una versemblança més gran en la llengua de ficció, que sigui estàndard i, per tant, correcta, sense perdre la naturalitat i la genuïnitat.

Una de les eines fonamentals en l'àmbit audiovisual és l'Ésadir⁵, el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), que es va fer públic l'any 2006. El portal recull diversos materials d'orientacions estilístiques i normatives (*El català a TV3. Llibre d'estil*, els *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge* de TV3, les *Orientacions lingüístiques* de Catalunya Ràdio i el *Llibre d'estil de CCRTV Interactiva*), que s'actualitza i es revisa de manera constant per tal de facilitar la feina dels professionals de la CCMA, que necessiten solucions immediates per resoldre els dubtes que sorgeixen en la pràctica diària i, pel que fa al lèxic, inclou un recull de paraules que generen dubtes d'ús

Llengua als mitjans de comunicació

Durant la dècada dels vuitanta i els primers anys dels noranta hi va haver una polèmica pública i viva sobre la llengua que es difonia en els grans mitjans de comunicació: premsa, ràdio i televisió. El volum *El barco fantasma (1982-1992)* del Grup d'Estudis Catalans, publicat per Llibres de l'Índex el 1992, recull bona part de la controvèrsia.

⁽⁵⁾El portal de l'Ésadir és accessible des de <http://esadir.cat>.

i per això només se n'inclouen les accepcions conflictives. Aquesta selecció de paraules o usos controvertits va sempre precedit d'un símbol que codifica visualment alguna de les orientacions següents:

- ús general: paraula que es pot fer servir sempre, tant en espais formals com informals;
- ús restringit: paraula específica del llenguatge col·loquial que es pot utilitzar en espais informals (diàlegs, declaracions);
- ús inadequat (desaconsellable): paraula o construcció arcaïtzant o massa literària;
- ús abusiu: paraula o expressió estereotipada que es recomana evitar en favor d'altres de més específiques o genuïnes;
- ús incorrecte: paraula que no sempre s'usa en el seu significat precís;
- ús no admissible: paraula que no apareix al diccionari normatiu i que es considera incorrecta en qualsevol context i que apareixen marcades amb un asterisc.

Una llengua "normal" s'ha de poder utilitzar en totes les situacions possibles, sense que generi rebuig per part dels seus usuaris. En aquest sentit, la ficció televisiva encara no ha aconseguit (re)crear la llengua d'una manera totalment versemblant, que s'acull encara a la voluntat pedagògica de difondre un model correcte, estable i unitari de llengua entre els espectadors, tot i que en els últims anys, afortunadament, es comença a notar una tendència menys rígida en aquest sentit (vegeu, per exemple Bassols *et al.* 1997, Julià-Muné 2004, Llengua i Mèdia 2004, Pompermayer 2003, Soler 2003 o Vallverdú 2003).

4. Sintaxi

4.1. La normativa sintàctica segons l'Institut d'Estudis Catalans

La doctrina oficial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) sobre sintaxi està continguda bàsicament en la *Gramàtica catalana* (1918/1933) de Pompeu Fabra. No va ser fins al 1995 que l'IEC va expressar explícitament que considerava aquesta gramàtica la gramàtica normativa oficial. Ho va fer en fer-ne l'edició facsímil mitjançant la nota següent:

L'any 1918 l'Institut d'Estudis Catalans publicà la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra. Sense que mai s'hi hagi dit formalment que aquest text tenia caràcter normatiu i que, per tant, assenyalava els límits dels usos correctes de la llengua, de fet tant l'Institut com els lectors del llibre sempre l'hi han considerat. [...]

Hem dit que les nocions bàsiques de la sintaxi normativa estan en la gramàtica normativa de Fabra. Però també podreu trobar informació sobre aquesta matèria al *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC. Per exemple, sobre dues de les qüestions més candents de la normativa catalana:

a) L'ús de les preposicions *per* i *per a* davant d'infinitiu:

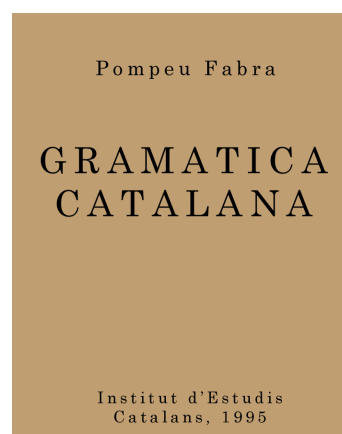
per 1 prep. [LC] Expressa relacions que denoten: [...] e) Allò que serveix per a produir un efecte, com l'agent, la causa, el motiu, l'instrument, el mitjà o la manera. [...] | A causa de. [...] *El castigaren per haver-s'hi trobat.* [...] | Amb la intenció de. *Haviem anat a Girona per veure el nostre pare. Hi enviaré un noi per saber noves de la malalta. S'ha ajagut al sofà per dormir. M'hi vaig acostar per sentir-lo millor. M'esperaven per dir-m'ho. Havia vingut per saludar-la. La nostra anada a Girona per veure el pare.* [...] f) Allò en lloc de què, en comptes de què, en bescanvi de què, al preu de què, en nom de què. [...] *Riure per no plorar. | Perdre per perdre, fer-ho amb dignitat. Per no llegir, no llegeix ni el diari.* | g) Seguida d'un infinitiu, denota que l'acció indicada per aquell infinitiu encara no s'ha acomplert. *Els pisos per llogar són el tercer i el quart.* [...] 3 prep. [LC] Seguida de la preposició *a*, expressa relacions que denoten: a) L'efecte o ús que no són imputables a voluntat o intenció. [...] *Aquest llapis no serveix per a escriure. Aquesta fruita no és bona per a menjar. És prou boig per a intentar-ho.* [...] Això no és per a agradar-li a ella. Recurs emprat per a fer riure. N'hi ha per a llogar-hi cadires. b) La destinació que no és de règim verbal. *Esperit de vi per a cremar.* [...]

b) L'ús dels verbs *ser* i *estar*:

ésser¹

[ger. *essent*; p. p. *estat* (també *sigut* i *set*); ind. pr. *sóc* (o *só*), *ets*, *és*, *som*, *sou*, *són*; ind. imperf. *era*, *eres*, etc.; ind. p. s. *fui*, *fores*, *fou*, *fórem*, etc.; ind. fut. *seré*, etc.; cond. *seria*, etc., o *fóra*, *fores*, etc.; subj. pr. *sigui*, etc.; subj. imperf. *fos*, *fossis*, etc., (o *sigués*, etc.); imper. *sigues*, *sigui*, *siguem*, *sigueu*, *siguin*]

1 v. intr. [LC] Existir, tenir realitat, tenir lloc com a fet. *Déu és. Déu digué: «Sigui feta la llum», i la llum fou. Això no serà mai. No és que no li ho hagi dit.* 2 intr. [LC] Tenir lloc, en sentit locatiu o temporal. *Les sardanes seran a la plaça, a les set.* 3 intr. [LC] ésser per a algú Tenir-lo com a destinatari. *Aquests elogis són per a l'autor premiat.* 4 1 intr. [LC] Trobar-se en un lloc. *Jo era a casa. No heu estat mai a Itàlia? Ells ara són dalt. On són les eines? La roba, ja és a l'armari desada. La universitat és al barri nou.* 4 2 [LC] ésser amb algú Acompanyar-lo. *Demà serà amb tu tot el dia.* 5 1 intr. [LC] Verb còpula que serveix per a afirmar del subjecte que posseïx tal o tal qualitat o atribut, expressat per un adjectiu o

Vegeu també

Hem vist les bases de la codificació sintàctica de Fabra a l'apartat 3.3 del mòdul 2.

per una locució adjectival. *L'or és groc. La corona és d'argent. Dos i dos són quatre. La sopa és molt bona. Aquest matí era ben núvol. La porta és tancada, però la finestra és oberta.* 5 2 intr. [LC] Verb còpula que serveix per a afirmar del subjecte que pertany a tal o tal categoria o classe, expressada per un nom o per un pronom, que és equivalent o idèntic a tal altra cosa. *El seu pare és metge. Què és la seva mare? El voltor és un ocell. El seu pare és el metge del poble. Qui és aquest home? És el mestre.* 5 3 intr. [LC] Pertànyer a algú, procedir d'algú. *Això és meu, d'ell. La culpa és meua, d'ell.* 5 4 intr. [LC] Correspondre a un determinat tipus de persona. *Aquest procedir no és d'home de bé.* 5 5 intr. [LC] Formar part d'un grup o d'una comunitat. *Jo era de la colla, del complot.* 6 aux. [LC] Davant de participi passat atribueix un estat o qualitat del subjecte. *Ell és nat de l'agost. Son pare és mort.* 7 aux. [LC] Davant de participi passat expressa que l'acció del verb en participi recau sobre el subjecte. *Jo seré castigat pel mestre. La casa ha estat comprada pels senyors del castell. La versió ja és corregida.*

estar

[ind. pr. 1 *estic*, 2 *estàs*, 3 *està*, 6 *estan*; subj. pr. *estigui*, etc.; subj. imperf. *estigués*, etc.; imper. *estigues*, *estigui*, *estiguem*, *estiguen*, *estiguin*]

1 1 v. intr. [LC] No moure's, no allunyar-se, d'un lloc, romandre-hi, durant un espai de temps més o menys llarg. *Vam trobar-los sota el pont: estaven allí, armats. Quantes hores hi van haver d'estar? Demà serem a Vic a les vuit: hi estarem quatre hores. Vaig estar un any fora del meu país.* 1 2 intr. pron. [LC] Habitar, viure, en un lloc. *Ell ara s'està al carrer de Provença. El meu germà, el que s'està a París, ara és aquí per uns quants dies.* 2 1 intr. [LC] Trobar-se, mantenir-se, per algun temps en una actitud, en un estat, en una condició, fent una cosa. *Estar dret, assegut, ajagut. Estar de genollons, de bocaterrosa. Estar amb la boca oberta. Estar de festa. Estar de viatge. Estar bé, malament.* 2 2 intr. [LC] Algú, tenir accidentalment tal o tal qualitat. *Estar bo, malalt, refredat. Estar content, satisfet. Estar trist, afligit, adolorat. Estar pàl·lid, groc, vermell. Com que està fred de mans, no troba que l'aigua sigui freda. Amb aquest abric estic calent.* 2 3 intr. [LC] Amb un participi passat, expressa el resultat de l'acció. *Estar enutjat, enrabiat. Estar cansat. Estar suat. El text està massa desfigurat. Déu nos en guard d'un ja està fet.* 2 4 intr. [LC] per ext. *El ferit estava desconegut.* 3 intr. [LC] Cessar de fer quelcom. *Estigueu, homes: no veieu que fent això el molesteu? Estigues: no m'amoïnis! Per nosaltres no estigueu: podeu continuar la vostra conversa.* 4 intr. pron. [LC] estar-se de fer una cosa Privar-se'n, no fer-la. *Jo m'estic d'anar-hi perquè em penso que els molestaria.* 5 1 intr. [LC] estar en Consistir en. *Tot està en això: que ell no ho endevini. Tot està que ell no ho endevini.* 5 2 aux. [LC] Davant d'infinitiu introduït per la preposició *per*, denota que l'acció indicada per aquell infinitiu no s'ha esdevingut o és imminent que s'esdevingui. *Vet aquí que la carn encara està per coure. El tren està per arribar. Estic per dir-li-ho.* 5 3 [LC] estar per algú o per alguna cosa Prestar-li atenció. 6 1 aux. [LC] Davant de gerundi, trobar-se en curs de fer l'acció indicada per aquell gerundi. *Estar llegint. Quan hi arribarem, estaran sopant. Està regant el jardí.* 6 2 aux. [LC] Tardar, emprar cert temps a fer quelcom. *Per a fer això han estat quatre hores! Va estar tot l'estiu preparant l'exposició.*

4.2. Estat de la codificació i estandardització sintàctiques

De l'exposició que acabem de fer de la normativa sintàctica oficial, de seguida es veu que és l'aspecte més desatès de la normativa actual.

Davant d'aquesta situació, però, per sort hi ha força obres que intenten orientar l'ús en les qüestions sintàctiques. Fins que no es publiqui la part de sintaxi de la Gramàtica de la llengua catalana de l'IEC són les que caldrà consultar.

Sense ànim d'exhaustivitat, les principals obres útils per aclarir dubtes de sintaxi són:

a) General

Solà, Joan [et al.] [dir.]. (2002). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. 3 vol. Gramàtica descriptiva, però que, amb més o menys sistematicitat, fa referència a les propostes normatives.

b) Català central

Badia, Antoni M. (1994). *Gramàtica de la llengua catalana (descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Com el seu títol indica, no es limita a presentar la normativa, sinó que en valora sovint la implantació i fa propostes pròpies segons aquesta valoració. Intenta tenir en compte tots els grans dialectes de la llengua.

Mestres, Josep Maria [et al.] (2009). *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. 4a ed. revisada, augmentada i actualitzada. Barcelona: Eumo: Universitat de Barcelona: Universitat Pompeu Fabra: Associació de Mestres Rosa Sensat.

A la segona part de l'obra, es presenta les principals qüestions controvertides de sintaxi, amb un repàs exhaustiu de la bibliografia de cada aspecte i presentant l'estat de consens sobre cada aspecte. També ofereix propostes pròpies.

Ruaix, Josep (2000). *El català complet. 1: Temes introductoris. Fonètica i ortografia*. 7a ed. Moià: L'autor.

– *El català complet. 2: Morfologia i sintaxi*. 6a ed. Moià: L'autor.

– *El català complet. 3: Lèxic i estilística*. 3a ed. Moià: L'autor.

Manual de referència des de fa molt de temps, procura actualitzar i completar la normativa de Fabra, intentant incorporar-hi tots els dialectes. Inclou exercicis amb autocorrecció.

c) Valencià

Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006). *Gramàtica normativa valenciana*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. Consultable en versió electrònica: <http://www.avl.gva.es/>.

Gramàtica que presenta en les qüestions més controvertides al País Valencià una redacció prou flexible perquè el parlant decideixi quina opció farà servir.

Ferrando, Antoni [coord.] (2002). *Guia d'usos lingüístics*. [S.l.] : Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Proposta convergent amb la resta de la llengua en els casos conflictius.

Generalitat Valenciana (1995). *Gramàtica valenciana*. València: Bromera.

–. (1995). *Els verbs valencians*. València: Bromera.

Aquestes dues obres són manuals elementals de gramàtica.

Lacreu, Josep (2006). *Manual d'ús de l'estàndard oral*. 7^a ed. corr. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana : Universitat de València.

Malgrat el títol, i com es pot veure pel nombre d'edicions, és una obra bàsica de consulta també per a qüestions de sintaxi.

d) Balear

Alomar, Antoni Ignasi; Melià, Joan. *Proposta de model de llengua per a l'Escola de les Illes*. Mallorca: COFUC; Moll, 1999.

Company, Catalina; Puigròs, Maria Antònia (2006). *Llibre d'estil d'IB3*. Palma: Consorci per al Foment de la Llengua Catalana i la Projectió Exterior de la Cultura de les Illes Balears.

Corbera, Jaume (1996). *Parlar bé: Orientacions per a l'ús correcte de la llengua catalana, amb referències especials a les Illes Balears*. Vilassar de Mar: Oikos-tau.

Morey, Jaume; Melià, Joan; Corbera, Jaume. *Alfa mètode d'autocorrecció gramatical assistida*. 2ª ed. rev. i augm. Palma: Universitat de les Illes Balears.

Universitat de les Illes Balears (2005). *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*. Palma de Mallorca: Consell de Mallorca; Universitat de les Illes Balears. [Consultable en línia: <http://www.culturamenorca.org/sal/wp-content/uploads/2007/10/llibre-estil.pdf>]

e) Terres de l'Ebre

Aragonés, Albert. *La Llengua del Baix Ebre i del Montsià: un model de llengua estàndard oral*. Valls: Cossetània Edicions, 2004.

Aragonés, Albert; Duran, Jordi; Ingla, Montserrat. *Català per a periodistes de les Terres de l'Ebre*. Tortosa: Generalitat de Catalunya, Direcció General de Política Lingüística; Consorci per a la Normalització Lingüística, Centre de Normalització de les Terres de l'Ebre, DL 1996.

Beltran, Joan S. *L'estàndard occidental: una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica, CIRIT, 1988.

Beltran, Joan; Panisello, Josep (2002). *Cruïlla: Curs de llengua*. Benicarló: Alambor, 2002.

f) Català nord-occidental

Segarra, Mila; Farreny, Dolors. «Estàndard nord-occidental: fonaments històrics i descripció del model». A: *El nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'estudi del català nord-occidental. Lleida, 15-18 de novembre*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1996.

Sistac, Ramon. "El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals". A: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (1 i 2 de juny de 1991)*. Barcelona: Lleida: l'Institut d'Estudis Catalans, 1992.

h) Fonts de consulta electròniques

Optimot. Consultes lingüístiques. <http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat>

Resum

En aquest material es repassa la tasca –principalment de l'Institut d'Estudis Catalans– d'establir i revisar la normativa, no només per omplir el forat deixat per culpa del franquisme sinó per resoldre, també, totes les qüestions plantejades per l'evolució de la societat en els darrers decennis.

El material tracta en primer lloc de l'essència de la llengua: el seu ús oral. Repassa les propostes per a establir un estàndard oral, respectant la distinció entre registres formals i registres informals, i també entre variants geogràfiques, totes legítimes. A continuació presenta una sèrie d'aspectes de la llengua oral que encara estan per resoldre, amb exemples concrets en cada cas.

El segon bloc del material tracta de la normativa morfològica. Tancar una nova gramàtica, amb explicacions més explícites que en la gramàtica de Fabra, ha estat durant anys una activitat prioritària de l'Institut. Hom pretén que l'estàndard reflecteixi un model de llengua plural acceptable per part dels usuaris de la llengua de qualsevol territori. El material recull exemples de novetats produïdes, contrasta les posicions –en alguns casos– de l'IEC i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i detecta alguns buits i dubtes que romanen.

El tercer bloc del material tracta de la normativa lèxica del català. L'evolució del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) és traçat sintèticament, i s'esmenta l'important rol del TERMCAT. El bloc considera l'estat de la codificació i estandardització lèxiques; s'hi detecten algunes mancances de l'edició actual del DIEC i s'hi repassa amb força detall el ventall considerable de diccionaris existents en el mercat. També tracta sobre els criteris d'acceptació o rebuig emprats per uns i altres davant de castellanismes (de vegades "innecessaris") i neologismes. L'apartat acaba amb una consideració de l'estàndard lèxic oral, en què es demanen criteris per a afinar més en l'ús adequat dels registres; i en el paper crucial que hi tenen la ràdio i la televisió on, segons els autors, massa sovint els guionistes no acaben d'encertar en el que anomenen *oralitat* fingida.

El quart, darrer i més curt bloc del material tracta de la codificació i estandardització sintàctiques. La normativa sintàctica oficial és, segons els autors, l'aspecte més desatès de la normativa actual, i cal esperar la publicació de la part de sintaxi de la Gramàtica de la llengua catalana, en procés d'elaboració. Hi ha, afortunadament, manuals de referència i també debats editats sobre les principals qüestions controvertides.

Activitats

1. Conceptes de codificació i d'estandardització.

- Llegiu el capítol "Normativa i estàndard" del llibre *Normalització i estandardització*, de Brauli Montoya (Alzira, Bromera, 2006, p. 45-63).
- Resumiu el que opina sobre la codificació del català.
- Resumiu el que opina sobre l'estandardització en general del català.

2. L'autoritat normativa de l'Institut d'Estudis Catalans

a) Llegiu el text "Qui codifica estandarditza", de Joan Costa (*Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló de la Plana en homenatge a les Normes de Castelló (14 i 15 de desembre de 2007)* Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2008, p. 87-100).

b) Contesteu les preguntes següents:

- Quina mena d'emissor lingüístic és l'Institut d'Estudis Catalans?
- Com és el receptor del discurs de l'Institut d'Estudis Catalans?
- És clar el discurs de l'Institut d'Estudis Catalans?
- Per què?

3. Resumiu el text "La Gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans", de Joan A. Argenter (Pradilla, Miquel Àngel [ed.], *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització del català*, Barcelona, Alambor, 2001, p. 273-284).

4. Digueu de què és exemple cada paràgraf: reconeixement d'accents, reconeixement de trets específics o distinció de registres?

a) *És admissible en l'àmbit general –només, però, en registres informals– la pronunciació unisil·làbica de i seguida d'una altra vocal en casos com condició, ciència, etc.*

b) *També és pròpia de l'àmbit general la diferent repartició de les vocals e i # que respon als hàbits fonètics tradicionals dels dos grans grups de parlars catalans.*

c) *No són recomanables [...] la caiguda de la -d- intervocàlica, característica de parlars valencians: caïra per cadira, vesprà per vesprada, llauraor per llaurador.*

d) *També és propi de l'àmbit restringit el sistema de cinc vocals característic del parlar rossellonès.*

5. Ompliu les caselles següents d'acord amb la pronunciació de la grafia subratllada. La primera columna ha de recollir les vostres pronunciacions habituals, en un registre informal; la segona columna, les pronunciacions prescrites per la *Proposta per a un estàndard oral* (PEO), de l'Institut d'Estudis Catalans; la tercera columna, les pronunciacions que assenyalen el portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (www.esadir.cat). Haureu de fer servir l'Alfabet Fonètic Internacional.

Un cop tingueu el quadre omplert (algunes caselles quedaran buides) hauríeu de treure conclusions pel que fa a 1) la distància entre la vostra pronunciació habitual i la pronunciació la PEO; 2) la distància entre la pronunciació normativa i la pronunciació que recomana la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals; 3) el nombre i el tipus de caselles buides, si n'hi ha.

	jo	IEC [PEO]	CCMA [ésAdir]
<i>efecte</i>			
<i>turista</i>			
<i>classe</i>			
<i>teatral</i>			
<i>geòleg</i>			
<i>condició</i>			
<i>pneumàtic</i>			
<i>psiquiatria</i>			
<i>estable</i>			

Web recomanada

Podeu consultar l'adaptació de l'Alfabet Fonètic Internacional a *Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional*, Institut d'Estudis Catalans, 1999. Trobareu també l'obra en línia a la pàgina de l'Institut: <http://www.iec.cat>

	jo	IEC [PEO]	CCMA [ésAdir]
<i>impressió</i>			
<i>dino<u>o</u>saure</i>			
<i>ar<u>x</u>iu</i>			
<i>jo</i>			
<i>espat<u>l</u>la</i>			
<i>novel<u>l</u>a</i>			
<i>llav<u>o</u>rs</i> (adverbi)			

6. Busqueu en el *Diccionari de dubtes de pronunciació per a locutors de les illes Balears* (<http://bibiloni.cat/correcciofonetica/diccionari.html>) els casos amb *e* neutra, *e* tancada i *e* oberta tòniques, i classifica'ls d'acord amb els grups esmentats a la teoria.

7. Enregistreu el text següent fixant-vos sobretot si la *hac* ha de sonar o no ha de sonar. Expliqueu-ne el perquè.

Vacances al Sàhara

El maharaja i la maharani (que és la muller del maharaja) van decidir anar a passar les vacances al Sàhara, però no a l'antic Sàhara espanyol, sinó al Sàhara on hi ha el famós mont Tahat, des d'on es contemplen els típics relleus saharians de dunes i hamades.

És ben cert que el maharaja i la maharani havien sigut hippies abans que fossin prínceps de l'Índia. El seu hobby principal, a part de jugar a handbol i a hoquei, consistia a fer l'amor en comunitats informals... amb prèvia consumició d'haixix.

–Però aquest passat nostre... –va dir un dia el maharaja– és millor no remoure'l, oi, princesa?

Ella va somriure per complaure'l. És clar que va somriure en hindi:

–Ha ha ha.

Mentrestant es van menjar un hàmbster a la brasa, ben cuitet. I així cada dia d'aquelles estupendes vacances al Sàhara, on per cert van passar molta calor. Per això van decidir que l'any que ve anirien a Europa: potser a Heidelberg, potser a Hèlsinki.

8. Assenyaieu si és assimilada o ortografista la pronunciació dels aplecs consonàntics que trobeu en negreta:

- 1) Aquesta **setmana** anirem al cine.
- 2) Caldrà **actuar** amb rapidesa.
- 3) Tres **factors** intervenen en el procés.
- 4) Hi ha qui **confon** advocat i **advocat**.
- 5) Va assistir a una sessió d'**hipnosi**.
- 6) És una mare **abnegada**, del tot abocada als seus fills.
- 7) Farem un **capmàs** per saber quant ha de pagar cadascú.

9. Llegiu la *Proposta per a un estàndard oral. II. Morfologia*, accessible des de la pàgina <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000062/00000073.pdf> i responeu a les preguntes següents:

a) La *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia* (p. 19) afirma que és «admissible, en l'àmbit restringit (parlars nord-occidentals) –només, però, en registres informals– l'ús de les formes *lo, los* (per *el, els*, respectivament)». D'acord amb aquesta afirmació, seria adequat que una diputada lleidatana fes servir aquestes formes al Parlament de Catalunya? Per què?

b) La *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia* (p. 19) afirma que és «admissible en l'àmbit restringit –només, però, en el registre informal– el plural en -s d'alguns mots acabats en vocal tònica, com *germàs* per *germans* (...), característic dels parlars rossello-

nesos». D'acord amb aquesta afirmació, seria adequat que un metge de Perpinyà fes servir aquestes formes parlant amb la seva dona a casa? I en una entrevista formal a TV3? Per què?

10. Feu les activitats d'autoavaluació "Criteris d'admissió de mots dels diccionaris" (activitat 13) i "Informacions a les entrades dels diccionaris" (activitat 14).

Un cop emplenades, les graelles d'aquests exercicis us permeten fer dues lectures:

a) Una lectura vertical: com que cada columna representa els criteris de cada diccionari, aquesta lectura us permetrà confirmar els criteris de cada diccionari. També podeu comparar columnes diferents i aleshores tindreu visions comparades de cada diccionari. Podeu contrastar la informació de la graella sobre casos concrets amb possibles informacions del pròleg de cada diccionari.

b) Una lectura horitzontal: com que cada filera representa el grau d'acceptació que cada mot té en tots els diccionaris o quina mena d'informació recull a les entrades, aquesta lectura us permetrà veure quin consens hi ha sobre un mot concret o quines informacions són les més habituals. Si compareu fileres diferents, podreu veure si diversos diccionaris tendeixen a coincidir, sobre quina mena de mots, quina mena d'informació, etc.

A partir de la informació de les dues graelles anteriors, ordeneu els diccionaris de més a menys útil i justifiqueu l'ordre que establiu per decidir quin és el millor. Per fer aquesta activitat, és recomanable que primer feu el primer exercici d'autoavaluació.

11. Llegiu el text següent i identifiqueu les paraules que considereu que són neològiques (formalment o quant a l'ús, sintàctic o semàntic). Un cop les hàgiu marcat:

- Identifiqueu-ne els processos de formació.
- Comproveu si apareixen en el DIEC2 i en el GDLC.
- Raoneu quines paraules podrien ser incorporades fàcilment al diccionari normatiu.

Monzó: "El país, tal com el coneixíem, està desapareixent"

"La literatura catalana està força bé. Sobretot si la comparem amb la situació del país, que s'està enfonsant, i que tal com el coneixíem està desapareixent", ha declarat aquest matí l'escriptor Quim Monzó en el decurs d'un esmorzar amb periodistes organitzat pel Centre d'Estudis Jordi Pujol (CEJP) per analitzar la situació actual de la cultura catalana. Monzó, en aquesta qüestió s'ha declarat "obertament pessimista", mentre que Pujol li ha reclamat que també vegi els factors positius: "vostè ens diu el que no va bé, i jo vull prioritzar els actius que tenim. El que cal és no rendir-se. I jo no ho faré".

Tot i manifestar que en l'àmbit cultural català la literatura en concret gaudeix de bona salut, l'escriptor ha lamentat que la qualitat de la llengua vagi minvant d'una forma alarmant. Segons l'autor de *El perquè de tot plegat*, la llengua "s'està empobrint, hi ha una gran descompensació entre el que es parla al carrer i el llenguatge acadèmic". L'escriptor ha denunciat que els mitjans de comunicació estan contribuint activament a degradar el català: "la llengua que es parla actualment als mitjans, com la que es parla al carrer, fa feredat", ha assegurat. En opinió de Monzó, "la manca de qualitat que s'aprecia en molta gent que escriu en els mitjans és esgarrifosa".

Jordi Pujol ha coincidit amb l'escriptor en aquest diagnòstic tot dient que "els periodistes han d'utilitzar bé la llengua, l'han de parlar bé i l'han d'escriure bé, ja que això forma part de la seva professionalitat". L'expresident de la Generalitat també ha criticat l'escassa implicació dels mitjans de comunicació públics catalans per defensar aquest plantejament. A més, ha afirmat que si "els periodistes no fan l'esforç de parlar bé el català a TV3 o Catalunya Ràdio més val que se'n vagin". I Monzó ha afegit en to irònic que si s'imposessin sancions als periodistes que escriuen malament "ja no ens faria falta el finançament, m'apunto a recollir els calers".

Monzó, que també publica habitualment en alguns mitjans de comunicació, ha indicat que la degradació que pateix el català és més gran que la del castellà perquè "el català té el plus negatiu d'actuar com a calc de l'altra llengua". En aquest sentit, ha alertat del perill "que la gent acabi parlant, com ja comença a passar, una barreja de català-castellà i que d'això se'n digui bilingüisme". Un dels factors perniciosos que darrerament ha contribuït a accelerar aquest procés és el que l'escriptor ha denominat com a "buenafuentisme", que pren com a món referencial el castellà i el barreja amb la llengua catalana.

Tot i això, la causa principal de degradació que pateix actualment la llengua "és la pedagogia de la plastilina, la pedagogia Rosa Sensat". Segons Monzó, aquest model pedagògic que "propugna que l'esforç dels alumnes i aprendre coses importants no serveix per res ha convertit en mèrit ser un ignorant en el domini de la llengua. Tants anys d'empanada mental progre –ha lamentat– ha afectat els coneixements de tota una generació".

Pujol i Monzó han discrepat respecte de l'eficàcia de la immersió lingüística aplicada a Catalunya durant les darreres dècades. Segons l'escriptor "d'immersió lingüística real no n'hi ha hagut mai", i ha posat com a exemple que molts professors de l'àrea metropolitana de Barcelona "durant molts anys –ara no tant– han hagut de fer les classes en castellà si no volien sortir amb les cames trencades". L'expresident, en canvi, ha defensat que en molts llocs del país "la immersió ha funcionat molt bé".

Jordi Pujol també ha alertat sobre el fals cosmopolitisme que ara s'aixopluga sota l'ombra del president Obama. "Ara que el nou president dels Estats Units apel·la als valors nacionals, al patriotisme, a la voluntat de ser i a l'esforç i el compromís de les persones, el nostre món intel·lectual i mediàtic aplaudeix entusiasmat. En canvi, quan aquí alguns defensàvem aquests valors se'ns titllava de carques i antiquats".

Pujol també ha destacat "l'autoritat i la responsabilitat" de Quim Monzó en l'actual panorama intel·lectual català. "El que tu dius i escrius, els teus missatges, tenen molt més impacte que els meus, no ho dubtis", li ha etzibat l'expresident a l'escriptor.

22 de gener de 2009

Font: <http://www.jordipujol.cat/ca/cejp/esmorzars/509>

12. Els mitjans audiovisuals han creat diversos neologismes a partir de patrons i recursos de la llengua diversos. Digueu quins hi ha al darrere dels noms dels programes i personatges següents emesos a TV3: *Oh, Bongònia!* (1987), *Oliana Molls i l'astàleg de bronze* (1985), *Els bobobobs* (1988), *Cliptoman* (1991), *Club Super3* (des de 1991): els **súpers**, **Megazero**, **Tomàtic**, **Ruïnosa**, **Petrifax**.

13. Mira o escolta tres o quatre programes de mitjans audiovisuals en català i redacta un informe sobre la qualitat lingüística. Procura que siguin de gèneres diversos: informatius, magazins, retransmissions esportives (futbol, fórmula 1, tennis), programes infantils, sèries de producció pròpia, sèries o pel·lícules traduïdes, etc.

14. Activitat de recerca sobre la preposició *a* en el complement directe en gramàtiques i manuals

A partir dels fragments de les gramàtiques següents, argumenteu si les frases que teniu a continuació són les correctes o no.

Frases per resoldre

- 1) En Pere busca **a** la Maria.
- 2) Informa **a** tothom de la notícia.
- 3) Mikimoto, **al** qual veiem en la foto, treballa a la televisió.
- 4) Mikimoto, **a** qui veiem en la foto, treballa a la televisió.
- 5) A qui van atropellar ahir?
- 6) Els convocaran **a** ella i **al** seu advocat.
- 7) Us han convocat **als** estudiants.
- 8) A la Maria, la vaig veure ahir.
- 9) Ella va avisar en Pere; jo, **a** la Maria.
- 10) T'estima com Romeo **a** Julieta.
- 11) Estimeu-vos els uns **als** altres.

Per fer-ho, seguiu els passos següents:

- a) Identifiqueu les obres amb autoritat oficial i les obres amb autoritat no oficial.
- b) Identifiqueu la categoria lèxica del mot o mots que constitueixen el CD a cada frase (sense comptar-hi la preposició *a*):
 - adjectiu.
 - nom
 - pronom indefinit

- pronom interrogatiu
- pronom indefinit
- sintagma nominal

c) Identifiqueu si aquest o aquests mots es refereix a una persona, a una cosa o a un animal.

d) Fixeu-vos si el CD és abans o després del verb.

e) Busqueu en els fragments següents on es parla del cas que representa cada frase.

f) Decidiu si cada frase és correcta o no.

Fragments de les gramàtiques

FABRA, Pompeu (1933). *Gramàtica catalana*. 2a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995 (Biblioteca Filològica; XII).

"§ 112. El complement directe d'un verb expressat o sobreentès deu, en determinats casos, ésser introduït mitjançant la preposició *a*. Ex.: *Ens miràvem l'un A l'altre.* | *M'han dit que us havien vist al teatre.* - *No pas A mi.*

I. Els pronoms personals forts usats com a complements directes exigeixen davant d'ells la preposició *a*. Ex.: *Tu em miraves A mi, i jo et mirava A tu.* | *No us hem vist ni A tu ni A ella.*

II. Escau anteposar la preposició *a* al complement directe quan aquest designa una persona (o en general un ésser susceptible d'ésser l'autor de l'acció expressada pel verb) i va immediatament al darrera del subjecte de la proposició, ambdós no trobant-se separats per una pausa representativa d'un verb sobreentès. Ex.: *El perseguia com el gat A la rata.* | *Ens miràvem l'un A l'altre.* Però: *Jo rentaré la Maria, i tu, la Joana.* (Millor que *...i tu, A la Joana*).

III. Fora d'aquests dos casos l'emprament de la preposició *a* en el complement directe és solament tolerable davant de certs pronoms, principalment *tothom*, *tots* i *el qual*."

BADIA I MARGARIT, Antoni Maria (1994). *Gramàtica de la llengua catalana, descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Biblioteca Universitària; 22).

"113 Usos de les preposicions febles

[...]

II La prep. *a* i el complement directe

[...] en català el complement directe de persona es construeix sense preposició; i ho dic així per a evitar que l'anàlisi de les excepcions a la regla ens faci perdre de vista la mateixa regla. Sigui com sigui, una vegada reconeguda l'existència d'un cert nombre d'excepcions, les hem de classificar. Distingirem, doncs, quatre maneres de contravenir a la norma: a) per raons d'estructura, b) per extensió d'aquestes raons d'estructura, c) per desfer possibles equívocs en la transmissió del missatge i d) per l'influx de factors exògens. Les examinarem successivament.

El complement directe pren *a* per raons d'estructura. La preposició és necessària quan es tracta d'un pronom personal fort. [...].

[3]a *la mestra la mirava a ella*

[3]b **la mestra (la) mirava ella*

[...]

b) Extensió de les raons d'estructura. Atès que els pronoms personals forts obliguen habitualment a repetir una forma pronominal àtona redundant (pleonasma estructural, cf 023.7.II), no és rar que una construcció amb pronom feble favoregi l'ús de la prep. *a* davant el complement directe, quan aquest ja no és un pronom fort, sinó un determinatiu del tipus de *tots*, *tothom*, etc.; en aquests casos la norma tradicional és tolerant respecte a la preposició, però la construcció més correcta és la que en prescindeix (exs. [7] i [8], a continuació; de més a més, cf exs. [11] i [12] del 021.5). Semblantment, el fet que les respostes a una pregunta formulada mitjançant un interrogatiu exigeixen la prep. *a* (exs. [5] i [6]) ha estès l'ús de la preposició davant dels relatius (tan emparentats, per la forma i pel significat, amb els interrogatius, cf 224.1); aquesta solució gaudeix d'una certa tolerància, si bé també ara la solució més correcta és sense preposició, o sigui: segons la regla general (ex. [9], que ara segueix; de més a més, cf ex. [13] del 021.5).

[7]a a tots/ us crítica

[7]b us crítica a tots

[7]c N1 us crítica tots

[8]a n'informaré a tothom

[8]b N1 n'informaré tothom

[9]a hi ha el veí de dalt, a qui han elegit president

[9]b N1 hi ha el veí de dalt, que han elegit president

c) El complement directe duu *a* per desfer possibles equívocs. Considerem correcte l'ús de la preposició quan el complement directe indica una persona (o en general un ésser animat capaç d'acomplir l'acció) i va immediatament darrere del subjecte de l'oració (ex. [10], en el qual seria poc gramatical de suprimir la preposició, com es veu a la sol.*b*; per això la marquem amb *). Excepció: si subjecte i complement es troben separats per una pausa (o una coma) que corresponen a un verb sobrentès, és aconsellable de prescindir de la preposició (com a l'ex. [11], en el qual l'ús de la preposició, com es veu a la sol.*b*, és el que cal evitar, i per això la marquem amb *).

[10]a s'espriaven els uns als altres

[10]b *s'espriaven els uns els altres

[11]a ell presentarà el conferenciant i ella, el cronista

[11]b *ell p. el conferenciant i ella, al cronista

Comentari global als núms. a) a c), reduït a dues consideracions. D'antuvi, llevat dels casos assenyalats, és de recomanar insistentment la construcció del complement directe sense preposició. Només hi serà admesa la prep. *a* quan ja siguin esgotats tots els recursos que tenim a l'abast per a evitar que el subjecte es confongui amb el complement directe i a l'inrevés: la forma del verb, la col·locació dels elements dins l'oració, els signes de puntuació, el context o la substitució de la mena de frase prevista per una altra que no plantegi l'ús d'una construcció presumptament incorrecta, són tants altres procediments que assajarem d'aplicar, abans d'arriscar-nos a emprar una prep. *a* que vulnera un comportament genuí. En els exs. [12] a [16], les solucions *a* poden ésser molt corrents, però no són tan gramaticals ni tan pròpies com les *b*, sempre més aconsellables que aquelles.

[12]a a qui heu fet fora?

[12]b qui heu fet fora?

[13]a el comentari segueix a la lectura

[13]b el comentari segueix la lectura

[14]a a qui ha insultat la Maria?

[14]b qui ha insultat la Maria?

[15]a els monitors que entusiasmen als nens (*an els)

[15]b els monitors que entusiasmen els nens

[16]a el company que ha convençut a en Joan (*an en J.)

[16]b el company que ha convençut en Joan

[...].

La segona consideració del comentari global als núms. a) a c) és el fet de constatar que les excepcions (obligades o tolerades) a la norma general («el CD de persona no duu preposició») constitueixen un veritable cap de pont vers una extensió progressiva de la preposició *a* casos en què la tradició i l'estructura la rebutgen. Si més no, els parlants no s'hi senten segurs. En efecte: com que la gent no va pel món amb la gramàtica sota el braç, si a algú li diuen que *n'informaré a tothom* (ex. [8]a) és una construcció tolerada, pensarà que la mateixa tolerància es podrà aplicar a l'ex. [8]e, quan en realitat ací la solució correcta és la de [8]d:

[8]c *n'informaré a la direcció

[8]d n'informaré la direcció

En aquest cas es pot parlar d'una feblesa de la norma. De més a més, el contrast entre un pronom personal fort (que duu *a*) i un altre complement de persona (que no n'ha de dur), quan són complements d'un mateix verb i es troben l'un al costat de l'altre, fa una certa violència a qui vol expressar-se amb correcció:

[17]a us elogiéu a tu i en Joan (*a en J., *an en J.)

[17]b us elogiéu a vosaltres i en J. (*a en J., *an en J.)

d) El complement directe pren *a* per l'influx de factors exògens. [...] s'hi afegeix la pressió de la sintaxi castellana (que, com és ben sabut, té com a norma la introducció del complement directe de persona mitjançant la prep. *a*) i la conjunció de tots dos factors adversos fa estralls, sobretot en la llengua parlada. No cal dir que aquest ús preposicional ha d'ésser proscrit absolutament. [...]

[18]a *busquen a la Maria

[18]b busquen la Maria"

Institut d'Estudis Catalans (1997). *Diccionari de la llengua catalana* (2a reimpr., corr.). Barcelona: Palma de Mallorca: València: Ed. 3 i 4; Ed. 62; Moll; Enciclopèdia Catalana; Abadia de Montserrat.

"a² prep. [...] 5 Excepcionalment, introdueix l'objecte directe, per raons d'estructura, per desfer possibles equívocs. El critiquen a ell. A tots, ens interrogaran. Es controlaran els uns als altres. [...]"

Ruaix, Josep. *Català complet curs superior de llengua*. Moià: l'autor, 1997-1998.

P. 244: "Excepcionalment, en català el complement directe porta o pot portar la preposició *a* en els casos següents (referits, en principi, a persones o éssers animats):

– Porta sempre *a* quan el complement directe és un pronom personal fort (*mi, tu, ell, nosaltres, vosaltres, ells, vostè, vostès, si*). Exemples: [...]. També quan el pronom personal fort és substituït per un pronom feble acompanyat d'un altre terme: *Que Déu ens perdoni a tots* (= *Que Déu perdoni a tots nosaltres*). *Quins són els actes que haurien de caracteritzar-nos als cristians? No he cessat d'amonestar-vos a cadascun de vosaltres. / I les fogoses eugues de l'amo els portaren a tots tres a casa en Foix* (N. Oller). *Ella els estimava molt a tots. Les trobareu a totes dinant. / Una publicació anarquista trobada en registrar-li el pis era prou perquè l'agafessin a un com a militant perillós* (P. Coromines).

– Per simetria, és igualment admissible la preposició quan els pronoms personals forts duen un terme coordinat: *Altrament seran molt grans les plagues amb què el Senyor t'assolarà a tu i als teus descendents* (Deut 28,59). *No el vaig trobar, ni a ell ni als seus amics*.

– [...].

– És convenient de posar *a* quan el context resultaria ambigu o forçat sense aquesta preposició (conveniència que també val per a complements directes no personals). Exs.: *El perseguia com el gat a la rata. A qui imita la nena?* (distint de *Qui imita la nena?*). *Ho vam encarregar a la Núria, a la qual va acompanyar la meua germana. T'estima com a la seva mare. Seguir una cosa com l'ombra al cos. El bastó adreça el plançó, però al roure no* (refrany). *En els escenaris, García Larca desplaçava Benavente, i Guerrero a Vives* (Pla). I davant el complement directe tematitzat a l'esquerra: *Al just no el perjudiquen les tenebres. A la gent no els enganyaràs*.

– Es posa *a* de vegades (quan el sentit lingüístic ho aconsella) davant els pronoms *molts, tots, uns, altri, qui*. Exs.:

Ha estafat a molts (o *N'ha estafats molts*).

... un remolí tan espès i sufocant que féu esternudar i tossir gairebé a tots (N. Oller). *Escandalitza a uns, obre portes a uns altres* (o *N'escandalitza uns...*).

Anomenem homicida el qui mata a altri.

Comprenc que hi hagi persones a qui el soroll molesti.

Bibliografia

Per a més explicacions i exemples, vegeu *Observacions/I*, p. 147-149.

– També es posa **a** amb el complement directe del verb *seguir* quan va anteposat: *La,*

pagina tal és blanca; a aquesta segueixen quatre fulls..."

Sancho Cremades, Pelegrí (2002). "La preposició i el sintagma preposicional". A: Solà, Joan [et al.]. *Gramàtica del català contemporani* (vol. 2. *Sintaxi*, 1-16, p. 1689-1796). Barcelona: Empúries.

"11.5.1.5. *La preposició a davant l'objecte directe* (p. 1737-1738)

En relació amb l'ús de la preposició *a* davant l'objecte directe (vg. també § 11.4.3g) trobem una clara divergència entre el català parlat i el català escrit que atén a la normativa. En el català parlat arreu del domini lingüístic hi ha un ampli ús de la preposició *a* (i les formes *an, ana, amb*) davant dels objectes directes animats definits, tal com s'esdevé en castellà: *No he vist [a la Maria / als nois]*. En canvi, el català escrit intenta seguir la normativa (Fabra 1918: § 112), que proposa un ús molt més restringit de la preposició *a* davant l'objecte directe, atès que l'ús profús que en fa el català col·loquial es considera un castellanisme.

(i) Fabra (1918, § 112.I) prescriu l'obligatorietat de la preposició *a* únicament davant els pronoms personals forts, ús general en català: *Tu em miraves a mi, i jo et mirava a tu; No us hem vist ni a tu ni a ella.*

(ii) Fabra (1918: § 112.II) recomana d'emprar la preposició en determinats casos en què l'objecte directe animat podia confondre's amb el subjecte i en posava els següents exemples: *El perseguia com el gat a la rata, Ens miràvem l'un a l'altre.*

[1]

[...] És clar que els exemples aportats per Fabra no exhausten les possibilitats de construccions on l'absència de la preposició *a* pot provocar ambigüitats. Solà (1994: 166-167) n'ha assenyalat diversos casos (84). En (84a-d) l'absència de la preposició provocaria confusions amb el subjecte. En (84e-g) hi ha diversos casos de paral·lelisme sintàctic on és problemàtic d'eliminar la preposició *a*. Solà (1994: 167) considera que el desplaçament d'un complement directe que és un nom que designa una entitat humana (i més encara quan és un nom propi), sembla exigir la preposició *a* (84h, i). De fet, la preposició *a* davant els complements dislocats és una construcció antiga en català i potser per aquesta raó ha estat admesa per alguns gramàtics.

(84) a Han cridat Ø/a tots (Lacreu 1990: 284)

b A Canet votarem *els / als* socialistes.

c L'Espanyol ha quedat eliminat de la Copa del Rei, malgrat que aquesta nit ha guanyat Ø / a l'Oviedo

d Em molesta més que (no pas) *el/al seu germà*

e L'advocat defensor va fer riure a tothom menys *el/al jutge*

f *El/al teu germà* han convidat, no pas *a tu*

g T'he convidat *a tu* i Ø /a l'advocat

h A R. Menéndez Pidal l'irritaven els escrits de Las Casas

i ¿Satisfà que hi hagi un comitè de direcció? *A molts escriptors*, no

(iii) Fabra (1918: § 112.III) considerava tolerable l'ús de la preposició *a* davant de certs pronoms, principalment *tothom*, *tots* i *el qual*: *Estima a tots /tothom; Han concedit un premi a l'Alexandre, al qual va suspendre el professor de realització cinematogràfica*. Les obres gramaticals posteriors han allargat aquesta llista: Ruaix (1985: 174) hi afegeix *quí* (*¿(A) qui has vist?*), Wheeler et al. (1999: § 14.1.1.1) hi sumen *ningú* (*Hem telefonat però no hi he trobat (a) ningú*) i Solà (1994: 177) es planteja el cas de *algú*."

15. L'ús del guionet en els compostos

Consulteu el document "Ortografia, La grafia dels mots: 4.3. El guionet". (INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. *Gramàtica de la llengua catalana*. [Versió electrònica provisional consultable a <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>] o el document "L'ús del guionet en l'escriptura dels

als socialistes

Per ex., la preposició *a* era admesa en aquests casos per Moll (1952: § 496.b) i, de manera més clara, Moll (1968: § 239.b). Més modernament, l'accepta també Ruaix (1994: 147-149) i la consideren tolerada Wheeler et al. (1999: § 14.1.1.1).

mots formats per composició o per prefixació" (<http://publicacions.iec.cat/Front/repository/pdf/00000042/00000018.pdf>)

A partir de la informació que hi trobareu, empleneu la graella següent:

Descripció	Exemples
1.	<i>2,4,6,-trinitrofenol; àcid d-lisèrgic</i>
2.	<i>diccionari castellà-català relació causa-efecte rumb est - nord-est míssil terra-aire cursa París – San Remo pàgines 115-121</i>
3.	<i>Àustria-Hongria Catalunya-Aragó diccionari Alcover-Moll comptador de Geiger-Müller</i>
4.	<i>Els països hispanoamericans esmentats al tractat hispano-americà Un recull de composicions èpico-lírico-dramàtiques</i>
5.	<i>Anticrist, Prepirineus</i>
6.	<i>ex-director general vice-primer ministre</i>
7.	<i>medecina [sic] contraindicada / cursa contra rellotge intel·lectuals pro-catalans / sorteig pro cecs els no-violents / les persones no violentes / la no acceptació de les bases Una manifestació anti cascos blaus, L'Europa post Maastricht</i>
8.	<i>homo- i heteronuclears pre- i postoperatori</i>

16. Grafia dels compostos amb el segon element amb l'anomenada essa líquida

Consulteu el document "Sobre la grafia dels mots compostos i prefixats que contenen formants amb una essa inicial etimològica seguida de consonant" (<http://publicacions.iec.cat/Front/repository/pdf/00000042/00000017.pdf>) Institut d'Estudis Catalans).

Feu mots compostos a la columna central a partir dels elements de la columna de l'esquerra. A la columna de la dreta, descriuiu-ne els elements.

Elements	Compostos	Descripció
<i>anti, esportiu</i>		
<i>amnio, scòpia</i>		
<i>angio, espasme</i>		
<i>arterio, esclerosi</i>		
<i>auto, escola</i>		
<i>bio, esfera</i>		
<i>contra, escriptura</i>		
<i>exo, esquelet</i>		
<i>heli, estació</i>		
<i>macro, estructura</i>		

Elements	Compostos	Descripció
<i>mono, esquí</i>		
<i>neo, escolàstic</i>		
<i>para, estatal</i>		
<i>ràdio, estel</i>		
<i>semi, espai</i>		
<i>sobre, escriure</i>		
<i>tele, espectador</i>		
<i>txec, eslovac</i>		

Exercicis d'autoavaluació

1. Llegiu la "Introducció" a la *Proposta per a un estàndard oral* i responeu a les preguntes següents:

a) Quin paper ha tingut en l'elaboració d'aquests documents la "codificació particular o de lliure empresa"? En quina mesura afecten aquests documents la codificació oficial?

b) Com defineixen els documents el concepte de *estàndard*?

c) Segons els documents, quina relació hi ha d'haver entre l'estàndard i les varietats geogràfiques?

d) Com defineixen els documents els criteris (*àmbit general i àmbit restringit, forma admissible ("només, però, en registres informals"; "d'acord amb els usos de cada parlar"; "en registres molt formals")*, *forma pròpia, forma no recomanable, registres formals i informals*) en què es basen per considerar estàndard o no estàndard una forma lingüística?

2. Assenyalau la realització permesa (elisió [E], diftong [D], hiat [H]) en les vocals en contacte dels titulars televisius següents (podeu escoltar aquest text locutat al material web complementari).

La ministra Salgado obre la possibilitat que les comunitats que ho vulguin mantinguin el sistema actual de finançament i diu que els 9 mil milions del nou model no és una xifra inamovible. El conseller Castells es mostra optimista per la flexibilitat del Govern espanyol.

Els reformistes desafien per cinquè dia consecutiu el règim iranià amb grans manifestacions. Es perfila una lluita pel poder entre els dos sectors de la cúpula oficial.

Pocs núvols, llevat del nord del país, on fins i tot pot caure algun ruixat. Dijous tornarà a dominar el sol, amb nuvolades a la tarda.

3. Digues si són agudes, planes o esdrúixoles les paraules següents (que han perdut els accents gràfics, en cas que en duiguin) i busqueu-ne els motius en el *Diccionari de pronunciació en català: Aneu (Esterrí), Ausias March, Eufrates, handicap, Kosovo, Marraqueix*.

4. Només una de les paraules següents és aguda. Quina? *Interfon, missil, leucocit, xassis, Marraqueix*.

5. Només una de les paraules següents és plana. Quina? *Pivot, quefir, vídeo, Quebec, pneumònia, joquei, omoplat, rubeola, Damocles*.

6. Només una de les paraules següents és esdrúixola. Quina? *Eufrates, Arquímedes, electrolit, políglot, plusvalua, paraplegia*.

7. D'acord amb les afirmacions que trobareu a continuació, digues en cada cas quina persona i en quina situació comunicativa seria adequat que seguís el que afirmen els documents:

- Un locutor de ràdio llegint les notícies.

- En una sèrie de televisió, unes nenes de 10 anys jugant al pati de l'escola.
 - La presentadora d'un concurs adreçant-se als concursants.
- a) "És propi de l'àmbit restringit (parlars baleàrics) l'ús de l'article salat en els topònims que tradicionalment porten aquestes formes: *sa Pobla, es Trenc, s'Horta* (Felanitx), però *la Savina* (Formentera), *la Mola* (Maó), *l'Horta* (Sóller). En el registre formal hi és admissible l'article estàndard."
- b) "Pel que fa als adjectius invariables acabats en *-ant* o *-ent*, és admissible en l'àmbit general –només, però, en els registres informals o en els casos que ja tenen una certa tradició– l'ús de formes femenines acabades en *-a*: *amarganta, bullenta, coenta, lluenta*."
- c) "Per a diversos posseïdors, són pròpies de l'àmbit general tant les formes *seu – seva/seua, seus – seves/seves*, com *llur, llurs*. De tota manera, fora dels parlars rossellonesos, en què són pròpies de tots els registres, l'ús d'aquestes darreres formes correspon als registres més formals [...]"
- d) "Són pròpies de l'àmbit restringit –només, però, en els registres informals– les formes *nostro* i *vostro* i els plurals respectius, característiques dels parlars baleàrics."
- e) "En l'àmbit general, són propis de registres marcadament formals *sengles, ambdós-ambdues, quelcom, mant-manta* i *hom*, per als quals hi ha alternatives més habituals, com *respectius-respectives, tots dos-totes dues/els dos-les dues, alguna cosa/res/qualque cosa, molts-moltes* i l'ús impersonal de la tercera persona del plural o la passiva pronominal (*diuen/es diu, per hom diu*), respectivament."
- f) "És pròpia de l'àmbit general la flexió de gènere *dos/dues*. És admissible, però, l'ús invariable de *dos*: *dos barques, per dues barques*."
- g) "És admissible en l'àmbit restringit (parlars valencians) l'ús de *molt* en lloc de *gaire*: *no duen moltes taronges, per no duen gaires taronges*."
- h) "No són recomanables: (...) 3) Les combinacions del tipus */anemzen/* per *anem-nos-en* i */aparteuze/* per *aparteu-vos*, característiques d'alguns parlars centrals."
- i) "Són admissibles en l'àmbit general, d'acord amb els usos característics de cada parlar, les formes *sigut* i *set*."
- j) "[No són recomanables:] Les combinacions del tipus *[anemzen]* per *anem-nos-en* i *[aparteuze]* per *aparteu-vos*, característiques dels parlars centrals."

8. Pròlegs dels diccionaris. Llegiu els pròlegs del DIEC2, el GDLC i el DCVB i responeu a les preguntes que teniu a continuació.

a) Sobre el DIEC2 (<http://dlc.iec.cat/introduccio.html>)

- 1) Quins són els criteris lexicogràfics aplicats en aquesta segona edició?
- 2) Fins a quin punt un diccionari general ha d'incloure lèxic especialitzat?
- 3) Quin "mètode" ha seguit l'IEC per a l'establiment del registre general formal i culte del català?
- 4) En quins àmbits s'ha aplicat preferentment la "labor de desideologització"?
- 5) Per què "el col·lectiu lingüístic que aplega els catalanoparlants té unes actituds respecte a la llengua pròpia que no trobem en d'altres comunitats"?
- 6) Quins aspectes del diccionari ha afectat "la tasca de revisió del lèxic comú"?
- 7) Des del punt de vista de l'autoritat, què significa que aquest diccionari sigui el diccionari "institucional" de l'IEC?

b) Sobre el GDLC

- 1) A partir de quines obres lexicogràfiques s'ha elaborat aquest diccionari?
- 2) En quin sentit és «un diccionari nou»?
- 3) En quins aspectes ha estat ampliat aquest diccionari?
- 4) Què pretén el GDLC?
- 5) Quin paper ha tingut la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans en l'elaboració d'aquest diccionari?
- 6) Quin sentit té l'aval de la Secció Filològica (SF) a aquest diccionari?
- 7) Queden clares les coincidències i les divergències entre el GDLC i el DIEC1?
- 8) Continuen vigents, aquestes coincidències i divergències, després de la publicació del DIEC2 l'any 2007?
- 9) Quina mena d'autoritat cal atribuir-li?

c) Sobre el DCVB (<http://dcvb.iec.cat/Intro.htm>)

- 1) Com volia Alcover que fos aquest diccionari?
- 2) Com es va recollir la llengua parlada?
- 3) Com es va recollir la llengua escrita?
- 4) Quina mena d'autoritat cal atribuir-li?

9. Criteris d'admissió de mots dels diccionaris

Comproveu si cada un dels mots o fragments de la columna de l'esquerra és acceptat o no pels diccionaris que s'hi indiquen. Si l'accepta, podeu posar el signe + a la casella corresponent; si no l'accepta, el signe –.

Abreviatures:

DCVB: *Diccionari català-valencià-balear* (<http://dcvb.iec.cat>)

DIEC2: *Diccionari de la llengua catalana*, 2a edició, 207 (<http://dlc.iec.cat>)

GDLC: *Gran diccionari de la llengua catalana* (<http://www.grec.cat>)

Mots	Tipus d'entrada	DCVB	DIEC2	GDLC
-atge	Sufix			
caçar (bolets)	Dialectalisme			
pasqualet ('guatlla')	Dialectalisme			
camell ('venedor de droga')	Argot			
carreró	Diminutiu			
ciència-ficció	Calc			
clarament	Derivat			
encontinent	Arcaisme			
jatsia	Arcaisme			
enrera	Grafia no oficial			
entregar	Manlleu			
espanyol	Gentilici			
timorès	Gentilici			
hiperespai	Terme			
IEC (Institut d'Estudis Catalans)	Sigla			
Londres	Topònim			
media (anglicisme)	Manlleu			
pime ('petita i mitjana empresa')	Acrònim			
sida ('síndrome d'immunodeficiència adquirida')	Acrònim			
pixapins	Vulgarisme			
platgeta	Diminutiu			
PTA ('pessetes')	Símbol			
ptes. ('pessetes')	Abreviatura			

Mots	Tipus d'entrada	DCVB	DIEC2	GDLC
<i>vice-</i>	Prefix			

10. Informacions a les entrades dels diccionaris.

Busqueu l'entrada *flar* de cada un dels diccionaris de la graella que teniu a continuació. Aquesta graella recull tota la tipologia d'informacions que poden donar cada un dels diccionaris. Llegiu l'entrada de cada diccionari i aneu marcant a la casella corresponent quina mena d'informació dóna cada diccionari.

Tipus d'informació de les entrades	DCVB	DIEC2	GDLC
Categoria lèxica (verb, adjectiu, etc.)			
Citacions d'obres lexicogràfiques o gramaticals			
Conjugació			
Data dels exemples o dels significats			
Definició			
Equivalència en castellà			
Etimologia			
Exemples d'autor			
Exemples sense autor			
Lloc on s'usa el mot			
Locucions			
Notes			
Pronunciació			
Refranys			
Règim de construcció (transitiu, etc.)			
Significat en llenguatges d'especialitat			
Significat figurat			
Sinònims			
Termes de què el mot forma part			

11. A partir dels fragments de les gramàtiques reproduïdes a l'"Activitat de recerca sobre la preposició *a* en el complement directe en gramàtiques i manuals", argumenteu si les frases que teniu a continuació són les correctes o no.

Frases per a resoldre

- 1a. Els estudiants, els han avisat tots.
- 1b. Els estudiants, els han avisat a tots.
- 2a. Han avisat tots els estudiants.

2b. Han avisat a tots els estudiants.

Per a fer-ho, segueix els passos següents:

- 1) Identifiqueu les obres amb autoritat oficial i les obres amb autoritat no oficial.
- 2) Identifiqueu la categoria lèxica del mot o mots que constitueixen el CD a cada frase: pronom o sintagma nominal complex.
- 3) Consigneu quines obres tracten aquests casos.
- 4) Decidiu quines frases són correctes a partir de la informació que trobis en les obres.

12. Exercici sobre FABRA, Pompeu (1933). *Gramàtica catalana*. 2a reimpr. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995 (Biblioteca Filològica; XII). [1a reimpr.: Aqua, 1981 (Biblioteca Vidal de Besalú; 1)].

Llegiu els textos següents:

- La «Nota preliminar» de l'Institut d'Estudis Catalans que l'IEC va posar en aquesta edició.
- El «Prefaci» de Joan Solà, a l'edició que l'any 1981 va fer l'editorial Aqua d'aquesta gramàtica.
- «Prefaci» de Joan Coromines a la *Gramàtica catalana* de Fabra de l'any 1956 (Barcelona: Teide).
- «Introducció general» de Joan A. Argenté, a Institut d'Estudis Catalans (2004). *Gramàtica de la llengua catalana*. [Versió electrònica provisional consultable a <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>]

Contesteu les preguntes següents:

- 1) Per què cal considerar aquesta gramàtica com la «normativa oficial»?
- 2) Quin objectiu tenia Fabra amb aquesta gramàtica?
- 3) En quina mesura tracta de totes les varietats geogràfiques?
- 4) Per què, segons Joan Solà, tracta de només uns quants punts?

13. Exercici sobre Institut d'Estudis Catalans (2004). *Gramàtica de la llengua catalana*. [Versió electrònica provisional consultable a <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>]

Llegiu-ne la «Introducció general» [Versió electrònica provisional consultable a <http://www2.iec.cat/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>].

Contesteu les preguntes següents:

- 1) Quin és l'objectiu d'aquesta gramàtica: què «pretén», per a què serveix, què «ha volgut»?
- 2) Com s'hi defineix la descripció?
- 3) Quina relació hi ha entre el contingut descriptiu i el normatiu?
- 4) Quantes i quines parts conté?
- 5) En quin sentit és una gramàtica incompleta?
- 6) En quin sentit és una gramàtica «de transició»?
- 7) Com s'hi compagina la unitat («forces centrípetes») amb la diversitat («forces centrífugues»)?
- 8) Quins criteris de selecció s'hi han seguit?
- 9) Com s'hi defineix el «català normatiu»?
- 10) Quins en són els destinataris?
- 11) Quina mena d'autoritat cal atribuir-li?

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. a) La Comissió de Seguiment de la Llengua Normativa, integrada per representants de les universitats d'Alacant, l'Autònoma de Barcelona, de Barcelona, de les Illes Balears, de València i de Perpinyà, va oferir els seus resultats a la Secció Filològica perquè els incorporés, en la mesura que fos possible i convenient, al text que havia elaborat. També van prendre en consideració totes les propostes i totes les normes que havien elaborat editorials, serveis lingüístics, diaris i revistes, ràdios i televisions.

b) L'estàndard és un model supradialectal de llengua oral, correlatiu a l'etapa de codificació, que no és artificiós. S'ha intentat sempre afavorir la comunicació i la comoditat entre grups de persones que, pertanyent a la mateixa llengua, no deixen de provenir o de trobar-se en indrets on aquesta es realitza amb aplicacions particulars. A més, cal tenir en compte que la modalitat estàndard sempre ha de ser correcta.

c) La normativa és composicional, basada en les diverses solucions polimòrfiques. Es tracta de reforçar els trets que són comuns a les grans modalitats dialectals i evitar tot allò que pot dificultar la ràpida comprensió per part d'un auditori de procedència geogràfica diversa. L'estàndard no pot entrar en conflicte amb cap de les manifestacions que la variació geolingüística enriquidora ha produït.

d) *Àmbit general*: s'aplica als trets que són molt estesos i que es troben, almenys, en dos dels grans dialectes catalans.

Àmbit restringit: s'aplica als trets que pertanyen a un sol dialecte, en el territori del qual són d'ús exclusiu o frueixen de prestigi reconegut.

Forma pròpia: forma plenament adequada que es pot emprar sense limitacions en tots els registres.

Forma admissible: pressuposa una altra forma (la *pròpia*), que sempre és preferible; és tolerada, però és millor reemplaçar-la. Es manté per facilitar una modalitat de llengua col·loquial no incorrecta.

Forma no recomanable: forma no estàndard, fora de la llengua correcta.

Registre formal: maneres expressives del registre elevat, pròpies d'un llenguatge asèptic i lògic, gramaticalment més correcte, conceptualment més equilibrat i estèticament més elegant (com és l'estil neutre dels mitjans de comunicació).

Registre informal: maneres de dir en les quals, sense perdre la correcció, o bé no volen renunciar a l'espontaneïtat d'expressió, o bé apel·len a diverses connotacions que es justifiquen per la realitat social i psicològica de cada situació concreta.

2. *La ministra Salgado obre la possibilitat que les comunitats que ho (D) vulguin mantinguin el sistema actual de finançament i diu que els (E) 9 mil milions del nou model noés (H) una xifra inamovible (D). El conseller Castells es mostra optimista (D) per la flexibilitat del Govern espanyol.*

Els reformistes desafien per cinquè dia consecutiu el (D) règim iranià (D, H) amb grans manifestacions (D, H). Es perfila una lluita pel poder entre els (E) dos sectors de la cúpula oficial (D, H).

Pocs núvols, llevat del nord del país (H), on fins i tot pot caure algun (E, en oriental; D, en occidental) ruixat. Dijous tornarà a (E) dominar el sol (E), amb nuvolades a la tarda.

3. *Àneu (Esterrí), plana.* "El nom *Àneu*, com molts dels noms de la vall d'Àneu, té origen bascoide. Convé marcar amb claredat que la tònica d'aquest nom és la *a*, tal com indica l'accent. En algunes contrades del Pirineu es fa una pronunciació més vulgar, *Ano*, que ens permet veure que l'accent recau damunt la *a*."

Ausias March, aguda. "El nom d'aquest gran poeta valencià del segle XV ha estat escrit i pronunciat de diverses maneres. Ara bé: per les formes llatinitzants que prenia el nom a la València del segle XV (*Ausiasus*, *Ausiasius* i *Ausianus*, entre d'altres) i per la tradició gràfica medieval (el nom apareix escrit gairebé sempre amb *a* i no pas amb *e*), la pronunciació correcta ha de tractar el nom com a agut."

Eufrates, plana. "Amb aquest nom coneixem un dels grans rius asiàtics que rega, entre altres països, Turquia, Síria i l'Iraq. Seguint l'accentuació originària de la paraula (en turc es diu *Firat* i en àrab, *Al-Furat*), l'accent tònic ha de caure en català damunt la *a*. S'han de tenir en

compte, a més, les diferències fonètiques derivades de la diversitat dialectal en català. Així, per exemple, en català central les *ee* de la primera i última síl·labes es neutralitzen."

handicap, aguda. "Al segle XVII s'anomenava amb l'expressió anglesa *hand in cap* 'la mà en el barret' un joc en què els participants es disputaven objectes personals amb apostes que ficaven, justament, dins un barret. El *hand in cap* va donar lloc a la contracció *handicap*, i avui dia la paraula es fa servir com a sinònim de 'desavantatge', 'dificultat', sobretot en competicions esportives. En l'adaptació d'*handicap* en català, no es manté ni l'accentuació de la llengua original ni l'aspiració de la *h* inicial."

Kosovo, esdrúixola. "Segons la pronunciació més estesa, la paraula és esdrúixola i la *s* intervocàlica tant pot fer-se sonora, d'acord amb la grafia, com sorda, d'acord amb la pronunciació albanesa. De fet, *Kossovo*, amb dues *ss*, és una grafia antiga que avala la sordesa d'aquesta essa."

Marraqueix, plana. El nom prové de l'àrab *Marr#kuix*, i en català s'ha mantingut l'accent en la mateixa posició; cal que evitem, doncs, pronunciar-la aguda, com en castellà."

4. *Xassís*.

5. *Omòplat*.

6. *Plusvàlua*.

7. a) Nenes jugant al pati. Presentadora d'un concurs.

b) Nenes jugant al pati.

c) En cap situació, excepte si es tracten de parlants rossellonesos.

d) Nenes jugant al pati. Presentadora d'un concurs.

e) Locutor de ràdio.

f) Nenes jugant al pati. Presentadora d'un concurs.

g) Nenes jugant al pati. Presentadora d'un concurs. Locutor de ràdio.

h) Nenes jugant al pati.

i) Nenes jugant al pati. Locutor de ràdio. Presentadora d'un concurs.

j) Com a forma no recomanable, no s'hauria de fer servir en cap cas, però en el cas d'una sèrie de televisió, guanyaria en versemblança.

8. a) Sobre el DIEC2 (<http://dlc.iecat.net/introduccio.htm>)

1) Quins són els criteris lexicogràfics aplicats en aquesta segona edició?

2) Fins a quin punt un diccionari general ha d'incloure lèxic especialitzat?

"El món actual difumina cada vegada més la partió entre el lèxic comú i allò que en diem terminologia. [...] els diccionaris generals de les llengües tenen cada vegada més entrades del lèxic originàriament no comú. [...] seria un error, ultra que un ideal inassolible, que els diccionaris generals pretenguessin d'incloure tota la terminologia."

3) Quin "mètode" ha seguit l'IEC per a l'establiment del registre general formal i culte del català?

Entre els dos mètodes bàsics, l'unitarista o el composicional, l'IEC ha seguit amb les línies mestres de Fabra, que ja va aplicar el criteri composicional en el diccionari i la gramàtica.

4) En quins àmbits s'ha aplicat preferentment la "labor de desideologització"?

La tasca de desideologització es va iniciar en la primera edició del DIEC. Tanmateix, cal ser conscients que el grau màxim de neutralitat és una fita molt difícil, si no impossible, d'assolir. Les diverses concepcions del món i de la humanitat constitueixen les distintes ideologies de què es parteix per forjar-les; per tant, és segurament utòpica la pretensió d'explicar l'un i l'altra sense cap dependència ideològica. Això no obstant, encara que sigui així, ningú no és exempt de l'esforç de la recerca de la màxima objectivitat. Aquesta tasca és especialment evident en les entrades relacionades amb la religió i en la voluntat de garantir un tractament igualitari de les persones, al marge del sexe.

5) Per què "el col·lectiu lingüístic que aplega els catalanoparlants té unes actituds respecte a la llengua pròpia que no trobem en d'altres comunitats"?

La realitat històrica que ha viscut el català des del segle XVI ha fet que la llengua hagi passat per períodes amb molts alts i baixos, amenaçada i en situació de subordinació respecte a la llengua espanyola, la francesa i la italiana, en els estats en què conviu.

La llengua ha sobreviscut per la voluntat i la resistència dels parlants, cosa que ha generat una sensibilitat peculiar respecte a l'idioma, que no es constata en les comunitats en què la llengua pròpia no pateix conflictes especials. Aquest sentiment implica una vigilància no solament en allò que fa referència a l'extensió en l'ús social de la llengua, sinó també en allò que en concerneix la qualitat, fins al punt que sovint es diu que molts catalanoparlants porten un petit lingüista al cor. Joan Martí sosté que aquesta situació és motiu d'orgull, "ja que és el símptoma inequívoc que la llengua no els és indiferent, ans al contrari, la consideren tan

pròpia, que necessiten abocar-hi llurs opinions. Són, sortosament, "malalts de llengua". És la passió envers un patrimoni massa sovint ultratjat i que fins i tot s'ha volgut i es vol destruir."

6) Quins aspectes del diccionari ha afectat "la tasca de revisió del lèxic comú"?

La tasca de revisió del lèxic comú afecta la nomenclatura i el contingut dels articles: addició, supressió o canvis en subentrades, accepcions, definicions, exemples.

7) Des del punt de vista de l'autoritat, què significa que aquest diccionari sigui el diccionari "institucional" de l'IEC?

El DIEC2 és el diccionari de tots els catalanoparlants, sigui quin sigui el seu territori, avalat pel Reial decret, de 26 de novembre, el qual confia a l'Institut d'Estudis Catalans l'àmbit d'actuació en totes les terres de llengua i cultura catalanes.

Igual que el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra, que l'Institut d'Estudis Catalans va assumir com a propi, ha estat sense discussió la referència normativa lexicogràfica de tothom, el *Diccionari de la llengua catalana* ha estat rebut com la seva continuació i, doncs, s'ha assumit com el diccionari acadèmic. No ha sobtat, perquè és una obra col·lectiva, en què han participat investigadors de tots els territoris de la llengua catalana: la Catalunya del Nord, l'Estat d'Andorra, la Franja de Ponent, el Principat de Catalunya, les illes Balears, el País Valencià i l'Alguer s'hi reflecteixen inconfusiblement. L'Institut d'Estudis Catalans i la Secció Filològica han continuat i enfortit l'obra des de la cooperació i el consens.

b) Sobre el GDLC

1) A partir de quines obres lexicogràfiques s'ha elaborat aquest diccionari?

2) En quin sentit és «un diccionari nou»?

És un diccionari nou perquè té més entrades, amb més tipus d'informació, i més actual, per tal com inclou les innovacions ortogràfiques de l'IEC.

3) En quins aspectes ha estat ampliat aquest diccionari?

A més del nombre d'entrades i subentrades i el tipus d'informació de cada article, inclou també els prefixos i sufixos de la llengua catalana.

A més, s'inclouen moltes altres informacions diverses en un sol diccionari: definicions, etimologia, homòfons, exemples, particions sil·làbiques difícils, pronúncia dels estrangerismes, informació gramatical, etc.

4) Què pretén el GDLC?

"El GDLC pretén ser el diccionari de referència per a aquells usuaris de la llengua [...] que vulguin anar una mica més enllà del que permet un diccionari de definicions convencional. Un diccionari que, alhora que permet saber si una paraula ha estat acceptada per l'Institut – totes les entrades que també són al DIEC porten una marca (•) que les identifica –, inclou un gran nombre de termes de llenguatge especialitzat o de neologismes encara no normatius – el GDLC té 16.000 entrades que no són al DIEC –."

5) Quin paper ha tingut la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans en l'elaboració d'aquest diccionari?

"Tenint en compte aquest darrer punt és a dir la presència en el diccionari de nombroses paraules que no són al DIEC, podia crear una certa confusió en els lectors, vam creure convenient de demanar a l'Institut d'Estudis Catalans un aval per al conjunt de l'obra i per a aquest punt en especial."

6) Quin sentit té l'aval de la Secció Filològica (SF) a aquest diccionari?

La SF va donar "orientacions lingüístiques" perquè "fos acreditada la seva [del GDLC] fidelitat als criteris normatius vigents", i el diccionari va ser revisat per la Comissió Lexicogràfica de l'IEC, conjuntament amb Enciclopèdia Catalana.

El GDLC "inclou allò que la SF ha sancionat", "allò que la SF ha rebutjat explícitament"

El GDLC, "pel que fa a la incorporació de nous termes, segueix els criteris de formació de mots i ortogràfics d'acord amb la normativa vigent".

7) Queden clares les coincidències i les divergències entre el GDLC i el DIEC?

La SF "entén que":

1. "Les necessitats expressives de la societat s'avancen tot sovint al reconeixement que en pot fer la normativa."

2. "No li pertoca dictar els criteris lexicogràfics amb què cal redactar nous diccionaris": agrupació d'entrades, taxonomies científiques. Criteris "polítics [...] com el criteri d'acceptació de manlleus".

Per tant, la no-coincidència entre el DIEC i el GDLC, no és dolenta, ni tan sols en les divergències, ja que no apareixen marcades com a normatives. A més, el GDLC vol anar "més enllà de l'estricta codificació normativa i té com a objectiu la resolució de necessitats expressives en àmbits d'ús específics".

8) Continuen vigents, aquestes coincidències i divergències, després de la publicació de la 2a edició del DIEC l'any 2007?

Després de la 2a edició del DIEC de l'any 2007, mentre no hi haurà una edició actualitzada del GDLC caldrà relativitzar encara més les coincidències i preveure que les divergències seran més grans.

9) Quina mena d'autoritat cal atribuir-li?

Particular, no oficial.

c) Sobre el DCVB (<http://dcvb.iec.cat/Intro.htm>)

1) Com volia Alcover que fos aquest diccionari?"

No havia d'esser local ni regional, sinó nacional, compresiu del llenguatge de totes aquelles regions. I no sols això, sinó que volgué que el seu diccionari no fos únicament dialectològic, sinó també històric i fornit de documentació literària: volia que fos ensems sincrònic i diacrònic, amb dimensió horitzontal en l'espai i amb dimensió vertical dins el temps."

2) Com es va recollir la llengua parlada?

"La llengua parlada a les diverses comarques era recollida, d'una banda, per gent que hi vivia, i d'altra banda, pel mateix Alcover, que recorria en freqüents viatges el territori lingüístic català. [...]

"Per a fer-la, els redactors hem recorregut diverses vegades tot el territori lingüístic català, aturant-nos a les localitats més interessants del punt de vista dialectològic. En la xarxa dels llocs visitats figuren, per una banda, les capitals de comarca, i per una altra, els pobles més allunyats dels grans centres i més conservadors d'arcaïsmes."

3) Com es va recollir la llengua escrita?

"El llenguatge escrit, o sigui, el lèxic d'obres literàries, de documents d'arxiu i de diccionaris anteriors, també era anotat en cèdules –una per a cada mot– a les quals es transcrivía, a més del mot corresponent, un fragment de frase on aquell figurava, a fi de donar als futurs redactors del Diccionari una idea més o menys aproximada del significat i ús gramatical de la paraula. Les cèdules de llengua escrita eren redactades per col·laboradors especials (clergues, seminaristes, mestres d'escola, arxivers, advocats etc.) que treballaven amb un gran entusiasme però sovint amb poca regularitat, amb inconstància i amb una tècnica defectuosa; alguns n'hi havia, però, de molt bons i que actuaven de manera molt eficient i profitosa. [...]

"Per a la recollida de la llengua escrita s'han aplicat dos sistemes principals: primer, despullar i buidar en cèdules tot el vocabulari de certes obres (feina comanada a col·laboradors no especialitzats); segon, lectura, pels redactors i col·laboradors especialment preparats, de certes obres o textos, subratllant-ne els mots que interessava de registrar (i que després eren transcrits en cèdules, sia pels mateixos especialistes, sia per copistes no especialitzats)."

4) Quina mena d'autoritat cal atribuir-li?

No oficial.

9.

Mots	Tipus d'entrada	DCVB	DIEC2	GDLC
-atge	sufix	-	-	+
caçar (bolets)	dialectalisme	+	+	+
pasqualet ('guatlla')	dialectalisme	-	-	-
camell ('venedor de droga')	argot	-	+	+
carreró	diminutiu	+	+	+
ciència-ficció	calc	-	+	+
clarament	derivat	+	+	+
encontinent	arcaisme	+	+	+
jatsia	arcaisme	+	-	-
enrera	grafia no oficial	+	-	-
entregar	manlleu	+	+	+

Mots	Tipus d'entrada	DCVB	DIEC2	GDLC
<i>espanyol</i>	gentilici	+	+	+
<i>timorès</i>	gentilici	-	-	-
<i>hiperespai</i>	terme	-	+	+
<i>IEC</i> (Institut d'Estudis Catalans)	sigla	-	-	-
<i>Londres</i>	topònim	+	-	-
<i>media</i> (anglicisme)	manlleu	-	-	-
<i>pime</i> ('petita i mitjana empresa')	acrònim	-	-	-
<i>sida</i> ('síndrome d'immunodeficiència adquirida')	acrònim	-	+	+
<i>pixapins</i>	vulgarisme	-	-	+
<i>platgeta</i>	diminutiu	-	-	-
<i>PTA</i> ('pessetes')	símbol	-	-	-
<i>ptes.</i> ('pessetes')	abreviatura	-	-	-
<i>vice-</i>	prefix	+	+	+

10.

Tipus d'informació de les entrades	DCVB	DIEC2	GDLC
Categoria lèxica (verb, adjectiu, etc.)	+	+	+
Citacions d'obres lexicogràfiques o gramaticals	+	-	-
Conjugació	-	-	+
Data dels exemples o dels significats	+	-	-
Definició	+	+	+
Equivalència en castellà	+	-	-
Etimologia	+	-	+
Exemples d'autor	+	-	-
Exemples sense autor	+	+	+
Lloc on s'usa el mot	+	-	-
Locucions	+	+	+
Notes	-	-	-
Pronunciació	+	-	-

11. Identifiqueu les obres amb autoritat oficial i les obres amb autoritat no oficial. Són oficials la gramàtica de Pompeu Fabra i el DIEC.

Identifiqueu la categoria lèxica del mot o mots que constitueixen el CD a cada frase:

- 1) pronom (frases 1a i 1b).
- 2) sintagma nominal complex (frases 2a i 2b).

Consigneu quines obres tracten aquests casos:

- pronom: frases 1a i 1b.
 - 1) Fabra (1933: 112.III): la preposició, tolerable davant de *tots* pronom.
 - 2) Badia (1994: exemple [8]a *n'informaré a tothom*): l'acceptabilitat que demostra es pot aplicar a *tots* pronom.
 - 3) DIEC: l'exemple A *tots*, ens interrogaran no és el cas que ens ocupa, ja que presenta el CD desplaçat a la dreta, que és una situació molt específica.
 - 4) Ruaiç: "Es posa a de vegades (quan el sentit lingüístic ho aconsella) davant els pronoms *molts, tots, uns, altri, qui*."
- sintagma nominal complex: frases 2a i 2b. Només Badia diu explícitament (§ 113.II) que el CD no ha de portar preposició en general. Però, com que els altres materials diuen que l'ús de la preposició és "excepcional", cal deduir que l'ús normal és sense.

Decidiu quines frases són correctes a partir de la informació que trobeu en les obres.

En les frases 1a i 1b, el mot *tots* és un pronom. En aquest cas, Fabra 33 accepta explícitament que la preposició hi pot anar. Per tant, totes dues frases són correctes.

En canvi, a les frases 2a i 2b, el mot *tots* és un determinant que acompanya *els estudiants*, amb el qual forma un sintagma nominal. Ens trobem, doncs, en el cas d'un SN que fa de complement directe: per tant, s'hi aplica la norma general, que és que el CD va sense preposició. La frase 2b, per tant, és incorrecta.

12. 1) Per què cal considerar aquesta gramàtica com la «normativa oficial»?

Nota IEC (1995): l'IEC i els lectors sempre l'han considerada normativa.

Solà (1981): No consta enlloc, però és coneguda com a tal.

Coromines: per encàrrec de l'IEC.

2) Quin objectiu tenia Fabra amb aquesta gramàtica?

Solà 81

– Fixar amb claredat i concisió i en estil no polèmic unes quantes qüestions necessàries i que tenia prou madures./ solucionar els problemes més urgents.

– intenció normativa

– codificar els preceptes amb claredat i brevetat

– esforç per encabir les varietats geogràfiques

3) En quina mesura tracta de totes les varietats geogràfiques?

Solà 81: D'una manera poc equilibrada i sistemàtica.

4) Per què, segons Joan Solà, tracta de només uns quants punts?

Qüestió d'època, necessitats, gustos personals, i possibilitat científica de tractar-los.

13. 1) Quin és l'objectiu d'aquesta gramàtica: què «pretén», per a què serveix, què «ha volgut»?

P. 2: pretén descriure el diasistema de la llengua catalana.

P. 4: no és una obra per ensenyar; ha volgut explicar la complexitat de l'estructura d'una llengua viva. (amb patrons regulars, però també punts d'instabilitat, tendències incipients i variació).

2) Com s'hi defineix la descripció?

P. 2: presentació de l'estat actual de llengua.

3) Quina relació hi ha entre el contingut descriptiu i el normatiu?

P. 2: descripció i imatge ideal i relativament estàtica.

Autonomia de la proposta normativa.

4) Quantes i quines parts conté?

Fonètica i fonologia
Morfologia flexiva
Formació de mots
Ortografia

5) En quin sentit és una gramàtica incompleta?

P. 4: realitat de la llengua, viva i mudable, inabastable.
Hi falta la part de sintaxi.

6) En quin sentit és una gramàtica «de transició»?

P. 7: Pq les condicions socials, demogràfiques i culturals potser faran que calgui revisar aspectes de la normativa més a fons del que es fa en aquesta gramàtica.

7) Com s'hi compagina la unitat («forces centrípètes») amb la diversitat («forces centrífuges»)?

Centrífuges: dialectes territorials, parlants de català segona llengua
Centrípètes: l'estandardització, la codificació.

8) Quins criteris de selecció s'hi han seguit?

P. 9: Regularitat, sistematicitat, tradicionalitat, prestigi, estandardització en els usos formals., forta implantació territorial.

9) Com s'hi defineix el «català normatiu»?

P. 3: imatge ideal i relativament estàtica, sovint més reflectida en la llengua escrita que en la conversa ordinària.

10) Quins en són els destinataris?

P. 4: No: escolars, autoaprenents, lingüistes.
Professionals de la llengua

11) Quina mena d'autoritat cal atribuir-li?

P. 2: obra de caràcter institucional. Oficial.

Glossari

Acció Cultural del País Valencià *f* Entitat fundada a València l'any 1978 per Joan Fuster, Eliseu Climent i altres intel·lectuals per a refermar la catalanitat del País Valencià. El seu secretari general és l'editor Eliseu Climent, fundador de Tres i Quatre, una de les editorials valencianes més importants en llengua catalana, i ànima del setmanari *El Temps*. Entre les activitats que ha dut a terme aquesta entitat convé destacar la instal·lació, el manteniment i la defensa dels repetidors que han permès la recepció de les emissions de TVC i Catalunya Ràdio a les comarques valencianes, i el finançament i l'organització dels Premis d'Octubre (premi literari: assaig, poesia, narrativa).

acrònim *m* Qualsevol sigla que es pot llegir sil·làbicament.

antinormisme *m* Referit a l'esfera del codi lingüístic, oposició a qualsevol actuació prescriptiva sobre l'estructura d'una llengua en nom d'una pretesa llibertat de les llengües.

Aramon i Serra, Ramon *m* (Barcelona, 1907). Filòleg. Va estudiar a les universitats de Barcelona, Madrid, Leipzig i Berlín. Va exercir la docència a la Universitat Autònoma de Barcelona, al costat de Pompeu Fabra, del qual va ser ajudant, i a l'Institut-Escola del parc de la Ciutadella. Abans de la guerra va ser secretari redactor de la Secció Històrico-arqueològica i tècnic de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans. Va ser exclòs de la docència per la dictadura franquista, i la seva activitat va quedar reduïda als Estudis Universitaris Catalans, que ell va fer reviuir l'any 1942, i a l'Institut d'Estudis Catalans, on va ingressar l'any 1942 i del qual va ser tot seguit secretari general. Entre les seves obres com a filòleg destaquen les edicions del *Curial e Güelfa* (1930-1933), de les *Novel·letes exemplars* (1934) i el *Cançoner dels Masdovelles* (1938). Com a gramàtic, es va fer conèixer amb l'estudi *Notes sobre alguns calcs sintàctics en català literari* (1957), en el qual prenia partit per una norma rígida i on censurava algunes opcions gramaticals i estilístiques dels escriptors d'aquell temps. La seva idea de llengua literària el va fer objecte de crítiques llavors i després. Per això va ser pres com l'ase dels cops pels defensors del català *light* i com a estandard pels membres de l'Associació Llengua Nacional.

assimilació *f* Procés fonètic pel qual un so esdevé similar o idèntic a un altre so.

Associació Llengua Nacional *f* (Barcelona, 1991). Entitat rival del Grup d'Estudis Catalans, va aparèixer a la palestra poc després de la presentació en públic dels defensors del català *light*. S'ha convertit en la denunciante infatigable del *lightisme* per mitjà del seu portaveu *Llengua Nacional* i dels llibres que la seva primera presidenta, M. Lluïsa Pazos, va publicar (*L'amenaça del català light*, 1990, i *La violació del català*, 1992), prou il·lustratius de l'actitud essencialista dels seus membres. Avui han adoptat una actitud hiperpurista amb relació a l'activitat normativitzadora de l'Institut d'Estudis Catalans.

Badia i Margarit, Antoni M. *m* (Barcelona, 1920). Lingüista. Va estudiar filologia romànica a la Universitat de Barcelona, d'on va ser nomenat catedràtic l'any 1947. Actualment n'és catedràtic emèrit. Al llarg de la seva carrera científica ha exercit diversos càrrecs, entre els quals cal destacar el de rector de la Universitat de Barcelona (1978-1986) i el de president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. De la seva extensa obra cal esmentar la *Gramàtica històrica catalana* (1951), traduïda al català el 1981, la *Gramàtica catalana* (1962), *Llengua i cultura als Països Catalans* (1964), *La llengua dels barcelonins* (1969), *La llengua catalana ahir i avui* (1973), *Llengua i poder* (1986) i la *Gramàtica de la llengua catalana* (1994). Va participar en la polèmica del català *light* contra el català *heavy* amb l'article "Quin català? La llengua a la premsa, la ràdio i la televisió" (*Serra d'Or*, núm. 350, gener del 1989).

Bastardas i Parera, Joan *f* (Barcelona, 1919). Filòleg. És catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Especialista en llatí medieval, és autor de *Particularidades sintácticas del latín medieval (cartularios españoles de los siglos VIII al XII)* (1953) i editor del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* i dels *Usatges* (1984). Entre les seves obres catalanes cal destacar *La llengua catalana mil anys enrere* (1995) i *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots* (1996). Va participar en la polèmica del català *light* contra el català *heavy* amb un extens article a la revista *Límits* (núm. 3, novembre del 1987) titulat "Els models humanístics de les llengües de cultura, la tecnocràcia i la nosa".

Cabré i Castellví, Teresa *f* (l'Argentera, 1947). Lingüista. Va ser directora de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans i, des de l'any 1993, és al capdavant de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. Doctora en filosofia i lletres, és autora d'un bon nombre d'estudis de lexicologia teòrica i aplicada, entre els quals cal destacar *Lexicologia i semàntica* (1985, en col·laboració amb Gemma Rigau), *Els diccionaris catalans de 1940 a 1988* (1991, en col·laboració amb Mercè Lorente) i *A l'entorn de la paraula: lexicologia general* (1994). Des del 1990 fins al 1994 ha estat la coordinadora del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.

Comissió de seguiment de la llengua normativa *f* (1989-1992). Comissió integrada per representants de les universitats d'Alacant, de Barcelona, l'Autònoma de Barcelona, de les illes Balears, de Perpinyà i de València, i presidida per Joan Solà. Va néixer com a iniciativa de les Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa que entre els anys 1983 i 1987 va organitzar el Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. Els seus treballs van ser cedits generosament a l'Institut d'Estudis Catalans, que els va tenir en compte en les seves *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica* (1990) i *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II: Morfologia* (1992).

composició patrimonial o pròpia *f* Procés de formació de mots consistent en la combinació de dues o més unitats lèxiques que, generalment, existeixen com a mots independents: *parallamps, agredolç, primfilar*.

composició sintagmàtica *f* Procés de formació de mots que consisteix a combinar paraules existents en estructures sintàctiques i que constitueixen una unitat semàntica: *blat de moro, guàrdia civil, mel i mató*

comunitat lingüística *f* En un sentit ampli, gent que utilitza una determinada llengua (o varietat). En un sentit més precís, la gent que comparteix una llengua i que se sent comunitat.

Congrés de Cultura Catalana *m* Conjunt d'actes, conferències i debats que es van organitzar a iniciativa del Col·legi d'Advocats de Barcelona a València, Perpinyà, Palma de Mallorca, Andorra la Vella i Barcelona entre el 6 d'abril i el 8 de desembre de 1976 amb l'objectiu de promoure la llengua i la cultura catalanes. Hi participaren 12.400 persones i les comunicacions i els acords es van publicar en tres volums.

consciència i control *f* Noció establerta per Lluís V. Aracil que es refereix al grau de capacitat i de voluntat que hi ha en una societat per a fer intervencions lingüístiques. Coincideix amb la noció de motivació que ha dissenyat Paul Garvin per a referir-se a l'estandardització.

Coromines i Vigneaux, Joan *f* (Barcelona, 1905-1997). Filòleg i lexicògraf. Va estudiar a les universitats de Barcelona, Montpeller, Madrid i París. L'any 1930 es va incorporar a l'equip de col·laboradors científics de Pompeu Fabra dins l'Institut d'Estudis Catalans: a les Oficines Lexicogràfiques i a l'Oficina de Toponímia i Onomàstica, com a responsable del *Butlletí de Dialectologia Catalana*. L'any 1939 es va haver d'exiliar. Entre el 1939 i el 1945 va ser professor a la Universitat de Mendoza (Argentina), i del 1946 al 1967, a la Universitat de Chicago. De retorn a Barcelona, Coromines es va dedicar de ple a les seves dues grans obres: el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (1980-1990), que va servir de referent de l'ús correcte abans de l'aparició del DIEC, i l'*Onomasticon Cataloniae*. Altres obres seves són *Estudis de toponímia catalana* (1965-1970), *Entre dos llenguatges* (1976-1977) i *El parlar de La Vall d'Aran* (1990). Tenen un gran interès les seves aportacions a la llengua normativa, com les que es recullen a *Lleures i converses d'un filòleg* (1971).

corpus planning *m* Denominació creada per Heinz Kloss per a referir-se a les intervencions programades sobre l'estructura d'una llengua (o varietat). Forma part de la dicotomia entre planificació de l'estructura i planificació de l'estatus que va establir el mateix Kloss.

estandardització *f* Operació complexa, informal o formal, per la qual es passa d'un *continuum* dialectal o multilingüe a la formació d'una varietat supradialectal, de la qual, acceptada per tota la comunitat lingüística, se serveixen els seus membres per als diversos nivells i registres de la llengua.

estatus planning *m* Denominació creada per Heinz Kloss per a referir-se a les intervencions programades sobre l'ús i l'estatus de les llengües. Forma part de la dicotomia entre planificació de l'estructura i planificació de l'estatus establerta pel mateix Kloss.

funció discriminant *f* Referida als valors simbòlics o reals que té una llengua dins la societat, és un mecanisme complex d'inclusió i exclusió social que actua damunt els individus que no dominen prou el codi lingüístic o desconeixen la llengua, de manera que queden exclosos de la societat o de la promoció social a través de la llengua.

Fuster i Ortells, Joan *m* (Sueca, 1922-1992). Escriptor i periodista. Va estudiar dret (1947) i es va doctorar en filologia catalana (1985). És l'autor d'una extensa obra literària i periodística (*Levante, Destino, La Vanguardia, Serra d'Or, Tele-Exprés*, etc.), que abraça els àmbits històric, cultural i polític i que destaca per l'estil incisiu i pels temes compromesos que hi tracta. Amb la publicació *El País Valencià* (1962) va iniciar una fecunda etapa en la qual combinava l'assaig teòric i sociològic sobre els Països Catalans, els escrits de profunda reflexió humanística i la divulgació històrica i literària. Entre els seus llibres destaquen *Nosaltres els valencians* (1962), *Qüestió de noms* (1962), *Literatura catalana contemporània* (1972), *La decadència al País Valencià* (1976), *País Valencià, per què?* (1982) i *Llibres i poemes del Renaixement* (1989). Divulgador del nom Països Catalans per a referir-se al territori lingüístic català, també va somniar que es convertís un dia en un espai geopolític en el qual es pogués bastir un futur estat independent

i sobirà. Gran admirador de Pompeu Fabra, va ser molt crític amb els gramàtics valencians, amb els correctors i amb l'Institut d'Estudis Catalans.

Grup d'Estudis Catalans *m* Agrupació de professionals de la llengua catalana vinculats als mitjans de comunicació. Fundat a Barcelona a la primavera del 1991, ha restat inactiu després d'haver fet la seva presentació en públic i d'haver publicat *El barco fantasma* (1992), un recull dels articles més significatius que, durant la polèmica del català *light* contra el català *heavy*, van escriure aquests professionals defensors del català *light*; aquest recull d'articles incloïa una proposta d'ampliació del *DGLC*.

lateral *f* Mode d'articulació que es realitza mitjançant una oclusió parcial a la cavitat oral i escapament d'aire pels costats de la llengua. Les eses són laterals.

lingua franca *f* Primer *pidgin* europeu documentat, avui extingit. El nom s'ha manllevat per a referir-se a qualsevol llengua emprada com a mitjà de comunicació entre dos grups sense llengua comuna (per exemple, el swahili a l'Àfrica oriental).

lleialtat lingüística *f* Principi establert per Uriel Weinreich segons el qual els individus s'encoratgen ells mateixos i encoratgen els altres membres de la comunitat lingüística, conscientment i explícitament, per tal de resistir-se als canvis tant en les funcions d'una llengua (com a resultat de la subordinació o de la substitució lingüístiques) com en la seva estructura (com a resultat de la interferència).

llengua normativa *f* Varietat lingüística nascuda d'un procés de normativització o codificació.

llengua referencial *f* Denominació establerta per la tradició occitana de teoria de la codificació lingüística. Fa referència a la capacitat, tant d'una varietat normativa com d'una varietat estàndard, de convertir-se en el model de l'evolució lingüística i en el símbol d'una comunitat.

llengua vehicular *f* Terme no gens innocent amb el qual, en un context de concurrència lingüística, es vol destacar el valor instrumental d'una llengua dominant en detriment de la llengua o les llengües subordinades.

Lliga del Bon Mot *f* Entitat fundada l'any 1908 per l'escriptor Ivon l'Escop (pseudònim del sacerdot Ricard Aragó) amb la finalitat de combatre la blasfèmia i les paraules grolleres. Joan Maragall hi va escriure l'article "Alerta" (19 de setembre de 1908) en contra del costum català de renegar, que va donar impuls a aquest moviment contrari a la blasfèmia arreu de Catalunya i de les illes Balears.

megacomunicació *f* Referit als mitjans de comunicació de masses, el terme indica els mitjans i les tècniques que permeten la difusió de missatges a gran escala. S'utilitza normalment per a referir-se als mitjans de comunicació de cobertura estatal, nacional o regional.

mesocomunicació *f* Referit als mitjans de comunicació de masses, el terme indica els mitjans i les tècniques que permeten la difusió de missatges a petita escala. S'utilitza normalment per a referir-se als mitjans de comunicació d'àmbit restringit (comarcal, municipal o local).

minorització *m* Sinònim de procés de subordinació lingüística. En la sociolingüística catalana es parla de llengües minoritzades com a alternativa de llengües minoritàries, denominació que es considera inadequada per a referir-se al català, que és una llengua minoritzada pel que fa a les seves funcions, però no pas minoritària per demografia.

neologisme *m* Unitat lèxica nova, formalment o semànticament, creada en una llengua a partir de les regles pròpies de formació de paraules o manllevada d'una altra llengua.

normalització lingüística *f* Decisió a gran escala que es planteja com una alternativa a la subordinació i a la substitució d'una llengua. Actua en dos fronts: el lingüísticocultural (desenvolupant les funcions socioculturals d'una llengua) i el sociopolític (reorganitzant les funcions lingüístiques de la societat).

normisme *m* Referit a l'esfera del codi lingüístic, actuació de caràcter coercitiu sobre l'estructura d'una llengua que tendeix a l'establiment de normes gramaticals.

Obra Cultural Balear *f* Entitat fundada a Palma de Mallorca l'any 1962 a iniciativa de Francesc de Borja Moll amb l'objectiu de fomentar la cultura pròpia de les illes Balears. Actualment, sota la direcció d'Antoni Mir, ha rebut un nou impuls i s'ha convertit en l'entitat capdavantera en la normalització lingüística i en la dinamització cultural de les Balears. Entre les seves actuacions recents hi ha l'organització de les diades de la llengua, la promoció de

l'ensenyament del català a les Illes i la instal·lació i la gestió dels repetidors per a la recepció de les emissions de TVC i Catalunya Ràdio.

Òmnium Cultural *f* Societat creada per a protegir i estendre la cultura i la llengua catalanes, va ser fundada a Barcelona per Joan B. Cendrós, Lluís Carulla, Fèlix Millet, Pau Riera i Joan Vallvé. Va prestar suport a l'Institut d'Estudis Catalans, que va acollir al Palau Dalmau, i a altres institucions durant la dictadura del general Franco. S'ha dedicat a la formació de mestres de català i ha lluitat per a incorporar el català a l'ensenyament, per mitjà de la Delegació d'Ensenyament del Català. Va subvencionar les primeres classes de llengua catalana a les acaballes del franquisme i va crear el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1969). Ha finançat diversos ajuts a la investigació i premis, com les Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra. Té unes vint delegacions a les capitals de comarca i una filial, Cultura en Ruta, que recorre en bibliobús els Països Catalans.

ortoèpia *f* Disciplina emmarcada en la gramàtica normativa, que s'ocupa de prescriure les pronunciacions correctes d'una llengua.

paraestàndards *m* Referits a l'estandardització lingüística, les diferents modalitats regionals que pot presentar un model plural de llengua estàndard.

planificació ecolingüística *f* En consonància amb l'ecologisme, alternativa a les planificacions convencionals (sobretot les tecnocràtiques), que condueixen a l'extinció de les llengües més dèbils en nom del miratge de l'unilingüisme.

planificació lingüística *f* Intervenció lingüística programada, sovint regulada per lleis i controlada pel poder públic, que pretén ordenar el multilingüisme.

polèmica del català light contra el català heavy *f* (1982-1992). Polèmica sobre la llengua dels mitjans de comunicació, de la creació literària i de la traducció que va enfrontar un grup de joves correctors que treballaven a TV3 i a Catalunya Ràdio en els primers anys de funcionament d'aquestes emissores públiques contra alguns membres de l'Institut d'Estudis Catalans i certs responsables lingüístics dels mitjans. Els *lights* defensaven un model de llengua fàcil, modern i eficaç, que no posés l'èmfasi en la funció diferenciadora del català per damunt de la seva funció instrumental. Ells mateixos el van aplicar a TV3 i Catalunya Ràdio, a *l'Avui* a partir del 1987 i als desapareguts *Diari de Barcelona* i *Nou Diari*. El seu mèrit va ser crear unes pautes per al llenguatge televisiu, radiofònic i periodístic que avui han estat acceptades amb algunes correccions per la major part de mitjans orals i escrits.

política lingüística *f* Denominació genèrica per a referir-se a qualsevol actuació sobre les llengües.

prefixoide *m* Segons alguns autors, nom amb què es designa el primer element d'un compost, que prové del truncament d'un altre mot de la llengua, del qual conserva el significat: en les paraules *autopista* i *autoestop*, l'element *auto-* és un prefixoide que prové d'*automòbil*.

recursos formals *m* Recursos (morfològics, fonològics, sintàctics, semàntics) de formació de paraules en què es modifica la forma d'una unitat ja existent a través de la derivació, la composició, la sintagmació o la truncació.

recursos funcionals *m* Recursos de formació de paraules en què, sense alterar la forma de la paraula original, s'obtenen paraules noves de categories gramaticals diferents (ja sigui per mitjà de la conversió sintàctica o de la lexicalització). En el cas de les conversions sintàctiques, s'hi afegeixen, si cal, morfemes flexius per tal d'adaptar les paraules a la nova categoria, com ara ocorre amb el verb *salar*, creat a partir del substantiu *sal*, al qual s'ha afegit la terminació pròpia d'un verb de la primera conjugació per tal que pugui ser flexionat adequadament.

recursos semàntics *f* Recursos de formació de paraules en què es modifica el significat original d'una paraula per obtenir-ne un altre de diferent, a través d'analogies, ampliacions i reduccions del significat de paraules ja existents.

ròtic *m* Mode d'articulació que es realitza mitjançant un o diversos batecs, generalment entre la punta de la llengua i els alvèols. El so bategant (*cara*) i el so vibrant (*carro*) són ròtics.

sinalefa *f* Fusió en una sola síl·laba de dues vocals en contacte situades l'una a la fi d'un mot i l'altre al començament del mot següent.

Solà i Cortassa, Joan *m* (Bell-lloc d'Urgell, 1940). Lingüista. Va estudiar a la Universitat de Barcelona, on es va llicenciar en filologia clàssica. És màster en lingüística per la Universitat de Reading i catedràtic de llengua catalana a la Universitat de Barcelona. Ha estat assessor lingüístic de diverses entitats i editorials, i inspirador d'un gran nombre d'iniciatives pel que fa a la llengua catalana. Entre els seus llibres destaquen *Estudis de sintaxi catalana* (1972-1973), *Sintaxi generativa catalana* (1986, en col·laboració amb Sebastià Bonet), *L'obra de Pompeu Fabra*

(1987), *Qüestions controvertides de sintaxi catalana* (1987), *Sintaxi normativa: estat de la qüestió* (1994) i *Història de la lingüística catalana 1775-1900: repertori crític* (1998). Els seus estudis de sintaxi normativa han fet una feina de suplència en els darrers anys d'inactivitat de l'Institut d'Estudis Catalans. Especialment crític amb aquesta institució, es va oposar a la llei sobre l'autoritat lingüística aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 1991.

timbre *m* Conjunt de trets distintius d'un so vocàlic, determinats per la posició de la llengua i dels llavis.

Vallverdú i Canes, Francesc (Barcelona, 1935). Poeta i sociolingüista. Fundador del Grup Català de Sociolingüística, ha estat un dels divulgadors principals a Catalunya dels principis d'aquesta disciplina. Assessor lingüístic de TVC des de l'any 1984, actualment és el director de la Comissió de Normalització Lingüística. Ha publicat *L'escriptor català i el problema de la llengua* (1968), *Dues llengües: dues funcions?* (1970), *El fet lingüístic com a fet social* (1973), *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana* (1980), *Velles i noves qüestions sociolingüístiques* (1998) i altres assajos.

varietat endògena *f* es refereix a una varietat lingüística que s'ha format a l'interior d'un territori. Sinònim: *varietat pròpia*.

varietat exògena *f* Es refereix a una varietat lingüística importada a un territori en el qual no és la varietat pròpia. S'oposa a varietat endògena o varietat pròpia d'un territori.

vitalitat interna *f* Producció espontània per part dels parlants de paraules noves mitjançant recursos de formació de paraules genuïnes que es manifesta amb usos espontanis i naturals en totes les situacions.

vocal no arrodonida *f* Vocal que s'emet sense acostament dels llavis entre si. En català són vocals no arrodonides la *i* (*pi*), la *e* (*bell, tela*), la *a* (*car*) i la vocal neutra (*tela, pare*).

Bibliografia

Bibliografia bàsica

I Jornades de Sociolingüística: La llengua estàndard (1992). Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.

V Jornades de Sociolingüística: Comunitat lingüística i espais comunicatius (1996). Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.

Bassols, M.; Rico, A.; Torrent, A. M. (ed., 1997). *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.
V Jornades de Sociolingüística: Comunitat lingüística i espais comunicatius (1996). Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.

Bassols, M. [et al.] (2004). "La qualitat de la llengua en la televisió en català". A: *Quaderns del CAC*, número extraordinari, p. 231-264.

Ferrando, A. (ed., 1990). *La llengua als mitjans de comunicació*. València: Institut de Filologia Valenciana.

Institut d'Estudis Catalans (<http://www.iec.cat>). Pestanya "Llengua". Aquesta pestanya conté els apartats següents:

Recursos lexicogràfics

Gramàtica

Català estàndard

Toponímia

Transcripció d'altres llengües

Alfabet Fonètic Internacional

Ordenació alfabètica

Aquests apartats contenen totes les publicacions en línia de l'IEC.

Mollà, T. (ed., 1998). *La política lingüística a la societat de la informació*. Alzira: Edicions Bromera.

Montoya, B. (2006). *Normalització i estandardització*. Alzira: Bromera.

Pradilla, M. A. [ed.] (2001). *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització del català*. Barcelona: Alambor.

Quaderns del CAC [Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya], 28 (maig-agost). [Núm. monogràfic: *La qualitat de la llengua en els mitjans audiovisuals*]

Bibliografia complementària

Bassols, M.; Rico, A.; Torrent, A. M. (ed., 1997). *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.

Esteve, Francesc [et al.] (2003). *Diccionaris, normativa i llengua estàndard. Del Fabra al diccionari de l'Institut*. Palma: Documenta Balear.

Faura, N.; Paloma, D.; Torrent, A. M. (ed., 1998). *La llengua de Televisió de Catalunya. Materials per a l'anàlisi*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Gifreu, J. (1986). *Comunicació, llengua i cultura*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. "Problemes dels correctors i assessors amb la llengua" (1987). *Actes de les Terceres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa* (pàg. 113-269). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Ginebra, J.; Solà, J. (2007). *Pompeu Fabra: vida i obra*. Barcelona: Teide.

"Què fan els mitjans amb la llengua?" (1998). *Treballs de comunicació* (núm. 10, pàg. 21-43).

Ruaix, J. (1989). *Punts conflictius de català. Deu estudis sobre normativa lingüística* (pàg. 163-180). Barcelona: Barcanova.

Ruaix, J. (1995). *Observacions crítiques sobre el català d'avui/2* (pàg. 77-103). Moià: J. Ruaix, editor.

Salvador, V. (ed., 1990). *Teletextos II. Lectures de sociologia de la comunicació*. València: Universitat de València.

Solà, Joan (1994). *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*. Barcelona: Empúries.

Referències bibliogràfiques

Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006). *Gramàtica normativa valenciana*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Alomar, A. I.; Bibiloni, G.; Corbera, J.; Melià, J. (1999). *La llengua catalana a Mallorca. Propostes per a l'ús públic*. Mallorca: Consell de Mallorca.

Aracil, L.V. (1976). "Català standard i dialectes". Sant Joan i Barres (núm. 62).

Aracil, L.V. (1983). *Dir la realitat*. Barcelona: Edicions dels Països Catalans.

Aragonès, A. (1994). *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Tortosa: Centre de Normalització de les Terres de l'Ebre.

Badia i Margarit, A. M. (1989). "Quin català? La llengua a la premsa, la ràdio i la televisió". *Serra d'Or* (núm. 350, gener del 1989).

Badia i Margarit, Antoni M. (1994). *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Bañeres, J. (1999). "Quinze mesos intensos. L'ús social del català al Principat (gener del 1998 - març del 1999) (2a part)". *Revista de Catalunya* (núm. 140, pàg. 131-154).

Bassols, M.; Rico, A.; Torrent, A. M. (ed.) (1997). *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.

Bastardas i Parera, J. (1987). "Els models humanístics de les llengües de cultura, la tecnocràcia i la nosa". *Límits* (núm. 3, novembre del 1987).

Beltran, J. S. (1986). *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Bernal, E. (2007). "Fabra i la formació de paraules: els criteris morfològics". Dins Universitat Pompeu Fabra. *La figura i l'obra de Pompeu Fabra*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. 115-126. En línia a <http://www.upf.edu/universitat/presentacio/pompeufabra/bernal.html>

Bernal, E. (2009). "Nuevos prefijos: implicaciones para la morfología y la lexicografía". Dins "Nuevos prefijos: implicaciones para la morfología y la lexicografía". Dins Iliescu, Maria; Siller, Heidi; Danler, Paul (ed.). *Actes du XXV Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. VII, 361-373.

Bibiloni, G. (1995). "L'estandardització de la llengua catalana. Un debat obert". *Revista de Catalunya* (núm. 97).

Bruguera, J. (1990). *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Bruguera, J. (2006). *Diccionari de la formació de mots*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Cabré, M. T. (1992). *La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.

Cabré, M. T. (1994). *A l'entorn de la paraula*. 2 vol. València: Publicacions de la Universitat de València.

Cabré, M. T. (2000). "La neologia com a mesura de la vitalitat interna de les llengües". Dins Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. (ed.). *La neologia en el tombant de segle. I Simposi sobre neologia (18 de desembre de 1998). I Seminari de neologia (17 de febrer del 2000)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada - Universitat Pompeu Fabra. 85-108. En línia a <http://www.upf.edu/pdi/df/teresa.cabre/docums/ca00neol.pdf>

Cabré, M. T. (2002). "La neologia efímera". Dins Cabré, M. T.; Freixa, J.; Solé, E. (ed.). *dins Lèxic i neologia*. Barcelona: Observatori de Neologia. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra. 13-28.

- Cabré, M. T.** (2002). "La derivació". Dins Solà, J. [et al.] (coord.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. I, 731-775.
- Cabré Monné, T.** (2002). "Altres sistemes de formació de mots". Dins Solà, J. [et al.] (coord.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. I, 889-932.
- Camps, O.** (1996). "Amb el Diccionari damunt de la taula". *Escola Catalana* (núm. 328, març, pàg. 14).
- Carod-Rovira, J. L.** (1997). "Països Catalans". *Avui* (29 d'octubre, pàg. 21).
- Carrera, J.** (1995). *Canvi lingüístic i escolarització en català a Lleida*. Jornades sobre Llengua i Ensenyament I. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Casals, D.** (1999). *Construcció d'un model lingüístic per a un mitjà de comunicació oral. Les "Orientacions lingüístiques" de Catalunya Ràdio*. Treball de recerca inèdit llegit al Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Castellanos, J. A.** (1990). «L'ortoèpia segons Fabra». *Els Marges*, núm. 42, pàg. 83-91.
- Castellanos, J. A.** (1993). *Manual de pronunciació*. Vic: Eumo Editorial.
- Castellanos, J. A.** (1997). "Introducció". Dins Bassols, M.; Rico, A.; Torrent, A. M. (ed.). *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.
- Castellanos, J. A.** (2001). *Contribució a un model d'ortologia del català central*. Bellaterra: Institut de Ciències de l'Educació.
- Castellanos, J. A.** (2004). *Manual de pronunciació. Criteris i exercicis d'elocució*. Vic: Eumo Editorial.
- Comissió de Normalització Lingüística** (1997). *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62.
- Company, C.; Puigròs, M. A.** (2006). *Llibre d'estil d'IB3*. Palma: Consorci per al Foment de la Llengua Catalana i la Projecte Exterior de la Cultura de les Illes Balears.
- Coromines, J.** (1971). «Sobre l'elocució catalana en el teatre i en la recitació». A: Coromines, J. *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.
- Colón, G.** (2007). "Introducció al Diccionari general de la llengua catalana". Dins Mir, J.; Solà, J. (dir.). *Pompeu Fabra. Obres completes. Vol. 5. Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 – Edicions 3i4 – Editorial Moll. 15-40.
- Costa, J.** (2008). "Qui codifica estandarditza". Dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló de la Plana en homenatge a les Normes de Castelló*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 87-99.
- Costa, J.; Nogué, N.** (2006). *Curs de correcció de textos orals i escrits. Pràctiques autocorrectives*. Vic: Eumo Editorial. 3a edició.
- Creus, I.** (1997). *La flexió verbal a Bell-lloc d'Urgell. Un estudi morfofonològic*. Tesi de llicenciatura llegida al Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Lleida.
- Creus, I.; Romero, S.** (1999). "Els mitjans de comunicació orals a Lleida". *Llengua i ús* (núm. 14, pàg. 31-36).
- Dolç, M.** (1998). "Per què avui hem de parlar del català". *Treballs de comunicació* (núm. 10, pàg. 31-36).
- Fabra, P.** (1897). "Étude de phonologie catalane (catalan oriental)". *Revue Hispanique* (IV, pàg. 5-30).
- Fabra, P.** (1933). *Gramàtica catalana* (2a. reimpr.). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1995 ("Biblioteca Filològica", XII). [Consultable en línia a <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000044/00000005.pdf>.]
- Fabra, P.** (1954-1956). *Converses filològiques* (2 vol.) Barcelona: Editorial Barcino.
- Fuster, J.** (1984). "Justificació". A: Joan Fuster; Pierre Vilar; Miquel Tarradell; Joan Coromines. *Els Països Catalans, un debat obert*. València: Eliseu Climent, Editor.

Fuster, J.; Vilar, P.; Tarradell, M.; Coromines, J. (1984). *Els Països Catalans, un debat obert*. València: Eliseu Climent, Editor.

Gifreu, J. (1996). *L'espai de comunicació català vers la sobirania cultural* (pàg. 61-75).

V Jornades de Sociolingüística. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.

Ginebra, J. (2007). "Una primera anàlisi del DIEC2". *Llengua i ús* 40. 36-43.

Ginebra, J.; Solà, J. (2007). *Pompeu Fabra. Vida i obra*. Barcelona: Teide.

Gràcia, L. (2002). "Formació de mots: composició". Dins **Solà, J.** [et al.] (coord.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. I, 777-829.

Institut d'Estudis Catalans (1990). *Proposta per a un estàndard oral. I. Fonètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (1992). *Proposta per a un estàndard oral. II. Morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (1993). *Documents de la Secció Filològica II*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Ed. 62.

Institut d'Estudis Catalans (1996). *Documents de la Secció Filològica III*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (1997). *Documents normatius 1962-1996. Amb les novetats del diccionari*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (2003). *Documents de la Secció Filològica IV*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (2004). *Gramàtica de la llengua catalana*. [Versió electrònica provisional consultable a <http://www.iec.es/institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>].

Institut d'Estudis Catalans (2008). *Novetats del diccionari (Diccionari de la llengua catalana, segona edició)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Institut d'Estudis Catalans (2007). *Diccionari de la llengua catalana (2a reimpr., corr.)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Ed. 62. [Consultable en línia: <http://dlc.iec.cat/>]

Institut d'Estudis Catalans (2009). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana/1: Fonètica*. Barcelona: IEC. [PDF descarregable de <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000062/00000072.pdf>]

Institut d'Estudis Catalans (2009). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana/2: Morfologia*. Barcelona: IEC. [PDF descarregable de <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000062/00000073.pdf>]

Julià-Muné, J. (2003). *Diccionari de fonètica*. Barcelona: Edicions 62.

Julià-Muné, J. (2004). *El llenguatge de la ràdio i de la TV*. Alzira: Bromera.

Julià-Muné, J. (2005). *Fonètica aplicada catalana*. Barcelona: Ariel.

Julià-Muné, J.; Romero, S.; Creus, I. (2004). *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*. Lleida: Pagès. [text 9]

Lacreu, J. (1990). *Manual de l'estàndard oral*. València: Universitat de València. *La llengua i els mitjans de comunicació de massa* (1990). Barcelona: Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Lacreu, J. (1992). *L'elaboració d'un estàndard català: problemes i perspectives* (pàg. 71-90). I *Jornades de Sociolingüística*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.

Lacreu, J. (2001). *Diccionari valencià de pronunciació*. Alzira: Bromera.

Lamuela, X. (1992). *Les menes de codificació lingüística: la noció de codificació de registre*. A: Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida. Barcelona i Lleida: Institut d'Estudis Catalans / Institut d'Estudis Ilerdencs / Universitat de Lleida.

Llei 8/1991, de 3 de maig, sobre l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 1440 (8 de maig de 1991), pàg. 2412.

Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana, de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. *Diari Oficial de la Generalitat Valenciana*, 3334, de 21/09/1998. [Consultable a <http://www.avl.gva.es>.]

Llengua i Mèdia (2004). *La subtítolació del col·loquial*. Bellaterra: Publicacions de la UAB.

López del Castillo, L. (1976). *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia.

Lorente, M. (2002). "Altres elements lèxics". Dins Solà, J. [et al.] (coord.). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. I, 831-887.

Mari, I. (1990). "Condicions prèvies per a la difusió d'un model lingüístic als mitjans de comunicació" (pàg. 17-24). A: Ferrando (ed.). *La llengua als mitjans de comunicació*. València: Institut de Filologia Valenciana.

Mari, I. (1992). *Un horitzó per a la llengua. Aspectes de la planificació lingüística*. Barcelona: Empúries.

Marquet, L. (1988). "Algunes consideracions sobre l'actualització del català". *Revista de Catalunya* (núm. 23).

Mas, G. (2003). "Novetats terminològiques en les noves tecnologies". *Llengua i ús* 26. 64-75.

Mas i Castells, J. À. (2007). "Un repte de (socio)lingüística aplicada: el model de llengua col·loquial per a la comunicació audiovisual". *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas* 2. 47-56.

Mascaró, J. (2002). "La distribució de les vocals tòniques". A: J. Solà i altres. *Gramàtica del català contemporani* (pàg. 118-121). Barcelona: Empúries.

Maspous, O. (1986). "La llengua de la tele". *El Món* (núm. 197, pàg. 34).

Mollà, T. (1991). *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira: Edicions Bromera.

Mollà, T. (1992). "El paper dels mitjans de comunicació en la conformació de l'estàndard". Dins *Primeres Jornades de Lingüística*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi. 55-70.

Montoya, B. (1996). *Alacant: la llengua interrompuda*. Paiporta (València): Demes10.

Montserrat, A. (1997). *Anàlisi d'onze fenòmens de canvi lingüístic en la fonètica de TV3*. Treball inèdit presentat a la Universitat Rovira i Virgili.

Paloma, D. (1997). *El català col·loquial a les sèries de Televisió de Catalunya*. Tesi doctoral inèdita llegida al Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Paloma, D. (1998). "Criteris lingüístics de TV3. Decisions internes sobre el model de llengua" (pàg. 7-16). A: N. Faura; D. Paloma; A. M. Torrent (ed.). *La llengua de Televisió de Catalunya. Materials per a l'anàlisi*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Paloma, D.; Rico, A. (2000). *Diccionari de pronunciació en català*. Barcelona: Edicions 62.

Paloma, D. i altres (2009). *Guia fonètica per a les televisions locals*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Paloma, D.; Puigròs, M. A.; Rico, A.; Torrent, A. M. (2009). *Guia fonètica per a les televisions locals*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Pazos, M. L. (1990). *L'amenaça del català light*. Barcelona: Tibidabo Edicions.

Pazos, M. L. (1992). *La violació del català*. Barcelona: Tibidabo Edicions.

Pericay, X. (1987). "La llengua: el pes i la mesura". *El País* (31-5-1987).

Pericay, X.; Toutain, F. (1986). *Verinosa llengua*. Barcelona: Empúries.

Pericay, X. (ed.) (1987). *L'altra cara de la llengua*. Barcelona: Empúries.

Pi-Mallarach, J. (1999). *L'obertura de les vocals mitjanes en una mostra de neologismes del català*. Tesis inèdita llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Pompermayer, S. (2003). "Llengües brutes". A: Martí, J.; Mestres, J. M. (ed.). *L'oralitat i els mitjans de comunicació (Actes del seminari del CUIMPB-CEL 2002)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 57-61.

Pradilla, M. À. (2001). "La norma ortològica de la llengua catalana: establiment i discussió". A: Pradilla, M. À. (ed.). *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Edicions Alambor.

Pradilla, M. À. (2007). "L'estandardització lingüística al País Valencià". A: Martí, J.; Mestres, J. M. [cur.]. *El llibre i la lectura: una revolució en la història de la humanitat: (Actes del seminari del CUIMPB-CEL 2005)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 73-98.

Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica (1990). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II: Morfologia (1992). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Reial decret 3118/1976, de 26 de novembre, pel qual s'atorga reconeixement oficial a l'Institut d'Estudis Catalans. *Butlletí Oficial de l'Estat* (21 de gener de 1977), pàg. 1490-1491. [Consultable a http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?id=BOE-A-1977-1867]

Reniu, M. (1995). "Una obra necessària". *Avui* (2-10-1995).

Rey, A. (1976). "Néologisme: un pseudo-concept?". *Cahiers de lexicologie* 28. 3-17.

Rico, A. (1995). "Texto de consulta obligada y forzosamente polémico". *La Vanguardia* (8-10-1995, pàg.62).

Riera, I.; Coromines, J.; Dalmau, A.; Solà, J. (1991). "L'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans". *Quadern d'El País* (25-4-1991).

Rossich, A. (2006). "El model ortològic del català modern". A: Ferrando, A.; Nicolás Amorós, M. (ed.). *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Sabater, E. (1991). *Ni "heavy", ni "light": català modern*. Barcelona: Empúries.

Segarra, M.; Farreny, D. (1996). *Estàndard nord-occidental: fonaments històrics i descripció del model*. Actes de les Jornades d'Estudi del Català Nord-occidental (pàg. 37-53). Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.

Segarra, M. (1998). *Pompeu Fabra. L'enginy al servei de la llengua*. Barcelona: Empúries.

Segarra, M. (1999). "Una llengua plural i rica per a una comunitat lingüística forta i cohesionada". A: M.A. Cano; J. Martines; V. Martines; J. Ponsoda (ed.). *Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua* (pàg. 271-287). Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Segarra, M. (2008). "L'obra ortogràfica de Pompeu Fabra". A: Mir, J. i Solà, J. (dir.) *Pompeu Fabra. Obres completes* (vol. 4). Barcelona-València-Palma: Proa-Edicions 3i4-Editorial Moll.

Sistac, R. (1987). *El vocalisme del català occidental en la dicció estàndard*. Ponència inèdita de les Jornades sobre l'Estàndard Occidental (Lleida, tardor del 1987).

Soler, T. (2003). "La creació d'argot en televisió". Dins Martí, J.; Mestres, J. M. (ed.). *L'oralitat i els mitjans de comunicació (Actes del seminari del CUIMPB-CEL 2002)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 179-186.

Televisió de Catalunya (1995). *El català a TV3. Llibre d'estil* Barcelona: Edicions 62.

TERMCAT (2005). *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia*. Barcelona: TERMCAT. En línia a <http://www.termcat.cat/productes/documents/manlleuscalcs.pdf>.

Turull, A. (1987). *Pronúncia: consonantisme*. Ponència inèdita de les Jornades sobre l'Estàndard Occidental (Lleida, tardor del 1987).

Vallverdú, F. (1982). *Elocució i ortologia catalanes (per a ús de locutors de ràdio i televisió)*. Barcelona: Editorial Jonc, 1986.

Vallverdú, F. (1986). *L'elocució i ortologia catalanes*. Barcelona: Teide.

Vallverdú, F. (1995). "Presentació". *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62.

Vallverdú, F. (2000). *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Edicions 62.

Vallverdú, F. (2003). "L'oralitat als mitjans audiovisuals: les limitacions del llenguatge col·loquial". Dins Martí, J.; Mestres, J. M. (ed.). *L'oralitat i els mitjans de comunicació (Actes del seminari del CUIIMPB-CEL 2002)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 47-55.

Veny, J. (1996). "Sobre el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans". *Serra d'Or* (núm. 435, març, pàg. 25-26).

Veny, J. (2007). "El Diccionari general de la llengua catalana: precedents, posterioritat, dialectalismes". Dins Mir, J.; Solà, J. (dir.). *Pompeu Fabra. Obres completes. Vol. 5. Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 – Edicions 3i4 – Editorial Moll. 41-76.

Referències bibliogràfiques

Bibiloni, G. <http://www.bibiloni.net/correcciofonetica/> [consulta octubre de 2009]

Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. <http://www.esadir.cat> [consulta octubre de 2009]

